

Panait Istrati

Biroul de plasare

I.

Trenul mixt l-a depus pe Adrian în București, într-una din serile lui aprilie 1904. Era un tren de săraci, compus numai din vagoane de clasa III-a și vagoane de marfă. I-a trebuit mai mult de opt ore, ca să facă cei două sute douăzeci și ceva de kilometri care despart Brăila de București, străbătând o nesfârșită câmpie posomorâtă și tot părând că nu mai vrea să pornească după fiecare oprire prin haltele singuratice ale Bărăganului. Bietul tren!

Trecând pe lângă locomotiva istovită și asudată de opintiri, Adrian o privi cu milă: zice, gândi el, că și mașinile au suflet. Când le obosești rău, gem și ele tocmai ca ființele”.

I-ar fi plăcut să depene mai departe gândul acesta al mașinei-vită-de-trudă, a locomotivei-animal-de-tras, dar, în îmbrânceanța de la ieșire, fața chinuită a unei țărănci îi aduse aminte de maică-sa și numaidecât se întristă. Iar îl dăscălise. Iar nu voise să-l lase să plece. N-a ascultat-o. Ca de obicei. Dar vorbele ei îl urmăreau: „Pleci, vii... Pleci îmbrăcat, te întorci gol... Cât o s-o mai ții așa? Ești om de douăzeci de ani și n-ai și tu, acolo, o meserie lămurită. Faci toate meșteșugurile, dar pe niciunul ca lumea. Ce mai vorbă multă: nu faci nimic! Un leneș, asta-mi ești! Și-un bagabond!”

Adrian știa: pentru maică-sa, ca și pentru toată mahalaua, viața ca lumea era o viață asemenea aceleia a locomotivei-animal-de-tras. Ba el mai trebuia să se și însoare și să-și macine oasele între o familie nenorocită și un păcătos de atelier.

Nu! Asta nu! Mai bine vagabond! Mai bine de râsul lumii! Nu era el stăpân pe viața lui? De ce să i se impună sarcina unei familii și ocna unui atelier? Nu, nu! Lui îi plăcea să cutreiere lumea, să cunoască, să contemple. Asta era viața pe care o voia, chiar cu prețul tuturor sacrificiilor și tuturor suferințelor.

Dealtfel, o astfel de viață ducea și Mihail, care era nobil! Și exemplul acesta îi ajungea: era un exemplu măreț de voință, de viață independentă, contemplativă. Cu cinci ani mai mare decât el, Mihail oferea înțelegerii lui Adrian o experiență care îl ajuta pe acesta să-și controleze faptele în fiecare

clipă, să deosebească ce e bine de ce e rău și ce e frumos de ce e urât, pe calea ce-și alesese.

— Na! tresări el. Mihail mă așteaptă în colțul străzii Griviței și eu l-am uitat ca un neghiob.

Atât îl furaseră gândurile, încât se lăsase purtat în altă direcție de un val de muncitori agricoli, coborâți din același tren, jalnică turmă care venea să cerșească de lucru pe piața Capitalei, cu un leu jumătate și mâncare pentru ziua de lucru de paisprezece ore. Adrian, încurcat și de bagaj, se smulse cu greu dintre ei, făcându-și loc cu coatele și bombănind.

— Iată oameni fericiți de a putea întemeia o familie și a se tocmi robi pe viață! exclamă el, cu scârbă. Eu, o soartă ca asta? A, nu! Mai bine să ajung tâlhar sau să crăp acum pe loc!

Bodogănea aproape cu glas tare. Mihail îl văzu de departe, veni fuga și-l întâmpină cu brațele deschise. Se îmbrățișară bărbătește, dar cu o căldură de amanți. Căci se iubeau mai mult chiar decât doi amanți.

— Haide mai întâi într-o cafea, să-ți mai vii în fire puțin, zise Mihail. Pari cam furios. Ce te doare? Și îndreaptă-ți zdreanța aia de cravată; totdeauna o porți sucită! Dă-mi mie geamantanul.

Calmul pe care și-l impunea în toate împrejurările acel mare nervos care era Mihail Mihailovici Kazanski, exercita o influență binefăcătoare asupra temperamentului puțin cam deșuchiat al lui Adrian. Încă o dată, vorba hotărâtă a rusului puse ordine în nervii tânărului său amic. Totuși, acesta nu se putu stăpâni să nu-și sublinieze proasta dispoziție, cu vorbe tari însoțite de gesturi largi.

— Ce mă doare? zise el, ridicând mâinile la cer. Ei bine, căteaua asta de viață mă doare! Și cauza e mereu mama: vrea să fiu băiat model, după felul ei de a înțelege viața.

Mihail se opri, puse valiza jos, privi împrejur, își vârî mâinile în buzunarele hainelor și, despuindu-și fața de orice expresie, îl privi pe Adrian în albul ochilor. Apoi:

— Au să creadă trecătorii că ne certăm. Și știi bine că nu-mi place s-amestec pe nimeni în intimitatea mea. Așa că, uite: eu am s-o iau înainte cu geamantanul și tu ai să mă urmezi la zece pași, până îți vei înfrâna proastele apucături și porni iar în pas potrivit, cu valiza pe umărul drept.

Adrian fu repede cuprins de o cumplită părere de rău că și-a supărat marele amic. Ar fi primit bucuros două palme, numai ca Mihail să renunțe la cruda pedeapsă ce-i administra. Dar știa că era inutil să deschidă gura. Față de recidivele lui Adrian, nobilul tătar era de o intransigență tătarească.

„Numai pe bivoli, i-a zis el odată, trebuie să-i împingi mereu din urmă cu beldia. Oamenii, și mai ales oamenii cu pretenție, trebuie să învețe repede cum să se poarte.”

Așa stând lucrurile, deși mâhnit din cale-afară. Adrian a trebuit să se supună. Își urmă prietenul, cu capul plecat, ca un câine bătut. Întâmplarea aceasta supărătoare, ivită chiar în clipa în care se revedeau după o despărțire

de un an, îl amări peste măsură. Își făgădui, pentru a suta oară, să răscumpere noua imprudență, supraveghindu-și și mai de aproape firea impulsivă.

Pe Calea Griviței mișuna, încoace și încolo, sumedenie de norod: olteni gură-cască, salahori fără lucru, țărani speriați, țigani hoinari, bărbați și femei, toți cu picioarele goale și îmbrăcați în zdrențe. Multe femei purtau copii în brațe sau îi târau după ele. La tot pasul, bruftuieli și înjurături. Cele mai nerușinate vorbe erau rostite în gura mare și fără sfială de nimeni. Adrian n-auzea și nu vedea nimic. Nu-l vedea decât pe Mihail. Se uita cu dragoste după el și căuta să nu-l piardă din ochi. Ar fi vrut să-l mângâie, să-și plimbe mâna pe spinarea prietenului scump, care-și boțea haina sub greutatea geamantanului ce-i strivea umerii.

De statură mijlocie și constituție mai mult slabă, Mihail înainta anevoie, mergând zigzagat printre pietonii care își făceau parcă toți o plăcere să-l îmbrâncească. Uneori îi tremurau picioarele, iar pălăria sta gata să-i cadă.

„Merit să fiu bătut”, își zicea Adrian, umilit.

Simțea o nevoie nestăpânită să alerge la Mihail, să-i sărute umerii, spinarea și să-i smulgă valiza din mână. Dar ce dandana ar fi fost atunci! Prietenul lui nu i-ar fi iertat niciodată o asemenea „mascaradă”, cum numea el orice manifestație sentimentală deplasată.

Din fericire, chinul n-a fost lung. Mihail dispăru într-o cafenea. Adrian suspină ușurat. Luară loc la o masă așezată într-un colț retras, și imediat rusul învălui cu o privire veselă pe tânărul încă năuc.

— Gata, zise el, s-a terminat! Nu mai vorbim despre asta. Cât despre cearta de-acasă, totdeauna ți-am spus: n-ai dreptate. Viața ta, ca și a mea, e viață de derbedeu. O mamă nu poate aproba așa ceva. Prin urmare, de ce o mai chinuiești, încăpățânându-te s-o faci să creadă că purtarea ta ar fi înțeleaptă? Nu este. Suntem nebuni.

Mihail tăcu, mirat de mutra cuminte și pocăită a lui Adrian. Amândoi, cu coatele sprijinite pe masă, își zâmbeau, față în față, ochi în ochi. Mihail purta acum barbă și mustață, o bărbuță și o mustăcioară roșcate, care nu se prea potriveau cu părul lui negru ca abanosul.

Adrian ar fi avut o poftă teribilă să-și descoasă prietenul despre Manciuria și despre războiul ruso-japonez, de pe unde venea, după o ședere de opt luni, dar își puse pofta în cui. Ar fi făcut o nouă nesocotință, deoarece Mihail îi scrisese să nu vorbească la nimeni de acea călătorie, destul de misterioasă, ca de altfel toată persoana rusului, precum și originea lui, pentru care Adrian și-ar fi dat zece ani din viață ca s-o cunoască.

Localul în care intraseră era o cafenea de rând și grozav de zgomotoasă. Hamali și salahori, amestecați cu vagabonzi trăind din furțișaguri, deopotrivă de jagoși și de suspecti, urlau și gesticulau ca surzii. Adrian știa că Mihail alegea anume astfel de taverna, când voia să stea de vorbă în siguranță.

„Unde urlă toată lumea, poți urla și tu, zicea el.”

Li se aduse cafele. Aprinseră curioase țigări rusești, cu cartonul mai lung decât tutunul. Erau ultimele dintr-o cutie cumpărată la Odessa. Mihail le

păstrase anume ca să-i ofere și lui Adrian. Acesta remarcă distincția manierelor prietenului său, vizibilă chiar și atunci când el nu făcea decât să fumeze sau să soarbă din cafea. Cuteză să obiecteze:

— Suntem nebuni, zici. Cu toate astea, viața noastră n-are nimic smintit: iubim natura, libertatea, artele. Suntem oare nebuni când preferăm aceste valori reale, falselor valori ale vieții burgheze? Vreau...

— Vrei! Nu știi ce vrei! îl întrerupse Mihail, cu o vioiciune care surprinse pe Adrian. Lasă la o parte ce vrei și privește ce poți să vrei și să ai și nu poți voi în același timp o mamă care se sacrifică pentru fiul ei și o libertate care-și râde de dragostea unei astfel de mame. Înțelegi? Este egoism sălbatic ce vrei tu. Apoi, s-o spunem curat: „valorile” pe care le proclamăm noi nu sunt, socotind bine, decât niște năzbâtii... Libertate, natură, artă, gândire... Rahat! Toate la un loc nu fac cât un cămin duios, o trebușoară regulată și o sănătate doldora de optimism, valori reale pe care nu le poți avea când cutreieri lumea, cele mai adeseori flămând și dormind pe unde dă Dumnezeu. Nu mai tot vorbi de „valorile” astea. Le cunosc și le prea cunosc. Sunt sătul de ele până în gât.

Adrian se întristă.

— Poftim! făcu el. Credeam că, dimpotrivă, ți-s dragi. Ai sacrificat pentru ele, mi se pare, ceva mai mult decât un „cămin duios și o trebușoară regulată”. Și adăugă, în vreme ce Mihail, părăsindu-și brusc severitatea, îl privea zeflemitor, cu coada ochiului: Sunt, va să zică, pe-o cale greșită! Cum se face atunci că mă iubești, tocmai fiindcă sunt așa cum sunt? Și pentru ce n-ai rămas în lumea aceea de căminuri ultraduioase și de sănătăți care crapă de optimism? Nu vii de-acolo?

Mihail simți ca o arsură în inimă. Nu-i plăcea să i se amintească de trecut. I-o spusese asta lămurit lui Adrian, de atâtea ori. Și Adrian aducea acum în discuție nașterea lui. Nașterea aceasta, trecutul acesta, lumea din care venea, Mihail nu i le destăinuise, de altfel, niciodată. Cel mult dacă-i scăpase uneori câteva aluzii, amical indiscrete, în unele ceasuri de apăsătoare nostalgie. Dar, ușor putea să i se bănuiască originea nobilă, de către cel ce ar fi voit să-i observe firea aleasă și puterea caracterului, limbile pe care le vorbea și instrucția solidă care trăda pe omul superior, chiar în clipele când el se silea, prin câte o expresie sau câte un gest voit grosolane, să deruteze pe observator.

— Vezi tu, dragă Adrian, zise el cu melancolie în glas, tu ai moștenit de la maică-ta o onestitate plebeiană, multă sinceritate, o inimă bună – și astea ți-ar fi fost de-ajuns ca să fii fericit. Dar diavolul de tat-tu a stricat toată treaba, mai turnându-ți în sânge o mare porție de sensibilitate grecească și toată cutezanța piraților cefaloniți din care descindea. Așa că ai ieșit, cum se zice, fire de artist, adică țigan, adică un om care ar putea cu ușurință să-l spânzure și pe tat-su! De altfel, în istoria voastră românească, mai toți domnitorii au ieșit cam dintr-un astfel de amestec și mai toți s-au suit pe tron după ce mai întâi puneau să li se ucidă tații și să li se scoată ochii fraților mai mari. Pe urmă înălțau câte o mănăstire.

Adrian izbucni într-un hohot de râs.

— A, nu, fii pe pace! N-am să pun să te ucidă, nici să ți se scoată ochii!

— Asta nu; dar tot revenind la trecutul meu s-ar putea prea bine să mă faci într-o zi să înfund Siberia! Și acum să trecem la cele practice. Să vedem ce vom face la București.

Aprinseră iar țigări rusești și mai cerură două cafele. Mihail își întrebă prietenul, privindu-l răutăcios:

— Facem iar pungă comună?

De data asta se simți Adrian atins în inimă. Lăsă ochii în jos, apoi îi pironi rugători într-ai lui Mihail, ca pentru a nu mai stărui. Căci chestiunea aceasta își avea povestea ei.

Încă de la începutul idealei lor prietenii – mai întâi în plăcintăria lui kir Nicola din Brăila, apoi în vremea primei lor șederi la București – cei doi amici băgaseră de seamă că banul avea pentru ei o valoare foarte relativă. Nu numai că nu înțelegeau să și-l refuze unul altuia, la nevoie, dar le-ar fi fost aproape cu neputință să-l refuze chiar și vreunui necunoscut sau cine știe cărui tovarăș de mizerie, care ar fi venit în vreo seară la ei, să-și mărturisească strâmtorarea.

Așa că punga comună se impunea de la sine. La ce bun să-și închipuie că dispunea fiecare de banul lui, câtă vreme viețile lor erau una, câtă vreme niciunul dintre ei n-ar fi putut mânca știindu-l pe celălalt flămând.

Apoi, erau nedespărțiți. Uneori lucrau chiar împreună, pe la hoteluri, restaurante sau binale. Și fiindcă Adrian era de o risipă nesocotită, hotărâseră să fie casier Mihail. Și-a fost, într-adevăr, un casier foarte socotit. Timp de doi ani de zile a știut să administreze mizeria lor cu o măiestrie, în fața căreia Adrian nu putea decât să se închine, mai ales că de pe urma ei nici chiar „firea lui de artist” nu prea suferea. Deoarece Mihail, suflet gingaș, știa bine că mizeria vagabonzilor e suportabilă numai cu condiția de-a o mai speria din când în când cu câte un act de nebunie.

De aceea, în tristețe și totuși voioasele lor săptămâni de șomaj, când simțea el că regimul pâinii cu scrumbie sau chiar al pâinii goale amenința cu explozia „căldării”, socotea că sosise momentul să mai dea drumul „supapei de siguranță”, adică să-i tragă un cheful.

Atunci, se duceau la o cârciumă, tocău doi lei, mai cheltuiau pe urmă vreun leu într-un șantan ca s-asculte muzică, să bea câte o cafea și să fumeze două „Regale”.

Uneori își dădeau frâu inimilor și li se întâmpla chiar să se îmbete.

Se întorceau după aceea în cocioaba lor, unde, înainte de culcare, măsurau proporțiile dezastrului, și atunci începea iar să li se întunece sufletele.

Era totuși o viață frumoasă. Până într-o zi, când totul s-a stricat deodată și era să fie despărțirea definitivă a celor doi prieteni. Din vina lui Adrian, firește.

I s-a năzărit într-o zi lui Adrian, că de la o vreme muncea prea mult de unul singur ca să întrețină punga comună, pe când Mihail se plimba. Era adevărat. Mihail șoma de aproape două luni. Dar nu din vina lui. Totuși, Adrian, lăsându-se odată pradă unei mâinii, pe care a regretat-o apoi amarnic,

și-a învinuit prietenul de lenevie. După ce i-a numărat pe masă, într-o sâmbătă seara, leafa toată, i-a zis mojicește:

— Na! Și de mâine nu mă mai duc la lucru. Cum îți place ție lenea, îmi place și mie. Am să fiu și eu... șomer, ca și tine! I-a spus astea, răsucind tacticos o țigare. Când a ridicat capul și s-a uitat, Mihail avea fața ca de mort. Adrian s-a înfricoșat: Te-am supărat rău?

— Nu, m-ai înveselit. Mai întâi, ia-ți banii, banii tăi... Apoi, află că de mâine plec din România.

— Glumești! a îngânat Adrian, devenind alb ca varul și tremurând. Pe rus l-a mișcat asta până în adâncul inimii.

Da, dar inima aceea era o inimă de tătar. Deși era încredințat că purtarea prietenului său se datora numai unei clipe de năucire și cu toate iertăciunile pe care acesta i le ceruse din suflet, Mihail a rămas neînduplecat: a doua zi dimineața și-a vândut două costume noi și un inel, ba s-a despărțit chiar de o rară monedă veche de aur, și la miezul nopții a luat trenul spre granița rusească, punctul Ițcani.

Adrian epuiză toată gama rugăminților, apoi, văzând că totul e zadarnic, căzu într-o tăcere lungă și suspectă, care îi dădu lui Mihail de gândit. Toată seara i-a dat târcoale celui pe care îl jignise, fără să rostească un cuvânt, oftând mereu și fumând ca un nebun. Văzându-i chinul, Mihail reveni cu o concesie:

— Ei bine, i-a zis, fiindcă sunt doi oameni în tine, unul care rănește de moarte și altul care suferă apoi ca un câine, mă dau de partea acestuia de pe urmă. Prin urmare, poftim: ne despărțim numai pentru câteva luni. Că, de-o despărțire, e neapărată nevoie. În vremea asta vei avea răgaz să-ți faci un examen al conștiinței și, poate, să-ți dai seama că prietenia nu e o otreapă cu care poți să-ți ștergi cizmele. Acum dă mâna ici: îți făgăduiesc că am să mă întorc și-am să te caut. Afară numai dacă n-oi muri. Tot eram eu pe jumătate hotărât să fac călătoria asta în Manciuria, să văd cum e un război între namila aceea tembelă de rus și tenacele japonez, acest german al Extremului Orient. Iar de s-o întâmpla ca la întoarcere să te găsesc însurat și cumișit, am să mă bucur și eu pentru biata maică-ta.

Adrian apucă mâna pe care i-o întinse Mihail, dar fălcile îi rămaseră tot încheștate. Nu era în stare să articuleze un singur cuvânt. Nici măcar n-a schițat un zâmbet când, din ce în ce mai impresionat, Mihail i-a strâns mâna și l-a mângâiat:

— Ce păcat! O inimă așa de bună, atâta sinceritate și atât de puțină minte! N-ai să fii niciodată fericit, Adriane, băiete!

L-a strâns puternic în brațe și s-a suit în trenul care se pusese în mișcare.

— He! la revedere! Dar zi-mi, bre, măcar la revedere!

Nimic. Doar doi ochi de animal bătut, care se uitau lung, lung, la fugar și numai la el.

Aproape aceeași privire îl fixa acum pe Mihail, după ce acesta mai rostise:

— Hai, zi! Facem pungă comună?

— Cum vrei tu, a răspuns Adrian, și s-a gândit la cât îl costase punga comună și lipsa lui de caracter.

Au răs apoi amândoi, din toată inima.

— Eu am cam vreo treizeci de lei, zise Mihail. Aveam două sute acum o lună, când am sosit în București, dar, negăsindu-te, mi-a fost urât rău și mi-am făcut puțin de cap.

— Tot ești mai bogat decât mine. Dar, mă întreb, cum ți-ai putut procura atâtea bani pentru o călătorie în Manciuria, ba ca să te mai și îmbraci așa de ghighel?

— În Rusia, ca oriunde, cine n-are bătăături în palmă găsește parale ușor. Eu le-am găsit pe ale mele la niște inși care-mi erau datori; unii chiar îmi mai sunt. Nu mi i-a procurat Ohrana l, fii sigur. Mă crezi, nu-i așa?

Adrian făcu ochii mari:

— Nici prin gând nu mi-a trecut să bănuiesc una ca asta.

— Bun. Va să zică, am treizeci de lei. Tu?

— Eu? Eu am numai douăzeci. Dar mai contez pe două costume strașnice, făcute la Londra.

— Zău? Te îmbraci la Londra, acum?

— Eu, nu. Se îmbrăca la Londra bietul Bernard Thuringer. El mi le-a dat. Fiindcă veni vorba, în casa aia burgheză, socialismul meu a fost pus la grea încercare. Mi-a fost dat să-i văd pe bogații Thuringer ruinându-se și murind sub ochii mei. Ce zici de asta?

— Zic că descoperi America.

— Nu, dar oricum e îngrozitor! Așa ceva nu se vede în fiecare zi: un mare burghez crăpând de inaniție. Vorbeai adineauri de „palma fără bătăături”. Dac-ai ști ce soartă au avut palmele lor!

Adrian povesti cu sumedenie de amănunte „drama umană” la care fusese martor. Mărturisi că întâmplarea aceea l-a turburat mult și că se cam îndoia acum de soliditatea teoriei „claselor”.

— Unde e, dar, neclintirea claselor sociale cu care ni se sparg urechile? Am văzut că bogatul poate să devină sărac. Și asta nu e prea grav. Dar dacă săracul poate și vrea să se-mbogățească – și care e săracul care n-ar vrea să ia locul bogatului? – atunci chestiunea se schimbă. Asta înseamnă că nu există o morală a claselor. Și pe mine, morala săracului mă interesează, nu situația lui forțată. Căci oricât s-ar suprima clasele, se va găsi oricând un loc mai bun decât altul și, dacă proletarul de azi n-are o conștiință care să fie o veritabilă morală de clasă, lupta pentru viața ușoară și nedreptatea vor rămâne aceleași, în ciuda tuturor răvășirilor sociale. Uite, așa gândesc eu.

— Ce să zic? Ești un socialist original, încheie Mihail. De altfel, mi-a vorbit și Cristin despre asta.

— Cristin?

— Da, Cristin. Care mă detestă. Și care te detestă. Pe mine, pentru că nu sunt socialist. Pe tine, pentru că ești. Își dă acum aere de corifeu socialist, face

gălăgie, se zbate. Dar e băiat bun, are inimă. Era furios, mai ales de colaborarea ta de la Dimineța. Zice că-i derutezi pe muncitori, făcându-i să confunde socialismul cu „nemernica democrație burgheză”. Nu găsesc. Am citit toată seria articolelor tale privitoare la conflictul hamalilor din Brăila și cred că ai fi un bun ziarist. Se vorbește p-aici despre tine, cu stimă. Te sfătuiesc să stărui. Dar n-ai să faci nimic. Ești prea schimbător, prea boem, chiar atunci și mai ales când e vorba să-ți vezi de interese. Păcat! Mi-a plăcut mult stilul tău.

Adrian sorbi aceste complimente cu nesaț, dar căută să-și ascundă satisfacția și schimbă vorba.

— Cum văd, te duci pe la Cristin.

— Nu mă duc, ci locuiesc la el... Chiar și lucrez la el. Dacă ce fac eu acolo se poate chema lucru.

— Lucrezi la Cristin? Cum asta? El e plăpumar!

— Da, e plăpumar. Dar mai e, de o lună, și copatron al unui birou de plasare.

Adrian doar că n-a urlat.

— Ce? Ce spui? Cristin, socialistul, patron al unui birou de plasare? Dar birourile astea sunt toate niște cuiburi de copoi, niște anticamere ale Siguranței!

— Al lui nu e, îți spun eu. Toți „agenții” lui sunt niște oameni cinstiți, biete epave, ca de-alde mine și tine. Ai să te convingi singur, căci și tu tot acolo ai să dormi. Eu nu mai am cameră. Și e foarte interesant biroul ăsta de plasare. Mă distrez acolo strașnic. Uneori, mă și instruiesc.

Tânărul era nedumerit.

— Asta nu e o dovadă, făcu el, scârbit. Un agent care plasează servitori, se freacă, vrând-nevrând, cu Ohrana noastră, dat fiind că la noi servitorii sunt socotiți aproape niște răufăcători. Poți face tu o asemenea meserie?

— Foarte bine.

— Și-adineauri spuneai că ți-e teamă de Siberia.

— Tocmai! Acolo mă tem mai puțin. Sunt, așa, ca un rac pe o coadă de vulpe. Dar iată că mă faci să vorbesc iar despre lucruri care nu-mi plac. Hai, mai bine s-o ștergem! Se înnoptează.

Înainte de a ieși din cafenea, au pus bazele pungii comune. După ce-a plătit consumația, Mihail a făcut socoteala. „Fondul” se ridica la cincizeci și trei de lei. Aveau cu ce trăi, cumpătați, timp de două săptămâni.

— Mi-ai dat tot? a întrebat casierul.

— Tot! a răspuns Adrian, dar râdea și Mihail înțelese că, după un vechi obicei al lui, mai oprise totuși vreun leu-doi.

Nu ca să-i cheltuiască singur. Nu, n-ar fi fost în stare. Dar, în momentele grele, când Mihail anunța că nu mai are nici un ban în casă, lui Adrian îi plăcea să-și bucure amicul, scoțând din fundul vreunui buzunar câțiva gologani „uitați”. Așa că păstrătorul tezaurului nu protesta împotriva acelor nevinovate pișicherlăcuri, „inerente, zicea el, firii țigănești”.

Ieșiră. O ploaie subțire începuse să stropească pavajul murdar. Tramvaiul cu doi cai, deși arhiplin, fu asaltat de un norod sălbatic, egoist, fără nici o milă de bieteile dobitoace, ale căror trupuri înfierbântate și ude erau toate un abur. Zadarnic a protestat conductorul. Ba s-a ales și cu o palmă de la un „domn” care se cățăraseră pe tampon și pe care îl rugase sfios să se dea jos. Domnul era de la... Interne.

Cei doi prieteni așteptară tramvaiul următor. Aceeași poveste și cu el, deoarece era ora sosirii celor mai multe trenuri. Ploaia se-ntețea.

— Hai să facem lux, hotărî Mihail. Să spânzurăm un leu pe-o birjă. Că plouă rău. Și, cu geamantanul tău, o să ne fie cam greu.

Au luat o trăsură.

Străzile erau tixite de trecători grăbiți și vânzători ambulanți, uzi ca niște șoareci.

Un oltean, vânzător de cărbuni, îmbrăcat doar în cămașe și-n izmene, nu se grăbea deloc, cu toată ploaia care răpăia. Mergea agale, cu coșurile goale ce se legănau, ușoare, agățate de cobilița pusă strâmb, în neștire, pe-un umăr. Părea fericit, dădea din cap și cânta:

Doamne, să nu mă omori, C-am iubit două surori Și-o soacră cu trei nurori.

II.

Mihail opri trăsura pe strada Sfinților, în dosul spitalului Colțea, o stradă liniștită, destul de apropiată de marele centru al Capitalei. Intrară amândoi în biroul de plasare în care nu ardea încă nici o lampă, cu toate că se făcuse noapte de-a binelea. Adrian putu însă deosebi aproape limpede ființele și lucrurile, grație luminii ce se strecura prin fereastra de la felinarul cu gaz de-afară, care făcea oficiu de lună în fața vitrinei biroului.

Nu era în încăpere nimic din tot ce-ar fi putut tulbura un suflet sensibil și, totuși, interiorul acela prost luminat îi dădu lui Adrian fiori. Se cutremură, ca și cum s-ar fi pomenit deodată într-un comisariat de poliție. A încercat impresia aceasta, mai întâi pentru că pe jos era ciment, apoi pentru că pereții erau goi, iar de-a lungul lor, cât ținea imensa odaie, se înșirau aliniate niște bănci de lemn sărăcăcioase. Mai era o masă șubredă, proptită parcă provizoriu, acolo în mijlocul „Biroului” și lângă ea făceau eforturi să se țină pe picioare două scaune la fel de prăpădite. Pe fotoliul din fața mesei, stătea un bărbat cam de vreo cincizeci de ani, slab, țeapăn, gălbejit, colțuros și chel. Mânca. Nu se vedea, ce. Alți doi bărbați – unul, tânăr, oacheș, cu mustăcioara răsucită, celălalt mai în vârstă, puțin adus de spate și cu țacălie sură – măsurau tăcuți, cu pași domoli, odaia. Pe un capăt de bancă stăteau absente două femei cu basmale negre pe cap.

Intrând, Mihail a strigat pe un ton de veselă ironie și într-o singură frază, fără marafeturi protocolare.

— Bună seara, domnilor, iată-l și pe amicul nostru Adrian Zografi.

Omul de la masă n-a răspuns nimic. Avea gura plină și s-a mulțumit să fixeze asupra lui Adrian doi ochi holbați. Cel adus de spate a îngânat o „bună seara” cu glas cântat și fără să-și întrerupă plimbarea.

Doar tânărul a venit spre cei doi prieteni, și i-a strâns mâna lui Adrian, prezentându-se:

— Niță Petrescu.

Strângerea lui de mână a fost caldă. Privirea îi era inteligentă, dreaptă. Apoi și-a reluat plimbarea. După o clipă, se opri în fața celor două femei și le vorbi aproape răstit:

— Ei! Ce-i de făcut cu voi? Sunteți un caz puțin cam special. Vreți să fiți plasate amândouă la aceeași casă. Nu prea se-ntâmplă des așa ceva. Uite, aș putea, la nevoie, să vă trimet în provincie. Vă duceți?

— No, ke tune în ea de provincă...!

— Atunci... n-avem nimic pentru voi.

Erau niște unguroaice care de-abia vorbeau românește. S-au sculat și-au plecat.

Biroul fu cufundat câțva timp în tăcere. Adrian sta nemișcat lângă Mihail, al cărui mutism i se părea destul de neînțeles și parcă batjocoritor. Găsea că prietenul lui ar fi trebuit să vorbească, să spună ceva, să rupă gheața. Îi venea să plece.

Dar, în lumina spectrală a odăii. Adrian surprinse la omul așezat înaintea mesei, gesturi ciudate. Omul stătea cu amândouă mâinile vârâte până în coate în sertarul permanent deschis al mesei și tot cotrobăia ferit prin fund. Din când în când, o mână se ridica și ducea la gură ceva ce Adrian nu putea să distingă. Fără îndoială, omul mânca pâine goală, tăind-o tacticos cu un briceag a cărui lamă lucea uneori. Mânca domol duminicatul după duminicatul, fără să se uite la nimeni, nici în sertar, la ce moșmăia cu mâinile în cutia aceea din dreapta mesei, ferită de privirile lui Adrian. Se uita ținută spre ușă, la felinarul din stradă. Se uita mereu, neclintit, țeapăn ca un manechin. Ai fi zis că aștepta, cu o îngrijorare din ce în ce mai crescândă, să se întâmple dintr-o clipă într-alta cine știe ce eveniment, ceea ce nu-l împiedica deloc să continue a-și mesteca îndelung duminicații, absent la tot ce se petrecea în jurul lui.

Adrian, nemaiputându-se stăpâni, pironi asupra insului, spre marele haz al lui Mihail, o privire hotărât întrebătoare.

— Ei, e domnul Leonard, patronul nostru! rosti, ironic, Mihail.

Adrian făcu fețe-fețe. Ar fi preferat să fie informat într-un chip mai discret. Dar celălalt îi dădu mai departe, cu aceeași ironie:

— Și domnu' ăla cocoșatu', care se plimbă, e domnu' Macovei, vechi prieten și coșcogea fost asociat al domnului Leonard, într-o mare afacere de manufactură, la Călărași, cu firma „Leonard & Macovei”, azi faliți amândoi!

După prezentarea aceasta familiară, zeflemistă și glumeață, domnul Leonard, deloc tulburat, duse la gură ultimul pătrățel de pâine și împinse sertarul. Închise apoi briceagul și îl băgă într-un buzunar de la vestă. N-a scos

o vorbă. Doar domnul Macovei a răspuns. S-a oprit în bătaia luminii, cu capul plecat, cu bărbia în piept și a silabisit melodios, nostalgic:

— Mda... Fa-liți...!

Tonul lui a avut darul să-l impresioneze pe Adrian. Ca și frumosul lui păr cărunt și vesela tristețe a profilului său bine reliefat.

În clipa aceasta, o ploaie de pumni violenți prinse să duduie într-un perete, care era mai mult un fel de despărțitură de scânduri, tapetată cu hârtie vopsită și care separa „Biroul” de atelierul de plăpumărie. După bocănituri urmă o tăcere, apoi mai multe glasuri voioase de tineri începură să-l strige, gălăgioase, pe Mihail. Acesta le răspunse:

— Ho, că dărmăți șandramaua! Ce e?

— Cum „ce e”? răbufni o voce de bas. Ești aici de un ceas cu mânzu’ ăla păcătos de gazetar, cu infectu’ ăla de socialist brăilean și nu veniți să ne dați bună seara?

Adrian zâmbi, fericit. Era glasul unui prieten al lui, Craioveanu, dar căruia îi ziceau toți nea Toma, fiindcă era cel mai în vârstă dintre tovarăși. Socialist din vechea gardă. Inimă caldă, închisă de nevoi și necazuri, dar gata oricând de luptă, ca și Avramache, cizmarul de la Brăila. Prin cultura lui de autodidact, înalta lui conștiință și temeinicia calităților lui profesionale, era socotit printre cei mai de frunte, în elita muncitorească socialistă, atât de puțin numeroasă, vai, pe acea vreme. Făcea parte din Comitetul Central al Partidului, în care era aproape arbitru. Impunea chiar față de autorități. Ținea mult la Adrian, iar acesta îl adora.

Craioveanu și cu Cristin erau patronii atelierului de plăpumărie cel mai renumit din București și care executau cele mai bogate trusouri pentru fetele din înalta burghezie. La atelierul acela, lucrătorul care se distingea, intra după o bucată de vreme în asociație. Chiar așa îi era și firma: „La lucrătorii asociați”.

Adrian se apropie de perete și ciocăni de două ori cam în dreptul unde ghicea că se afla dincolo Craioveanu și-i zise, drăgălaș.

— Te salut, nene Tomo!

— Salutare, Adrian! Merge, merge?

— Așa și-așa. Dar ia spune-mi, Cristin e acolo?

— Hm! Ce-ntrebare! Dacă ar fi Cristin aici, ar fi venit de mult să-ți lungească urechile!

— De ce? Pentru că e acum de două ori copatron, și-acolo și-aici?

— Te cam miră, hai? Ei, de, mă băiete, ce să-i faci! Așa sunt vremurile azi, cu contraziceri și amestecături! Dar, lăsând asta la o parte, ce zici de noua noastră instalație?

— Păi, ce să zic? Ce-o fi p-acolo, nu știu, că n-am văzut încă nimic, decât așa ce se vede pe dinafară. Cât despre Biroul ăsta de plasare, pare mai mult o circumscripție polițienească...

Dincolo izbucniră niște râsete nestăpânite. Craioveanu însă tăcuse. Părea încurcat. Un lucrător mai tânăr glăsui:

— Ascultă, Adrian, ai să repeți asta și față de Cristin?

— De ce nu? Ori îi veți fi știind patronului vostru și de frică. Asta mi-ar place!

Câteva șoșoteli, apoi o tăcere deplină, puseră punct convorbirii.

Această scurtă ieșire din plicticosul mutism la care îl osândeau răutăciosul de Mihail, îl mai dezgheță puțin pe Adrian. Se simțea mai la largul lui, mai dispus să aștepte urmarea acestui început de aventură pătrunsă de mister. Nu-i plăceau misterele. Voia oriunde să vadă limpede și repede. Mihail nu-i spusese nimic despre acest „Birou” glacial și la propriu și la figurat, în care doi oameni se plimbau prea mult, un al treilea stătea prea nemișcat, și în care câteșitrei tăceau într-un chip cu totul neobișnuit. Furat de cine știe ce banală conversație de circumstanță, n-ar fi remarcat poate nimic, pe când așa, debarcat aici, în atmosfera aceasta neamicală, aproape ostilă, se simțea ca străin în propria lui țară. Și pentru ce nu aprindeau măcar o lampă? Din zgârcenie? Sau zăcea, poate, atâta mizerie în biroul acesta de plasare? Mai degrabă, asta. Adrian era aproape sigur.

Cât s-a mișcat, ducându-se să vorbească cu plăpumarii și înapoindu-se la locul lui, a avut posibilitatea să examineze, mai de aproape și în lumină mai bună, cele trei personaje cărora nu le știa decât numele. Toți trei aveau chipuri la fel de suferinde și haine la fel de jerpelite.

Adrian îl întreabă încet, în grecește, pe Mihail:

— Aici nu se mănâncă decât pâine goală?

Mihail a dus un deget la buze și i-a răspuns în aceeași limbă:

— Nu e politicos să vorbești într-o limbă pe care cei de față n-o cunosc.

Bun. Înțelegea. Mihail îi răspundea așa, dinadins. Îi plăceau misterele și se amuza pe socoteala lui.

Din fericire, plăpumăria închizându-se, Craioveanu veni să-i strângă mâna lui Adrian. Dădu mâna întâi cu domnul Leonard, care avea o mână înspăimântător de lungă, albă, moartă. A întins-o fără să rostească o vorbă. Adrian n-ar fi îndrăznit să jure dacă omul acela știa să vorbească sau era mut. Apoi, prins de neliniște și când a mai băgat de seamă că și Craioveanu, așezându-se între el și Mihail, părea la fel de dispus să stea tăcut, Adrian, a tăbărât repede pe plăpumar:

— Nu zău, nene Tomo, de ce s-a băgat Cristin în afacerea asta sucită? Eu găsesc că meseria de patron al unui birou de plasare, în țara noastră polițistă, nu se prea potrivește cu calitatea de fruntaș socialist.

Craioveanu parcă încremenise. Cu mâinile pe baston și bărbia înfiptă în mâini, sta și tăcea, uitându-se în gol. Purta haine curate, guler și cravată, ca toți muncitorii îngrijiți care câștigau cât le trebuia pentru trai. Avea o înfățișare decentă și chiar o oarecare prestanță care impunea respect, ceea ce se vedea rar la lucrătorul român.

Întrebarea lui Adrian îl făcu să ridice capul, dar, înainte de a-i răspunde, își trecu mâna pe părul tuns numărul unu și își răsuci câteva clipe mustața bogată și cărunță. Gestul acesta îl puse pe Adrian în gardă: nea Toma îl făcea

numai când era nemulțumit de ceva sau plictisit de cine știe ce. Era ticul lui. Dovadă că și spuse:

— Ascultă aici la mine. Adrian, a zis cu vocea lui groasă, și silindu-se s-o îndulcească. Ce spuseși tu, nu prea face să-i repeți și lui Cristin. Că degeaba îi spui. Îl știi cum e: năbădăios, încăpățânat și stăruitor până la absurd. Și, până una alta, astea la el n-au leac. O să se sature într-o zi și o să se scuture el singur de pacostea asta nouă, mai cu seamă că nu-i mai dă pas să-și vadă cum trebuie de plăpumărie, care e o afacere serioasă. Așa că te povățuiesc să-l lași în pace. Altminteri, o să vă certați ca doi samsari. Unde mai pui, că ți-o și coace puțin. Tu, în ochii lui, ești un element primejdios pentru noua mișcare socialistă. Găsește și el, ca toți care ți-au citit articolele, că ai mult talent, dar nu vrea să pui acest talent în slujba democrației burgheze, care ne-a mai răpit o dată elementele de valoare ale mișcării.

Adrian simți că i se strânge inima. Vedeau, va să zică, în el, un viitor „transfug”. Nu, n-are să fie în stare de una ca asta niciodată! Și de unde venea oare bănuiala aceasta.

— Aș vrea să știu care e și părerea dumitale în chestiunea asta, zise Adrian.

Craioveanu a râs și l-a privit pe tânăr în albul ochilor. Părea că vrea să pătrundă până în adâncul conștiinței lui Adrian, care, înțelegându-l, își oglindi în priviri tot adevărul din sufletul lui curat. Celălalt fu impresionat și încetă să mai râdă. Zise:

— Eu... de!... Te apăr cât pot...

— Lasă asta! îi tăie vorba Adrian. Faci bine că mă aperi, dar mă interesează mai mult să știu ce crezi dumneata în chestia asta: mă socoți un om cinstit sau un potlogar? Asta să-mi spui!

— Cred că ești un om cinstit...

— Ei bine, asta mi-e de-ajuns! Cât despre Cristin, poate să bată câmpii cât o vrea.

Bătrânul socialist dădu din cap cu o mină gravă:

— Ți-o fi asta de-ajuns ție. Dar nu le e de-ajuns și glotașilor mișcării revoluționare care a început să crească iar și din care fac parte și eu. Problema nu e chiar așa de simplă cum ți-o închipui. Și când îți spun asta, nu mă gândesc deloc la ce trăncănește Cristin. Îți spun ce gândesc eu și ce vrei tu să afli. Iată: poți fi cel mai cinstit om din lume și să faci, totuși, operă de trădător. Și invers: poți fi un potlogar în fașă și să faci, totuși, operă de perfect socialist. Pentru că toată problema se reduce la o chestiune de educare a maselor. Înțelegeți?

— Nu, nu înțeleg.

— Am să-ți explic. Într-o mișcare revoluționară, lucrul important nu e să știi care dintre propagandiștii influenți de azi va rămânea cinstit până la sfârșitul zilelor sale și care va trăda, peste cinci, zece sau douăzeci de ani. Nu. Asta ne e aproape indiferent. Destinul e liber să ascundă în tine un hoț și într-o bună zi să ni-l destăinuie. Dacă până în ziua aia, tu slujești clasa muncitoare,

ajutând la educarea ei socialistă perfectă, vei binemerita de la patria internațională de mâine. Dar dacă, dimpotrivă, tu nu faci cu propaganda ta decât să creezi confuzia în spiritul maselor, vei putea tu mult și bine să îmbătrânești și să mori om cinstit, tot criminal se va chema c-ai fost. Ba, mai mult: cu cât vei fi mai cinstit și mai înzestrat, cu atât influența ta va fi mai nefastă, deoarece e mult mai ușor să combați și să demaști un potlogar mediocru înzestrat, decât un om virtuos și de talent, chiar când el nu calcă pe drumul cel drept.

— Și care e acest „drum drept”?

— Aici am vrut să te-aduc! Ei bine, drumul cel drept este acela care învață clasa muncitoare că o revoluție nu se face cu oameni care se scaldă în toate apele. Și tocmai asta nu învață muncitorii de la tine!

— Eu! Eu! nu...

— Da, da, tu, băiatul cinstit, care scrii articole pline de revoltă, acele articole care i-au scos din amorțeală pe hamalii din Brăila și datorită cărora au câștigat ei lupta – tu faci masele să creadă că lupta aceea a fost câștigată grație concursului ziarului democrat „Dimineața” și intervenției în parlament a directorului ei, deputatul burghez Constantin Mille, socialistul transfug, grație de asemenea și domnului ministru de Interne pe care același ziar l-a complimentat pentru „atitudinea sa înțeleaptă” în acel conflict, care ministru e, și el, tot un vechi socialist, trecut la liberali, și care n-a cedat ca „vechi socialist” ci de frică; și grație, în sfârșit, câtorva armatori, ca frații Thuringer, unde slujeai și care, de asemenea, nici ei, n-au „cedat cei dintâi” din bunătate de inimă, cum lăsași tu să se-nțeleagă, ci numai ca să-și salveze interesele lor capitaliste... Toate astea le-ai spus sau ai făcut să fie crezute de muncitorii care te-au citit, și uite că astea creează confuzie în creierul nu tocmai strălucit al muncitorimii. Ai înțeles, acum? Și dacă ai înțeles, pofteste de-mi mai spune că-ți este de-ajuns, în condițiile astea, să fii numai un om cinstit și să contribui a căra apă la moara burgheziei.

Adrian parcă intrase în pământ. Însuși Mihail era emoționat. Efectul nu-l făcuse atât fondul argumentării lui Craioveanu, căruia cel dojenit îi găsea multe puncte slabe, cât tonul convingător al acelei argumentări, credința neclintită pe care bătrânul militant o avea în acel „drum drept” al tacticei socialiste. Adrian tocmai se pregătea să-i spună obiecțiile sale, când dădu buzna în „Birou” Cristin.

Purta un costum de catifea neagră, cu haina ca o tunică, încheiată până la gât, cravată roșie-foc, pălărie moale de fetru plușat și o bătă noduroasă în mână. Era un bărbat înalt, slab ca un țâr și iute ca argintul viu. Cum a intrat a început să țipe:

— Iar fără lumină! Iar stați pe-ntuneric! M-ați plictisit cu maniile astea ale voastre! Nu-mi place asta, domnule Leonard, ți-am spus-o de o mie de ori! Aprinde lampa, Niță! Parcă am fi falsificatori de bani.

— Bo, bo, bo!... mormăi, în sfârșit, domnul Leonard, dând din mână alandala, ceea ce îl făcu pe Adrian să se încredințeze că omul acela nu era chiar numai un mort care se hrănea cu pâine goală.

Cristin azvârli pe masă o servietă grea pe care o ținuse sub braț, veni la Adrian și-i strânse mâna, să i-o frângă, așa cum avea prostul obicei să facă cu toată lumea. Adrian aproape că a țipat de durere. Cristin s-a uitat mult la el, bolovănind niște ochi cât pumnul, apoi a izbucnit:

— Ai sosit, ticălosule? Am să-ți...

Dar Craioveanu, tunând cu vocea lui de bas, îl opri scurt, cu un singur „Ho!” de-au zbârnăit geamurile și era să stingă lampa.

Mihail, temându-se de o bruftuială, se ridică:

— Prieteni, mie mi-e foame!

— Și mie, zise Adrian.

— Unde vă duceți să mâncați? întrebă Craioveanu, care era becher. Vă-nsoțesc.

— Dacă m-așteptați un minut, zise Cristin, cât să-i spun două vorbe domnului Leonard, viu și eu.

— Cu o condiție! îi replică Mihail. Să nu te dai în spectacol, la restaurant. Aici vă puteți lua de păr, dacă aveți chef. Mi-e egal. Dar în public, fără gălăgie! Cel puțin, cât sunt eu de față. N-am dreptate, nene Tomo?

— Da-a-a, burghezule, ai dreptate!

Lampa cu picior care fusese aprinsă și pusă pe birou, n-a sporit prea mult lumina, care tot de la felinar își trăgea duhul. L-a ajutat totuși pe Adrian să-și întindă cercetarea mediului în care intrase de vreo oră. Astfel, a constatat că domnul Leonard avea o față osoasă, uscată, lucie, pecetluită de un fel de gravitate amestecată cu o spaimă pe care o exprimau niște ochi prea holbați. Nu era, totuși, antipatic. Gura, ușor întredeschisă, părea să dezmință orice semn de răutate ce se putea bănuși că o are în suflet. Iar craniul chel îi dădea un aer de savant supt de mizerie, pe care-l trăda redingota decolorată și aproape jerpelită.

Dar mai nenorocite i s-au părut lui Adrian, celelalte două personaje. Niță, deși tânăr, avea o mutră îmbătrânită de hămesit ros de griji: trăsături strâmbe, frunte încrețită, gură amară, ochi învăluiți de o rece resemnare, gât subțire. Trupul lui, pielea și osul. Hainele, cu toate silințele vizibile de-a le menține decente, erau prea cârpite și chiar murdare. Pantalonii, comic de scurți. Mânele la fel. Dar părea sprinten, energic. Apoi capul lui oacheș, cu păr stufos, cu sprâncene bogate, cu lungi gene melancolice și o mustață grațioasă, care făcea din el un băiat frumos! Sărman băiat frumos!

Domnul Macovei, cu bogatul lui păr cărunt, ondulat natural ca și barba, ar fi fost un superb Ariost ca acela din Larousse, dacă n-ar fi avut „cocoașa” aceea amabilă, care îi gârbovea bustul, și veselia aceea sfâșietoare de pe fața brăzdată de o existență care trebuie să fi fost plină de patimi. Tot așa de sărăcăcios îmbrăcat ca și Niță, Macovei era, dintre toți trei, cel mai trist, și aceasta desigur din pricina acelei luminoase bucurii lăuntrice în care ochii lui

albaștri, pe jumătate închiși, și numeroasele lui reliefuri faciale, duios frământate de o mână nemiloasă, se învăluiau dureros, fără să invoce mila, dar și fără să țipe vreo viață pământească fericită. Așa că domnul Macovei deșteptă tot interesul lui Adrian și îi câștigă toată simpatia, devenind centrul atenției sale. Mihail băgă de seamă și se bucură, deoarece ținea mult la fostul negustor.

Adrian simțea nevoia să lege imediat o cât de mică conversație cu Macovei, fie și numai ca să-i audă frumosul timbru feminin al glasului său, dar n-avu cum, din pricina lui Cristin, care, făcându-i un fel de raport asociatului său, domnul Leonard, zbiera întruna, ca un apucat. Așa că toată lumea asculta la el. Chiar și Mihail.

— Uite, zicea Cristin, ziua de azi n-a fost prea rea. Am încasat trei plasamente ale domnilor ăstora: bucătăreasa plasată de domnul Macovei în strada Cuțitu-de-Argint („ce tâmpenie gândea Adrian, ca o stradă să nu se poată chema altfel decât Cuțitu-de-Argint!”); femeia la toate, plasată de Niță la procurorul Stavrescu; bucătăreasa plasată de Mihail în strada Brutari. Și-n sfârșit, am mai încasat două plasamente făcute de mine: unul la doctorul Manolescu și altul la actrița Sylvia Pralea.

După fiecare încasare anunțată, toată lumea striga „ura!”. Glasul lui Macovei suna, în corul acela, ca un clopoțel. Adrian îl întreabă încet pe Mihail ce era cu uralele alea și despre ce anume este vorba.

— Fiecare agent, îi explică Mihail, plasează servitori. Din taxa reglementară de cinci lei de plasament, trei îi ia „Biroul” și doi, agentul. Și asta e toată leafa și toată pâinea pe care o câștigă agentul, care n-ar fi tocmai rea, dacă ar merge totdeauna în plin. Numai că uite: trei sferturi din plasamente cad în baltă, fie că după opt zile dă servitorul bir cu fugiții, dintr-un motiv sau altul, fie că îl dă afară stăpânul, tot din motive ce-ar fi inutil să le mai discutăm. Dar, cele mai adesea, nu se poate „încasa”, pur și simplu pentru că stăpânii sunt necinstiți, avari: se ascund, tergiversează, ba uneori chiar refuză net să plătească taxa. Desigur, taxa aceea e impusă de un regulament al poliției, dar ce poți face contra rău-platnicilor? Nu sunt ei stăpânii țării? Așa că, cea mai mare parte a timpului, bietul agent nu face decât să alerge de la un capăt la altul al Capitalei și să-și rupă pingelele, ca să se întoarcă seara târziu și să se culce cu burta goală. Atunci intră în joc Cristin și, cu gura lui grozavă, izbutește uneori să-l „execute” pe refractar. Azi, cum vezi, a încasat trei plasamente pe care le socoteam ca și pierdute. Asta o să le mai îndulcească amarul, lui Niță și lui Macovei care, de două zile, n-au nici măcar cu ce să-și cumpere tutun. Așa că uralele izbucnesc de-a dreptul din aceste stomacuri ghiorăite.

Adrian văzu limpede cruda realitate a mediului cu care avea să-și împartă în curând existența. Vedea o groapă întunecoasă în care niște epave, cum le zisese Mihail, își măcinau jalnic zilele. Dormeau pe bănci, cu câte vreo zdreanță drept orice plapumă și se hrăneau cu pâine goală, bucuroși s-o aibă și pe aceea. A, nu! Se va strădui să se smulgă din ghearele unei asemenea vieți. Se va duce să-și caute de lucru la zugrăvit, meseria lui, cu toată aversiunea ce

o avea pentru șantierele cu ore lungi cât veacurile, cu patroni niciodată mulțumiți și cu camarazi intriganți, și de o inconștientă care îl scârbea mai mult ca orice. Da, da, viitorul era sumbru! Se obișnuise el cu ideea asta, dar, oricum, pentru un fleac de zbor din cuibușorul maternal, vagabondajul său atât de iubit prea îl făcea să ispășească cumplit. Afurisită libertate!

Cristin dădu fiecărui agent cei doi lei care li se cuveneau, descrescând astfel niște frunți explicabil îngrijorate și se întoarse iar la domnul Leonard ca să-i continue raportul.

— Dar am și vești proaste. Rădulescu, judecătorul, nu e mulțumit de jupâneasa aia. E înceată, se pare. Camerista ministrului de Finanțe pleacă. Și-o înțeleg. Nevasta ministrului ăștia e ca o cață fără pereche. Și baba aia zgârie-brânză din Regală e mereu în voiaj. Sau s-ascunde. Dar cine m-a scos din sărite a fost coloneleasa. E la a patra bucătăreasă pe care o dă afară, în mai puțin de trei săptămâni. Și cu toate astea, ultima pe care i-am recomandat-o e madam Bertha, o adevărată comoară! Nu, nu, nu mai trebuie servită putoarea asta!

— Mititica! o compătimi Macovei. Biata coloneleasă!

— Biata? urlă Cristin roșu de mânie. O să-i cam regulez treaba mă-si! puse el punct, îndulcind astfel cea mai populară și mai obscenă dintre înjurăturile noastre românești.

Atunci Adrian îl văzu pe Mihail uitându-se amuzat spre Macovei care, repetând o glumă ce-o știa tot „Biroul”, s-a oprit din plimbarea lui, și-a îndreptat bustul și, făcând pe nevinovatul și pe speriatul, a exclamat plin de umor, cu ochii spre Adrian:

— Ce? Ce-a zis? Să-i reguleze treaba mă-si? Ti-i-i!... I-auzi Doamne: treaba mă-sii! Vai ce lucru gustos!

Și, își reluă plimbarea, în hazul general. Chiar domnul Leonard, văzându-l pe Adrian surprins de franca etalare a acelei obscenități umoristice, în izbitor contrast cu atmosfera mai degrabă tristă a mediului, a schițat și el o umbră de zâmbet care i-a luminat o clipă masca încordată.

Era o glumă desul de indecentă: o gustau însă totdeauna, pentru că o făcea un om bătrân și respectabil, deloc guraliv nici vesel, și al cărui umor era aproape dureros. În zarva acelui „Birou”, veșnic înțesat de servitori în căutarea unui loc, Macovei, cu un tact niciodată dezmințit, știa când și de la cine să prindă din zbor acea înjurătură mereu rostită, o intona muzical într-un fel al lui anume și izbutea totdeauna să uluiască pe câte vreo persoană mai pudică dintre cele de față, care nu cunoștea obiceiul bătrânului, devenit aproape un rit al casei. Și, oricât de sinistru ar fi fost atmosfera acelui birou de plasare, care nu-și hrănea oamenii, ea era fără greș spulberată de acel bătrân amabil care descrețea fețele cele mai întunecate, începând prin a se scandaliza de înjurătură, repetând apoi obscenitatea și sfârșind prin a trage concluzia, față de însuși Dumnezeu, precum că e... gustoasă.

Trebuie să se știe că în țara românească și chiar la toate popoarele din apropiatul Orient, nu există obscenitate și în orice caz, nu în înjurături. A fost

ucisă dintr-un început, prin deasa ei folosire și prin solida sănătate a acestor popoare, în care „refulat”-ul e un lucru necunoscut. Adevărata obscenitate vine din Occident, de-acolo unde s-a inventat fusta care se oprește deasupra genunchiului, de-acolo unde pentru întâia oară femeile care au purtat aceste fuste și-au permis să-și încalce picioarele în văzul lumii și în așa hal că toată panorama sexului lor se desfășura sub ochii tuturor adolescenților, „refulați” de o educație potrivnică firii omenesci.

Aceasta e obscenitatea care strică spiritul omenesc. Nu putea, firește, să se nască decât acolo unde adolescența e lacomă să știe ce ascunde o femeie sub rochie și un bărbat în pantaloni, precum și ce se face cu aceste lucruri care se ascund. Dar, de la Moscova la Atena, de la Varșovia la București și de la Constantinopol la Sofia, la Belgrad și la Budapesta, până și copiii știu treaba asta, și încă amănunțit. Ea e mereu actuală, pentru că face parte din convorbirea aproape curentă. Căci omul poate rareori să stea de vorbă fără să se mânie și atunci trebuie să poată să-njure cu saț.

Occidentul se păcătoșește din lipsă de înjurături „gustoase”, își înghite mâniile și ajunge la „refulări”. Orientalul, care are la îndemână înjurături berechet, le varsă la vremea lor și permite astfel vieții sănătoase să-și urmeze cursul ei.

În România, numele organelor sexuale și și-acelea ale funcțiilor lor sunt în gura tuturor. Ele sunt așa de iubite, că li s-a creat chiar gingașe diminutive. Mai ales când e vorba de „treaba” sau „daravera” mă-si, ea e comoara limbii românești și fericirea întregului popor. E „regulată” de dimineată până seara. De altminteri, „regulatul” acesta e aplicat și tuturor sfinților Bisericii și chiar Bisericii însăși, ca și întregii familii divine, pretutindeni și chiar față de copii: în casa țăranului, ca și într-a ministrului, într-a popii ca și într-a episcopului. Toată nația înjură. Se spune că s-a întâmplat asta chiar la Curte, prin gura fostului prinț moștenitor, actualul rege Carol al II-lea, care trebuie să fie un bărbat strașnic de sănătos. Iată în ce împrejurare:

Se pomenește că răposatul rege Carol I, convocând într-o zi Consiliul de Coroană, hotărî ca să asiste la ședințele acelui consiliu și nepotul său, pe atunci copil de vreo șase ani, în scop de a-l familiariza de mic cu îndatoririle regale. În consiliu, numai bărbați aleși. Unii dintre ei, din cea mai înaltă protipendadă. Erau de față, nu mai departe, membrii de marcă ai răposatului partid conservator: Carp, Maiorescu, Marghiloman. S-au dezbătut, desigur, după cum se cuvenea, afaceri privind fericirea poporului. Prințul-copil asculta puțin cam îmbufnat. După ce s-a sfârșit consiliul, respectabilul rege rămânând singur cu micul moștenitor al tronului, l-a întrebat:

— Ei! ce zici de domnii miniștri de-adineauri?

— Eu zic, răspunse copilul, că ar trebui să-i dăm în „treaba” mamei lor pe toți!

Oricine își poate închipui ușor scandalul care-a urmat. Regele a ordonat o anchetă severă. Unde putuse micul prinț să audă rostindu-se o asemenea grozăvie?

S-a aflat că era foarte bun prieten cu un caporal din garda regală, un țăran de ispravă.

Regele Carol al II-lea e, prin urmare, român neaoș.

III

— Dragă tovarășe Adrian Zografi, zise Cristin la sfârșitul mesei, te convoc la ședința Comitetului Executiv al Partidului, care va avea loc săptămâna viitoare.

Erau cu toții, afară de domnul Leonard, într-un birt peste drum de „Birou”. Mâncase fiecare o porție sau două de tocană, de treizeci de bani porția și acum unii dintre ei fumau și beau cafea.

— Îl convoci? ripostă Craioveanu. Vorbești, adică, în numele întregului Comitet! Dar cine te-a autorizat să faci convocarea asta? Eu nu. Și mai întâi, Adrian nu e în partid. Așa că prea puțin poate să-i pese de convocarea ta.

— Tocmai. Nu e în partid. Dar clasa muncitoare care-i citește articolele, crede că este. Prin urmare, din două una: sau se înscrie în partid și se supune directivelor Comitetului, sau, altminteri, noi declarăm că e un izolat, un soi de anarhist.

— Voi! Declarați voi! N-o să declarați nimic și-o să-l lăsați pe băiat în pace. În orice caz, părerea mea asta e și-am s-o spun și-n Comitet.

Lui Cristian îi sări țandăra.

— Crezi adică dumneata, nene Tomo, că e cuminte să li se permită tuturor aventurierilor să câștige încrederea maselor, dându-se drept socialiști?

— Mi se pare că n-a scris nicăieri că vorbește în numele partidului. A îndemnat masele la organizare, la socialism. Asta, oricine e liber s-o facă.

— Și, pe urmă, zise Adrian, eu cred că nu sunt un „aventurier”. Un vagabond, da.

— Totuna e! zise Cristin.

— Nu, nu e totuna. Dar admitând că ai tu dreptate, ia să-mi spui mie: dacă am să deviu membru al partidului, n-am să mai fiu aventurier? Am să-mi schimb pielea? E-he, Cristine! Iată mentalitatea noastră marxistă! Și iată de ce partidele socialiste ascund atâția trădători, renegați și parveniți. Nu vă uitați la inima omului, la caracterul lui. Vă ajunge masca lui. Masca lui bigotă, respectuoasă față de dogme. Ei bine, aveți să ajungeți departe cu tactica asta!

Cristin, încurcat o clipă, reluă atacul.

— Ei, asta ar mai lipsi, să lucrezi după capul tău! Auzi! Te înscrii în sindicat, cum făcuși la Brăila, plătești cotizația pe trei luni și, pe urmă, salutare! Nu mai aude nimeni de tine!... Acum nu mai faci parte nici măcar din organizația ta de breaslă. Ești exclus!

— Cine m-a exclus?

— Statutele, cine!

— Mă scap pe statutele voastre! Revolta nu țâșnește din hârtoage, ci din inima omului asuprit, care a existat înaintea registrelor. Eu țin cu inima asta. Și n-au să mă-mpiedice pe mine, de la ceea ce simt, statutele voastre!

— Au să se-ncaiere! zise Mihail către Craioveanu.

— Mi se pare și mie. Așa c-ar fi mai bine să ne ducem la culcare.

Craioveanu se sculă, plictisit să mai discute fără nădejde de-a ajunge la vreo înțelegere. Plătind ce consumaseră, Niță și Macovei băgară de seamă imposibilitatea pentru ei de-a mânca „hrană caldă”.

— Cum părăsești regimul pâinii cu brânză, cum te costă aproape un leu și rămâi repede lefter. Și-a doua zi trebuie să te mulțumești cu pâine goală. Ba, uneori, n-ai nici pe aia.

— Ce viață, ce viață! se văita Niță. Într-adevăr, societatea omenească merită să i se dea foc numaidecât!

— Ordinea burgheză, vrei să spui, îl îndreptă Cristin.

— Nu știu! Zi-i cum vrei.

— Păi vina e-a capitalismului.

— Nu știu! O fi! Eu știu atât! că și fratele muncitor, când poate să devină burghez și capitalist, își exploatează aproapele și-l apasă, ca și cum el n-ar fi suferit niciodată. Iată la ce trebuie să vă uitați. Adrian are dreptate: inima omului. Nu e de-ajuns să fii un revoltat, când ești asuprit și-apoi, de îndată ce împrejurările-ți permit, să-ți uiți trecutul și să devii la rândul tău un asupritor.

— Tocmai, Niță, tocmai, trebuiesc suprimate acele împrejurări, acele condiții sociale care permit oricui să devină un exploatator al omului. O s-o facă, asta, socialismul.

— Dracu' știe ce-o să facă socialismul vostru. În Germania, unde e atotputernic, n-a făcut până azi decât o sumedenie de funcționari. Alți și alți funcționari, care trăiesc și se îngrășe pe spinarea nenorociților. Și-așa o să fie mereu!

— Vezi, nea Tomo? țipă Cristin. Uite influența drăguțului de Adrian! Țsta nu seamănă decât dezordinea și pesimismul!

Dar nea Toma pășea pragul, dând din umeri.

— Noapte bună! Pe mâine!

Craioveanu și Cristin au pornit împreună spre piața Sfântu-Gheorghe. Ceilalți patru s-au oprit o clipă, să mai stea de vorbă, în dreptul „Biroului”. Afară era frumos, deși cam răcoare. Perechi de evrei lacomi de primăvară și plimbare treceau, braț la braț, conversând amical despre ultimele cărți citite, despre mireasma salcâmlor, prea de vreme înfloriți, despre „norocul lui Schroeder” care era „colosal”, și mai ales râzând cu hohote de noua fustă, caraghios de strâmtă, care le făcea pe femei să cadă în nas când se dădeau jos din tramvai.

Macovei spuse că vrea să se ducă la culcuș:

— Mi se pare că astă-seară e rândul meu să fac pe jupâneasa, îl întrebă el pe Niță.

— Da, domnule Macovei, e rândul dumitale.

Cei doi se înțelesesă să-și pregătească paturile cu rândul. Pentru treaba asta, cel cu sarcina trecea din „Birou” în atelierul de alături și de-acolo pătrundea în depozitul de mărfuri, furnituri și vechituri pe care îl aveau plăpumarii în curtea imobilului. Depozitul acela era totdeauna plin de saltele și

plăpumi scoase din uz, care așteptau să fie refăcute. Alegea de-acolo, după plac, ce-i convenea și transforma „Biroul” într-un azil de noapte. Li se dăduse voie, cu recomandarea expresă să fie atenți, la incendiu, ușor de provocat noaptea în depozit, deoarece casa n-avea lumină electrică.

— Noi ne întoarcem peste vreo jumătate de ceas, zise Mihail. Dăm o raită până în Calea Victoriei, ca să se mai potolească torocala din stomac. Ne însoțești, Niță?

— Nu. Nu-s gătit pentru Calea Victoriei. Și pe urmă, n-am nici chef. Luna asta, tot câștigul meu s-a ridicat la cincisprezece lei. Aproape că nu mai am o cămașă curată de pus pe mine. Curând o să am și păduchi.

Niță scuipă și-i ceru lui Mihail tabacherea cu tutun. Pe când își răsucea țigarea, gânditor, se ivi deodată, ieșind dintr-o străduță întunecată, un om care da zor tăind drumul de-a dreptul spre ei. Lumina puternică a felinarului îl împresură ca o proiecție de far. Era înalt, scheletic, cu capul gol și hainele în zdrențe. În mână avea un baston. Se repezi sub felinar și dădu una cu bastonul în stâlpul de fontă. Lovitura răsună, prelung, în noapte. Apoi, cu urechea atentă la zgomotul metalic, strigă cu o voce răgușită:

— To-ki-o-o-o!

— Bun, zise Mihail, astă-seară e Tokio.

Adrian credea că visează, într-atât cei doi tovarăși ai săi nu păreau deloc surprinși de acea stranie apariție nocturnă și de gestul smintit al ciudatei făpturi. Omul, după ce și-a terminat isprava, s-a apropiat de grup și-a salutat, imperturbabil:

— Mefisto urează prietenilor toate bucuriile emisferei.

— Ia mai du-te-n „emisfera” mă-ti! zise Niță, fără să se uite la ins.

— Dar bine, Mefisto, ai întârziat astă-seară, interveni Mihail, blând.

— Foarte! Din cauza „sticleților”. M-au dus iar la secție, pentru că am marcat „Ma-dri-i-id!” pe felinarul din fața palatului prințului Cantacuzino. Și dacă-mi place mie felinarul Nababului? Constituția nu garantează oare cetățenilor exercițiul tuturor libertăților inofensive? Sunt în dreptul meu, nu? Numai că, uite: cu tămbălăul lor, mi-am pierdut eu vremea. Ca să sfârșesc înconjurul pământului, trebuie să mai marchez, înainte de-a mă duce la culcare, San-Francisco, Chicago, New York și, în sfârșit, București. Și stațiile astea sunt foarte departe una de alta.

— Slăbește-ne! îl pofti Niță.

Omul își șterse fața soioasă cu o mână murdară de noroi. Adrian încă nu pricepea despre ce e vorba, ceea ce pe Mihail îl amuza grozav. Bietul nebun era supt de tot. Avea o privire dusă, care îi înnobila figura comună. Un crac al pantalonului îi era sfâșiat de la genunchi până jos. Degetele picioarelor îi ieșeau din ghete. Lui Adrian îi fu milă de nenorocit, căruia nu-i putea ghici vârsta.

— Ascultă! făcu nebunul, încordându-se, Cristin e-aici?

— Nu, a plecat adineauri, răspunse Mihail.

— N-am noroc! De alaltăieri, n-am pus o bucățică de pâine în gură. Mihail îi întinse douăzeci de bani.

— Uite, pentru pâine. Și dă-le dracului, azi, pe celelalte orașe din ocolul lumii.

— Niciodată! strigă omul și-o rupse imediat la fugă, fără să ia banii.

Adrian îl ajunse din câteva salturi, dar celălalt scoase niște urlete înspăimântătoare, ca de vită măcelărită. Sosi lângă el și Mihail.

— Lasă-l! E inutil; n-ai să-l poți face deloc să primească banii acum. Dar după ce și-o termina treaba, vine el iar în „emisfera” noastră. Nu-i așa, Mefisto?

— Natural!

— Vezi? zise Mihail pe grecește: este el nebun, dar când e vorba de „haleală”, nu-și pierde cumpătul.

Mihail îl duse pe Adrian spre centrul orașului. Ucenicul de vagabond mergea alături de dascălul său, cu capul cam frământat. Nu-și prea lămurea bine tot ce simțurile înregistraseră de la sosirea lui în Capitală. Frumosul și urâtul, visurile roze și negrele prevestiri se amestecau și alcătuiau un tot cenușiu, care contraria nevoia lui de-a vedea limpede, îi curma bucuria de-a se simți liber. Acestei opacități a senzațiilor, el prefera primejdia netă. Cu primejdia știa să lupte vârtos, s-o învingă sau să-i plătească cumplitul tribut al jertfirii oricărei libertăți, dar, într-un fel sau altul, să lichideze iute cu ea. Nu putea însă suferi incertitudinea și tachinările soartei.

Se înapoie la București, după ce-i mai gustase o dată mizeria timp de un an. Știa deci la ce putea să se aștepte și admitea dinainte toate capcanele pe care viața se silește să le semene în calea vagabondului. Accepta suferința cu un elan eroic, fără meschinărie, dar îi pretindea destinului ca antractele acelei suferințe să fie luminoase, reconfortabile.

Și iată că Mihail îi da prilejul să simtă mirosul mizeriei, tocmai în clipa când el își reclama dreptul la antractul care creează amintiri frumoase, menite să facă, cu puțință de îndurat, nenorocirile viitoare.

Se întoarse spre prietenul său.

— De ce era necesar să mă vâri așa deodată în blestematul acel de azil de noapte, înainte măcar de a-mi fi trăit săptămâna mea de soare?

— E mai bine-așa.

— Cred că te-nșeli. Trebuie separate deslușit zilele plăcute de zilele triste. Și tu mă faci să simt, de pe-acum, toată mizeria care m-așteaptă mâine. „Biroul” acela al tău, cu nenorociții, sectarii și nebunii lui, are să fie pentru mine permanent izvor de chin. O fi fiind el interesant, dar mie nu-mi place iadul acela. Voi trăi acolo între teroarea foamei și teroarea disciplinei socialiste pe care vrea să mi-o impună Cristin.

Mihail nu glumea. Zise, serios:

— M-așteptam să te răscoli împotriva „Biroului” meu și de aceea te-am luat să faci plimbarea asta. Să-ți spun eu cum stau lucrurile. Nu dai acolo de „teroarea foamei” ci de îmblânzirea ei. Asta tu n-o știi. Cu toată ușurința ta de a-ți dăruia banul, ești un vagabond egoist. „Să separi zilele plăcute de zilele triste!” E foarte frumos! Și pe urmă? Un vagabond surprins de mizerie, total izolat, e un om pierdut, ba chiar de două ori pierdut. Trebuie să alegi între

cerșetorie și inaniția fără scăpare. Ți-aduci aminte de zilele mele de foamete de la Brăila, când trebuia să trăiesc din vânzarea plumburilor de la vagoane pe care le adunam de pe liniile portului? Ei bine, trăiam atunci o... „separație” după pofta inimii. Am petrecut o vară întreagă fără aproape să schimb o vorbă cu o ființă omenească și era să sucomb de pe urma intoxicației de care ți-am vorbit. Noroc cu biata lipoveancă. Deși mai nenorocită decât mine, mi-a dat cu privirea ei îndurătoare îndemnuri noi. Nu, prietene. Există o solidaritate a vagabonzilor, așa cum există o solidaritate a arborilor pădurii, care îi apără contra furtunilor prea violente. Trebuie să-ți spun mai mult?

Adrian se simți puțin slăbit în repulsia lui față de spectacolul mizeriei permanente, nu însă și convins. Știa el ce știa.

— Da, Mihail, ești ca totdeauna, greu de clintit. Totuși, nu te înțeleg. Tu, atât de independent, atât de sălbatic, aproape mizantrop – cum nu e cazul meu – te complaci să suporti viața în comun. Eu o detest: și pe-a celor bogați, și pe-a celor săraci. Mă dăruiesc bucuros semenilor, trup și suflet. Sunt gata să împart cu ei ultima bucată de pâine. Dar ți-u să-mi păstrez neatins dreptul meu de-a fugi de ei, în ziua în care simt că vor să-mi tocească fantezia, imaginația. Și masa face totdeauna operația asta. Masa sau numai omul-masă, omul care se poate multiplica la infinit fără să-și schimbe vreodată fața. Asta e o umanitate-pacoste, o umanitate-chin. N-o iubesc. Dacă ar avea o clipă de luciditate, s-ar sinucide. Existența ei e nulă ca și aceea a deșertului. Mi-aș da viața ca să poată ajunge într-o zi să mănânce pe săturate. Și-atât. Dar de ce să mă las tocit?

— Bată-te de aristocrat! exclamă Mihail. Uite, de-asta ți-u eu la tine. Dovadă, încă o dată, că dracu’ ăla de tat-tu, cefalonitul, a purtat în ouă o scânteie divină. Dar, în ceea ce privește „Biroul” meu, n-ai dreptate. Ai să te convingi, tu singur, curând. Îți cer să ai răbdare o săptămână. Vei vedea. Există în iadul acela întunecat multe, multe lucruri plăcute. Desigur, n-ai să dai acolo de frumoasa individualitate pe care o cauți pretutindeni, dar află că „umanitatea-pacoste”, despre care vorbești, e mult mai puternică decât îți închipui. Dacă nu ne leagă de ea nimic particular, ne leagă ansamblul. Fără ea, tu n-ai exista. E pădurea care apără arborele falnic împotriva furtunii elementelor dezlănțuite.

— Și care-l înăbușe.

— Și care-l înăbușe, firește. Așa-i soarta pământescă. Puritatea culmilor Mont-Blancului n-ar exista fără poalele lui, care sunt murdărite de excremente.

Mihail tăcu. Adrian nu se simțea luminat, dar nu mai avea nici chef să-l contrazică. Chestiunea era prea complexă. Își dădea seama că niciunul, nici altul nu putea avea dreptate deplină.

Merseră o bucată de drum, tăcuți. Pe bulevardul Carol, zgomotul orchestrei de la „Berăria Carpați” îi sili ca pe orice gură-cască să încetineze pasul. Adrian nu se pricepea deloc la muzică. Și nici nu se prăpădea după ea. N-ar fi știut niciodată să spună ce cântă o orchestră. La fel și cu pictura și

sculptura. Se uita la ele ca un vițel. Numai litera tipărită îl impresiona. O avea în sânge, de când se născuse. Ei îi ghicea sufletul. Și-așa se și instruia, singur.

— Vrei să luăm o bere?

— Dacă vrei tu! zise Mihail. Dar cu condiția să nu te ambalezi. Localul acesta e nou și scump.

Intrară înăuntru. Era o vastă sală pătrată, un fel de seră cu geamuri mari care ocupa unul din colțurile de la întretăierea bulevardului Carol cu strada Academiei. Era tixit de un public jumătate select, în care ministrul ședea alături de voiajorul comercial, marea actriță lângă prostituata de lux și cabotinul obraznic, bancherul evreu în vecinătatea funcționarului său. Adrian se bucură că a găsit o măsuță liberă lângă un cerc de scriitori, între care se distingeau figura nobil-suferindă a poetului Anghel și capul zburlit al povestitorului Delavrancea, amândoi foarte iubiți pe-atunci de public. Ultimul, iscusit vorbitor, discuta despre simbolism. Cel dintâi asculta cu atenție și replica foarte rar câte ceva, cu vocea lui stinsă de tuberculos. Printre mese foiau, grațioase, țigănci tinere care vindeau trandafiri superbi. Anghel, cedând insistențelor uneia, care îi era favorită, alegea câțiva și îi oferi celor trei femei frumoase din grup, după ce o întrebase temător pe țigăncuță:

— Sper că pe astea nu le-ai stropit cu apă din gură.

Florăreasa s-a mulțumit să zâmbească și să plece ochii cu cochetărie. Întrebarea era, vai, prea la locul ei! Poetul se plânsese odată în scrisul lui melancolic de felul cum țigăncile stropeau florile cu apă din „gura lor murdară”.

Adrian se uita discret spre grupul artiștilor și se silea să le prindă gesturile și conversația. În cultul său pentru frumoasa personalitate umană, era lacom să-i afle trăsăturile caracteristice și să confrunte imaginile ce și le făcea despre ea, cu documentul viu. Dar ocaziile ce i se ofereau, pentru acest gen de investigație, erau cât se poate de rare. Deoarece lui nu-i plăcea să se facă remarcat, numărându-se printre snobii și ratații care foiau în jurul câtorva adevărate valori ale epocii, importunându-i prin toate localurile publice, cum îi zăreau. Adrian socotea că poți foarte bine să fii cineva, să ai o personalitate însemnată, fără să fii neapărat un artist creator, ci chiar numai un om care cugetă, un consumator de gust al unei arte oarecare. Și îl mai oprea un motiv ca să-i curgă balele după artistul creator: faptul că el îi atribuia acestuia o menire civilizatoare, căreia generozitatea și măreția sufletească trebuiau să-i fie prima condiție. Și el știa că la acel examen, foarte puțini dintre așa-zișii „artiști mari” rezistau. Și pe cât se bucura când artistul, și mai ales scriitorul corespundea concepției pe care o avea el despre omul, mare, pe atât se întrista când realitatea îi aducea crude dezmințiri.

— Eu cred, zise el către prietenul lui, că adevăratul artist trebuie să fie sau un apostol sau un revoltat contra tiraniei. Frumosul care nu e în slujba binelui e ca un soare care încălzește o planetă moartă.

— Ai auzit de Maxim Gorki? îl întrebă Mihail.

— Am citit doar un articol care semnală apariția lui ca scriitor. Un vagabond care-i descrie admirabil pe vagabonzi. Așa ceva, nu?

— Ceva mai mult. Gorki e artistul răzvrătit pe care tu îl concepi. Păcat că nu știi rusește. Gorki descrie lumea gloatelor, ca aceea din biroul nostru de plasare, de care te sperii tu. Desigur, arta nu e viața fotografiată. E ceva mai mult decât însăși viața. Așa, de pildă, Leonard și Macovei nu-s decât doi foști negustori de mătăsuri, azi ruinați și nenorociți, unul pentru că a iubit o femeie, altul pentru că a ținut la un nepot. Niță e și mai puțin: un băiat care a vrut să-și facă o carieră în armată, care s-a prezentat ca sergent la examenul de sergent-major și s-a văzut respins, înlăturat de către examinatori, numai pentru că nu le plăceau domnilor acelora ochii lui. Asta e tot și pare să nu fie nimic. Pentru viață, e numai repetarea uneia dintre milioanele ei de fotografii banale. Pentru că toată lumea iubește femeii și ține la nepoți, și toată lumea cade la examenul de sergent-major. Și, din pricina acestui amor și acestei nereușite, toată lumea suferă.

— Totuși, mi se pare că Leonard, Macovei și Niță au iubit cam prea mult, unul femeia, celălalt pe nepotu-său și al treilea galoanele de sergent-major de-au ajuns în starea în care sunt. Și numai arta ar putea să ne spună cum au iubit. Pe ei, i-am întreba degeaba.

— Ai să mai vezi mâine pe Vasile Adventistul și pe moș Florea, tot agenți. Doi tipi! Și fiecare, în felul lui.

Mihail zâmbi și adăugă:

— Dar eu? Crezi tu că nu par și eu, în ochii altora, cine știe ce dihanie? Dar tu? Crezi că tu, nu? Cei mai puțin interesați, pentru mine, sunt Cristin și Craioveanu. Nu-s decât niște buni socialiști. Ei mă amuză.

— Dar nebunul? întrebă Adrian.

— A, da, și nebunul! Ei bine, bietul „Mefisto” are cea mai banală dintre povești. E orfanul unui boier sărac. Era doar un licean de optsprezece ani, când i-a fost dat să vadă pe tat-său, trăsura lor și calul, sub roatele unui tren, la încrucișarea unei șosele cu o cale ferată. A scăpat din accident, fără nici o zgârietură, dar și-a lăsat acolo rațiunea. Și de-atunci, de cincisprezece ani de zile, face „ocolul pământului”.

Au ieșit din berărie, pe la miezul nopții. Înainte de-a ajunge la „Birou”, Mihail zise:

— Să știi că uneori doarme și Leonard la „azilul” nostru. Atunci trebuie să fim mai respectuoși. N-o pretinde el, dar așa ne-am obișnuit.

— Cum, zise Adrian, nici Leonard n-are adăpost?

— Ba da. Are un apartament. Adică locuiește în apartamentul unei femei pe care o întreține. Ți-am spus că e un muieratic. E, chiar când îndură mizerie. Și, tot ca pe vremuri, nu alege decât târfe. Niciodată o femeie cumsecade! Pe acestea nici nu le ia în seamă. Așa e el, cam așa suntem toți. Actuala, deși sinceră, îl dă pe ușă afară de trei-patru ori pe săptămână. Uneori, în toiul nopții. Căci se ceartă mereu. Și-atunci ea îi amintește că se află la ea acasă. Și-l gonește.

— Și el rabdă, așa, ca un miel? Nu știe să-i tragă o trântală?

— Aș, niciodată! Leonard e cu adevărat un om bun.

— Bun! Nu poți fi bun cu năpârcile! Știu, am văzut și eu uneori, în mahalaua noastră din Brăila, bărbați bătându-și degeaba femeile. În cazuri de-acestea, femeia ar trebui să-i scoată ochii acelei brute. Dar am mai cunoscut și femei cu care traiul nu era posibil decât cu condiția să le bați.

— Să nu-i spui asta lui Leonard. Ar fi caraghios! Așa cum este el azi, n-o să-l schimbe un mânz ca tine. I-a dat și Cristin într-o zi un sfat ca al tău. I-a răspuns: „Dumitale îți place să faci dragoste cu o femeie după ce mai întâi ai bătut-o. Mie îmi place să mă culc cu ea, după ce mai întâi am dezmiertat-o. Chestie de gust, amice”.

— Și unde doarme el, acolo, în „Birou”?

— Pe banca de sub fereastra care dă în camera alăturată.

— De ce nu în camera aceea? Am văzut acolo un divan strașnic.

Mihail zâmbi.

— Vrei să știi tot din prima zi! Ei bine, camera aceea e închiriată numai de Cristin. Ca să țină sfaturi cu socialiștii, zice-se. În realitate, pentru amorurile lui extra-conjugale. Îi plac teribil servitoarele frumoase.

— Auzi, purcelul! Om însurat, cu copii, și se ține de-astea. Și face pe socialistul virtuos? Dar n-o să-i ții eu din scurt. Îl înțeleg. Și mie îmi plac femeile frumoase, chiar acelea care nu sunt servitoare. Numai că mi-e totdeauna penibil să le abordez. N-am deloc meșteșug.

— Cristin, din contră, e meșter mare. Nu intră fată frumoasă în „Birou” să n-aibă el să-i spună ceva, dincolo, între patru ochi. Ce, numai divanul știe!

— Foarte simpatic! Îmi place dragostea. De altfel, și ție îți place.

— Și, ca și tine, mă tâmpesc imediat, în fața celei mai tâmpite fete frumoase. Acum câteva zile, Cristin mi-a suflat o puștancă. Și i-ar fi fost totuși foarte ușor să mi-o lase. Dar mi-a spus pe urmă că... prea o „chinuiam”. El a înghițit-o ca pe-o gălușcă.

Ajunseseră în fața „Biroului”. Felinarul lumina slab. Pe stradă, de-a lungul caselor triste, se plimba gardistul. Când să intre, auziră voci în birou.

— Vezi? șopti Mihail. E și Leonard. E a treia noapte, de-a rândul, de când nu-l lasă târfa să doarmă la ea. Bietul om! Nu te amesteca în conversația lor. Obişnuiește totdeauna, când doarme aici, să trăncănească cu Macovei, despre trecutul lor.

Mihail trase ușor de capătul unei sfori și zăvorul sări din loc. Ușa se deschise. Era un „sistem” care îi permitea locatarului inițiat să intre noaptea, fără să aibă nevoie de cheie. Traversară „Biroul” tăcut, spre depozit ca să-și aleagă „așternut”. De pe banca pe care era întins, domnul Leonard țipa cu o voce care îl miră pe Adrian.

— E-e-eh! Să fi prevăzut!... Să fi prevăzut!... Tu, de ce n-ai prevăzut, dacă erai așa breaz?

În depozit, Adrian îl întrebă pe Mihail.

— Se ceartă?

— Nu, dimpotrivă, sunt chiar duioshi. Pun mereu pe tapet, iar și iar, tot felul de chestiuni perimate, având aerul că își fac reproșuri reciproce cu privire

la falimentul lor. În realitate, nu fac decât să evoce zile care au fost frumoase pentru amândoi. Mulțumește-te numai s-ascuți. Lor le este indiferent.

— Dar se poate dormi în condițiile astea?

— Perfect! Mai ales când ai în picioare câțiva kilometri de alergătură cu servitorii. Plicticos e că se deșteaptă uneori noaptea, ca să-și pună întrebările cele mai absurde. Dar adormi repede, că te obișnuiești. Totul e să nu te culci cu burta goală.

Mihail îi puse în brațe lui Adrian o plapumă veche, a cărei față de mătase era toată ferfeniță. Luând și el o saltea mare de paie, spuse cu trufie copilărească:

— Asta e proprietatea mea! Am primit-o cadou. Să vezi ce bine se doarme pe ea. Pe bănci, e un chin. Am dormit și eu câteva nopți pe ele și m-am simțit mai rău ca în pușcărie.

Au stins lampa, au traversat atelierul plăpumăriei și și-au trântit poverile jos, la picioarele mesei din mijlocul „Biroului”, care nu mai primea acum de la felinar decât un slab mănunchi de raze. De-abia se zăreau cei ce dormeau. Fostii negustori își continuau povestirile. Parcă vorbea fiecare singur cu sine. De data asta însă cu un glas monoton, care îl ajută pe Mihail să adoarmă numaidecât. Adrian de-abia a putut închide ochii mai târziu. Îl înțepa salteaua. Îi intra în coaste. Peste tot numai noduri, găuri și paie săcâitoare. Pernă, deloc. Se gândea la ceilalți care se mulțumeau și cu mai puțin decât el. Dormeau îmbrăcați, ghemuiți sub câte un palton vechi, cu capul pe câte un pachet de rufe murdare sau pe pantalonii făcuți sul. Și băncile acelea de lemn, înguste și tari! Ce viață! Ațipi în fluierăturile depărtate ale gardistului, cu creierul obosit de o puzderie de senzații dispartate, cu inima plină de presimțiri triste. Apoi, fără să știe dacă dormise și cât să fi fost ceasul, se deșteaptă pe jumătate, cu pleoapele grele, într-un zgomot neînțeles de voci înăbușite, ireale.

— Hi! hi! hi!

— Voia s-o șteargă și ea?

— Aș! Nici nu se sinchisea de bărbatu-său. Numai că Luța, în zăpăceala ei și din pricina obscurității, o zbughise luând cu ea și lucruri de-ale Constanței. Se dezbrăcaseră amândouă pe întuneric, aruncând totul claie peste grămadă pe aceeași masă. Când s-a bătut în ușă „în numele legii”, Luța și Ionel au fugit pe fereastră, cât ai clipi din ochi și cu hainele în brațe. Tanti și eu am stat liniștiți, permițându-le acelor domni să-și facă constatările. Dumnezeu! Ce noapte zbuciumată!

— Da, da... Numai plăcută nu putea fi!... Și care a fost rezultatul?

— Ei bine, fuga celor doi n-a servit la nimic. Luța se înșelase la pantofi, lăsându-i pe-ai ei și luându-i pe-ai Tanței. Bărbatu-său i-a recunoscut imediat. I-a și zis Tanței: „Iar dumneavoastră, madam Stănescu, sunteți o scroafă și jumătate”.

— O scroafă și jumătate, a zis? Ha! ha! ha!... Și ea n-a răspuns nimic?

— Ba da! „Vă rog, domnule, fără aprecieri!” și cum încornoratul lua încălțăminte femeii, l-a mai rugat: „Fiți bun și spuneți-i doamnei, soției

dumneavoastră, să-mi trimită pantofii și celelalte! M-a lăsat aici goală, ceea ce, la urma urmei, nu e prea rău, câtă vreme sunt lângă Gogu, pușorul meu!”

— Așa! Erai pușorul ei! Ei bine, papă acum pâinică goală și fă nani pe dușumea, Gogule pușorule! Tanti aia a contribuit mai mult ca orice la ruina noastră!

— Bo! bo! bo!

— Nici un bo-bo-bo! Adu-ți aminte. Când i-ai cumpărat ei, după ce-a divorțat, casa Paveleștii, n-am putut onora cele mai importante creanțe. De-acolo ni s-a tras falimentul.

— Da-a-a?! Dar partea ta, în acele creanțe, unde era? Dispuneai măcar tu, de partea ta?

— Partea mea... partea mea!

— Da, da! Partea ta! Nu înghițiseși peste cincizeci de mii de lei ca să-ți scapi nepotul de pușcărie? Eram, prin urmare, în aceeași situație. Eu cu Tanti a mea, tu cu Lică al tău! Lasă!... Nu-mi mai vorbi.

Mihail, trezit de mișcările pe care le făcea Adrian tot întorcându-se pe-o parte și pe alta, bombăni încet.

— Ți-am spus: când ai insomnie, numără din vârful buzelor până obosești sau conjugă un verb franțuzesc din cele care te-am învățat. Hai, zi după mine: je dors, tu dors, il dort...

IV.

Nu existau în toată lumea, acum vreo treizeci de ani, echipaje luxoase – trăsură, cai, vizitiu – ca în Rusia și la București. Nu e vorba de echipajele particulare ale persoanelor bogate, care pot fi văzute în orice țară, ci de trăsurile publice pe care oricine voia să facă pe grozavul, le putea închiria cu ceasul sau cu ziua.

Piața Teatrului Național din București oferea pe-atunci un spectacol de frumusețe pură, demn de existența umană, în ciuda cruzimilor ce constituiesc prețul cu care o parte din omenire plătește totdeauna desfătările celeilalte părți.

Datorită clădirilor ei, piața aceea a Teatrului nu merita nici măcar privirea unui orb. Dar numai priveștea acelor trăsură cu hamuri strălucitoare, alinate perfect, asemenea cailor de curse când stau gata să pornească spre potou, numai ea și merita prețul unei călătorii de la New York la București. Și nici birjarii nu erau mai prejos. Erau toți ruși, cântăreau de la o sută de kilograme în sus și erau toți spâni și urâți ca niște femei bătrâne și grase, căci aparțineau, vai, sectei scopiților. Falnici ca niște uriași, gravi și solemni ca niște țapi, stăteau pe tronurile lor într-o mândră rigiditate, întorși cu spatele spre „Național”, care nici nu merita altceva. Li se zicea muscali, adică moscoviți.

Și un „muscal” era totul, toată averea aceea pe care o reprezentau un om, trăsură și caii lui, la care nu știai ce să admiri mai mult: armonia liniilor? luciul lacurilor savante? finețea hamurilor? știința purtării insului în livrea sclipitoare? Sau, mai degrabă, numai falnica noblețe a cailor ale căror cozi atingeau pământul și ritmul trapului lor impetuos, care acaparau deopotrivă

privirile și reduceau la puțin lucru frumusețea semeață a elegantei răsturnată pe pernele moi ale trăsुरii, ce se legăna ușor pe arcurile mlădioase și luneca nesimțită pe roțile ei cauciucate?

Nu se lua un muscal pentru a face curse lipsite de agrement, nu, niciodată! Era luat pentru a face „un tur la șosea”. Muscalul și șoseaua se uneau ca iubirea, cu tinerețea. Unul era complicele celeilalte, spre fericirea atât a marei cât și a micii societăți bucureștene. Căci șoseaua Kiseleff, acest modest Bois de Boulogne al bucureștenilor, e deschisă tuturor acelor care nu jignesc bogăția printr-o mizerie prea vădită. Și un ceas de plimbare cu muscalul nu costa mai mult decât o masă la un restaurant bun. Muscalul era, cu alte cuvinte, la îndemâna tuturor pungilor.

Dar nu era „de nasul oricui”. Se putea deosebi și-aici omul serios de cel ușuratic, bogatul sau omul de lume înăscut, de insul parvenit sau numai rătăcit în situații neobișnuite lui. Nimic nu ridiculiza mai crud, pe om, ca o cursă cu muscalul, dacă nu era la locul lui. Era de-ajuns să ocupe o singură dată locul acela, ca să fie cântărit.

Adrian înțelesese asta și se amuza într-o dimineață, pe la începutul lui iunie, să caracterizeze pe dobitocii care se furlandiseau în muscal, la șosea, unde pentru prima dată făcea și el o plimbare foarte matinală.

Era într-o duminică. O mică ceartă avută cu Mihail în ajun, îl făcuse să părăsească salteaua de cum se luminase de ziuă. Bărbierit proaspăt, corect îmbrăcat, a plecat spre șosea, fără Mihail, fapt care îl făcea să fie stingher și destul de trist, dintr-o sumedenie de motive.

De o lună întreagă, sta zilnic câte zece ore, cocoțat pe o scară lungă și vopsea fațade de clădiri mari. Era cea mai istovitoare dintre lucrările zugrăviei și totdeodată cea mai prost plătită: patruzeci de bani ora. Dar nu găsisese altceva mai bun. Soarele, vântul, varul îl făcuseră de nerecunoscut. Măinile și fața, brăzdate de crăpături. Picioarele înțepenite. Deșelat. La amiază și seara era atât de sfârșit că nu mai avea poftă de mâncare. Noaptea, nu-l lăsau să doarmă arsurile. Nu protesta. Era în zodia rea a sorții lui.

„Dar unde vom ajunge, își zicea el, de ne va merge tot așa? Asta e întrebarea. Bine, înțeleg, să muncești din greu și să suferi chiar fizicește, ba nici să nu citești nimic, să nu vezi nimic, să nu trăiești deloc în tot timpul cât exerciți munca aceea îndobitocitoare. Dar cu o condiție! Ca să-ți dea puțința să pui ceva deoparte, pentru câte o vacanță de o durată egală cu aceea a muncii, fără de care viața e o absurditate.” Or, cum să speri el în vreo vacanță, când cu un salariu de douăzeci și patru de lei pe săptămână îi era imposibil să economisească un ban și trebuia să se mulțumească a dormi mai departe pe-o saltea trântită pe ciment și să se hrănească pe jumătate? Pentru ce, atunci, să mai trăiască?

Vedea totuși oameni, pe colegii lui, care acceptau o astfel de existență, cu animală resemnare. Afară de câteva excepții, își suportau toți soarta, cu o veselie a cărei inconștiență îl îngrozea. Toată nădejdea lui se reducea la o posibilă sporire a salariului, destul de neînsemnată și datorită vreunei

sânguințe, vreunei îndârjiri, vreunei slugărnicii sau chiar vreunor intrigi, pe care avea să le bage de seamă într-o zi patronul și să le răsplătească.

„Iată clasa mea! Iată de unde mă trag și unde sunt sortit să putrezesc! Iată sentimentul de demnitate umană, propriu lumii de la care se așteaptă marea eliberare de mâine!”

Mai era, desigur, socialismul. Dar el se va infiltra în spiritul maselor cu o viteză de melc! În stadiul în care se afla, aducea mai mult a fenomen, așa ca un tigru ramolit, expus curiozității publice în vreo grădină zoologică revoluționară. Revoltă cu rețetă. Speranță oferită în pilule și garantată de-o doctrină total indigestă. Îl scutea pe om de-a cugeta și-a simți. Chiar să se tâmpească și să se-ndobitocească, n-avea voie decât în masă și sub comandă. Era o chestiune de stat-major, o afacere de șefi cu registre.

„Da, socialismul. Mântuirea problematică a robilor. Mare pricopseală!”

Nu putea să activeze cineva și altfel? Singur. Eschivându-se. Sabotând. Lucrând cât mai puțin cu puțință, cu prețul celor mai crâncene privațiuni? Ordinea, robia ordinii, iată dușmanul! Au dreptate anarhiștii. Societatea aceasta omenească, în cap cu oile ei revoluționare, doritoare de-o nouă ordine – iar ordine – n-are dreptul la cel mai mic respect.

„Societatea asta trebuie trasă pe sfoară. Trebuie trasă zilnic și foarte cinstit!”

Căci, în sfârșit, dacă există un ideal comun al zilei de mâine, își mai are fiecare viața lui cotidiană, idealul său zilnic pe care trebuie să și-l realizeze cât mai deplin. Adrian își cumpărase de la anticari o mulțime de cărți frumoase, dar nu avea timp să le citească. Avea însă gândurile lui înalte, visurile lui.

Dar aleile acelea mărețe? Teii aceia înfloriți? Cântecul păsărilor? Răcoarea? Plimbarea aceea plăcută, de dimineață, prin pădure, care îl îndemna să binecuvinteze existența lui? Trebuia oare să se resemneze să-și plătească cotizația, să asculte discursuri și să cânte Internaționala, până în vecii vecilor?

— Adrian!

O trăsură trecuse pe lângă el, oprise câțiva pași mai sus și din ea se dăduse jos o femeie cuviincios îmbrăcată, frumoasă și tânără. Veni la el, cu amândouă mâinile întinse.

— Lucia!

— Ei da, eu sunt! Ce bine-mi pare că te-ntâlnesc! De când ești în București și ce faci? Dar să nu vorbim aici. Vin-ncoace! Suie și haide departe, departe!

Adrian se năucise. I se risipiseră toate gândurile. Ochii mari și negri ai femeii îi străpungeau inima. Parfumul ei îl amețea. Trupul ei se înfierbântase de căldura ce i-o transmisese strânsoarea mâinilor ei înmănușate.

— Hai, vino! De ce te codești!

— Nu, îngâna el. Nu mă sui. Dă-i drumul muscalului. E mai bine pe jos.

— Nu e rău nici „în muscal”, zău nu!

— Se poate. Dar nu mă sui. Inutil să stăruiești. Hai mai bine pe jos, pe un drum lateral.

— Doamne, curios mai ești! Și ce mare plăcere aveam să fac plimbarea asta cu trăsură! Trebuie eu, femeie, să cedez?

— Da, totdeauna.

— Într-alt sens, dar nu pentru capricii.

— La mine nu e un capriciu.

— Atunci, ce e?

— O imposibilitate.

— Să te urci într-o trăsură?

— Să mă urc... „într-un muscal”.

Se strâmbă la el. Neghicindu-i turburarea, fu impresionată de calmul lui, dădu drumul trăsurii și reveni, luându-l de braț.

— Te stingheresc?

— Deloc.

— Și-asta-i tot?

Lucia Niculescu, sau – pe scurt – Lucia, era frumoasă ca o păpușă și proastă ca o cizmă. Era fiica naturală a unei precupețe din Brăila și avea același număr de primăveri ca și Adrian, în primii ani ai adolescenței lor au fost vecini și Lucia, zilnic bătută de bețiva de mă-sa, a avut de câteva ori noroc cu intervențiile lui Adrian, ca să nu fie ucisă de-a binelea. Spre fericirea ei, vitrega mamă a dispărut la timp, lăsându-i o mică gospodărie și oarecare economii care i-au permis să se-mpopoțoneze și să iasă, în serile de vară, să-și plimbe nasul pe aleile de la Monument, de pe unde a cules-o un bătrân moșier, milostiv, și-a făcut-o mamă. N-avea atunci decât șaptesprezece ani.

Următorii doi ani au fost crânceni pentru biata copilă-mamă. Tutorele ei, un unchi de același soi cu moarta, a făcut din ea și din plodul ei, doi adevărați martiri. Într-atât că, într-o zi, Lucia i-a mărturisit gândul ei de-a se arunca în Dunăre.

— Și amantul tău, boierul?

— E bolnav rău.

— Bolnav, dar bogat și becher!

— Nu îndrăznesc să-l mai plictisesc. De altminteri, moștenitorii lui l-au înconjurat cu o gardă foarte greu de străbătut.

Adrian a străbătut-o și-a dat peste un om de înțeleș. Un om bun, sceptic, foarte instruit și aproape fericit că pleacă de pe lumea asta. Când tânărul a terminat de descris mizeria odraslei sale și de mărturisit hotărârea Luciei, bătrânul a izbucnit în plâns.

— Ascultă, flăcăule, i-a zis el, strângându-l la piept și suflându-i în față o duhoare puturoasă. Ascultă: i-am și lăsat Luciei ceva bani, dar dacă îmi promiți că te însori cu ea, îi fac și o mică rentă. Tu o iubești pe Lucia, nu-i așa?

— O iubesc ca pe o prietenă din copilărie, răspunse el, hotărât să făgăduiască orice, dar să nu se țină de nimic.

— Ei bine, însoară-te cu ea! Și uite!

Mâzgăli ceva pe-o hârtie, o puse într-un plic și i-l întinse.

— Du scrisoarea asta la avocatul meu.

Zicând acestea, l-a cuprins pe Adrian pe după gât și l-a sărutat părintește.

După câteva luni, și-a depus sufletul în mâinile Domnului-Dumnezeu al boierilor care, cât trăiesc, însărcinează câte o duzină de Lucii și lasă rentă numai uneia singure. Și chiar și aceleia întâmplător.

Fericita moștenitoare a unui venit anual de trei mii de lei îi propuse lui Adrian s-o ia de nevastă. Drept orice răspuns, acesta a fugit la București. L-a urmărit, l-a căutat și, negăsindu-l, și-a rânduie o mică existență, independentă, plină de-o nătângă fericire, ca și de multă prudență. Căci, cu toată nătângia ei, Lucia vedea limpede cât e lumea de haină cu acela care n-are decât brațele sale și chiar cu aceea care n-are decât frumusețea ei. Pe lângă asta, își adora copilul. Gândul că s-ar putea într-o zi să cadă amândoi din nou în acea mizerie, care îi era ei bine cunoscută, o îndemna să-și socotească amănunțit toate cheltuielile și să nu-și îngăduie decât prisosuri care nu comportau nici un risc, și numai după ce realizase vreo mică economie în bugetul ei lunar.

Nici o prietenie feminină. Nici amanți „de inimă”. Nimeni nu-i cunoștea modesta locuință. Iubea totuși bărbatul. Îl iubea în afara casei și încredințându-se mai întâi că inima n-o însoțea în ștrengăriile ei.

O singură excepție la această regulă severă: Adrian. Lui i-ar fi încredințat tot, și inima și renta ei, știindu-l de-o cinste fără cusur. Luni de zile i-a trimis o mulțime de scrisori, chemându-l drăgăstoasă la București, numindu-l „salvatorul” ei, „singurul mire” al visurilor sale și „prieten fără pereche”. Adrian nu i-a răspuns decât o dată, sfătuind-o să nu se încreadă în el mai mult decât în alți bărbați.

„Să admitem că sunt «salvatorul» tău, fiindcă am avut ideea de-a mă duce să-l văd pe omul care îți datora pâinea ce-o mănânci azi. Dar nu mă simt în stare să fiu «mirele» nici unei femei, cu atât mai puțin al visurilor tale. Cât despre «prietenul fără pereche». Dumnezeu mare, ce te-ai face tu cu prietenia mea? Nu-i așa de comodă cum ți-o închipui.”

Se temea de prostia Luciei, amintindu-și preferința ei pentru lectura faptelor diverse, conversația ei banală, spiritul ei neînstare de cea mai mică înălțare, înclinarea ei spre frivolitate, proprie micii cocote.

Și avea, cu toate acestea, pentru Lucia, o reală simpatie. Era femeie. Femeie caldă. Alături de ea, trupul lui de bărbat se aprinsese adesea. Și totdeauna o dorise. Dar, neștiind încă ce e dragostea, evitase toate ocaziile pe care i le oferea ca să i se dea. Tocmai de teamă să nu-și destăinuie neștiința aceasta, pe care o socotea umilitoare pentru un bărbat.

De-atunci, el trecuse prin multe, chiar și în privința aceasta.

Adrian era un băiat prea sincer și prea slab față de femeia care îi aprindea simțurile. Lăsându-se condus de Lucia pe aleile șoselei, tăcea întruna și nici nu asculta decât cu o jumătate de ureche monotona flecăreală pe care o debita ea fără-ncetare, cu privire la orice. Știa dinainte tot ce-ar fi putut să-i spună. Nu prin mijlocul acela risca el să fie captivat, ci prin trupul ei tânăr, ferm, arzător, care se lipea de al său și îi întuneca mintea. Simțea că toată

voința lui, toate gândurile, toată ființa lui plină de planuri, de visuri, de-o infinitate de dorinți, se topeau în vecinătatea acelei călduri unice, tiranice, irezistibile, pe care i-o transmitea Lucia.

Și atunci își punea, pentru a suta oară, teribila întrebare a legăturii care îl face pe bărbat rob femeii, familiei, ucigând în el tot restul, tot ce-ar putea fi un nobil vagabondaj prin universalitatea visului.

Pentru acela care, ca și el, își făcea din vagabondaj ținta vieții lui și trebuia să-și câștige pâinea cu sudoarea frunții. Adrian socotea familia ca pe cel mai neîmpăcat vrăjmaș. În regiunile visului nu se vagabondează în familie, chiar de-ar fi familia aceea dintre cele mai unite și mai ideale. Și cu atât mai puțin când ești legat de „o toantă care îți populează casa cu tonți”, după cum zice o vorbă.

„Priviți, oameni buni – cugeta Adrian, care se simțea din ce în ce mai învins – priviți pentru cât de puțin lucru trebuie să renunț la toate aspirațiunile mele spre sublim. Ascultați neroziile pe care mi le deapănă fără oboseală, de mai bine de două ceasuri. Priviți, ascultați și spuneți-mi dacă aceasta merită să întorci spatele universului, ca să-ți consacri existența unei jumătăți de duzină de viermișori care se cheamă familia ta!”

Într-adevăr, biata Lucia tocmai îi depăna:

— Ah, dacă ai ști tu ce frumoasă e viața la București! Viața mea, în orice caz. („Asta e altceva!” gândea Adrian.) Mă scol târziu. Îmi place atât de mult patul! („Drace! Cui nu i-ar plăcea?”) Sun și mi-aduce cafeaua. („A! ai și servitoare!”) Am o fetiță, o țărăncuță care-mi face toată treaba și îmi și spală, fără ca să mă coste vreun ban. Hrana, adăpostul, o boarfă, asta-i tot! O trimit pe Marița să-mi ia Universul. („În care știu bine ce citești!”) Apoi se deșteaptă Coco. Puișorul mamei! Atunci stau cu el vreun ceas, să-l îngrijesc, să-l gătesc, să-l giugiulesc.

— Cățel n-ai?

— Nu! Au toate cocotele! („Asta-mi place!”) În sfârșit, îmi fac și eu toaleta și ies. E ora aperitivelor.

— Iei și aperitive?

— Foarte rar. Când sunt invitată. Și când invitația nu e suspectă.

— Și cum e când e?

— Ah, dragă! În București, o femeie independentă ca mine riscă de nouăzeci de ori la sută să cadă în laba unui pește, care îți întoarce capul, cât ai bate din palme. Și nu numai că tipul profită de corpul tău, dar mai caută să te și speculeze. Așa că prefer singurătatea. Mă feresc de cunoștințele făcute oriunde. Și aș putea să nu văd om în ochi. Numai că, uite, îmi place opereta. Iar spectacolele sunt scumpe. Îți mai trebuie și un fante să te conducă... E foarte plicticos! Unde e bărbatul galant, care să te ducă de două ori în șir la Oteteleşanu, fără ca, ieșind la miezul nopții, să nu-ți ceară să te însoțească „până la ușe”, zic ei, și apoi să-i permiți „să intre un pic”. Of, cunosc trucul! Dar nu m-a „dus” nimeni până acum. Nu m-a însoțit nimeni acasă.

Stătu visătoare o clipă și adăugă:

— Tu vei fi singurul bărbat care îmi vei cunoaște locuința.

— De ce să faci excepția asta? întrebă el fără convingere și aproape cu părere de rău, deoarece, cu toată teama lui de femeia care te leagă, ar fi fost gata-gata s-o ia și s-o strângă în brațe pe loc.

— Ce-ntrebare! făcu ea, uitându-se la ceas. Pentru că te invit să mănânci cu mine. Sper că n-ai să mă refuzi!

Și, înainte ca Adrian să fi putut schița cea mai mică împotrivire, făcu semn unui muscal să oprească și sări în trăsură. Adrian o urmă, cu capul în jos. Cap gol de visuri. Dar trup ars de dorința de a devora femeia! Da: de-a devora carnea aceea tânără și proastă. Proastă? Ce tâmpenie! Parcă dragostea s-ar face cu inteligența! La urma urmei, și dragostea face parte din „vagabondajul prin universalitatea visului”. Nu se simțea el în clip aceea transportat de fericire? Iată încă o minune! Pe femeia asta frumoasă, pe care atâția bucureșteni ar vrea s-o aibă, are s-o aibă el curând, el care o dorește cu toată tinerețea lui arzătoare, oricât ar fi ea de proastă! Și-apoi, să fim drepecți, de o lună de când zugrăvea în București, fără să se fi atins chiar și de cea mai puțin dorită dintre femei, nu simțise el de-atâtea ori golul pustiei lui existențe? De ce să depărteze de buzele lui, de ochii lui, trupul acela care vibra lângă el? De ce? Ca să se ducă într-o seară în Crucea-de-Piatră, să se adape cu o dragoste cumpărată pe un leu? Desigur, are cărțile, visurile, libertatea. Ei bine, va avea toate lucrurile acestea... plus ce-i lipsește acum. Nu i-a pus nici o condiție, nici nu i-a pomenit măcar de căsătorie. I se da. Atât. S-o respingă? Ar fi dobitoc. Da, dar mai este și afurisitul de muscal, care-i șifona democrația.

— Ei bine, strigă el tare, fie și muscalul, dacă-i așa!

Ea îl privi drăgăstoasă:

— De ce, dragă, „fie și muscalul”? și de ce „dacă-i așa”?

— Mă gândeam la una din convingerile mele.

— Da, uitasem, nu-ți plac muscalii.

Lucia ocupa un apartament mic, dar curat, în strada Sălciiilor. Cartier de oameni cu stare. Lui Adrian îi plăcu numaidecât interiorul, cu toată lipsa de gust care domnea într-însul. Dar, gust adevărat, n-avea nici el cine știe ce, așa că nu făcu prea mare caz. A fost totuși izbit de mulțimea de cărți poștale ilustrate, bibelouri și statuete de ghips care umpleau mesele și etajerele și acopereau pereții. Scene erotice, „nuduri”, „capete frumoase” în culori. Câini, pisici, papagali, „Venus”, emailate sau de alabastru.

Îi atrase atenția:

— Spuneai că toate cocotele au căței. Fleacurile astea, de asemenea, le poți vedea la toate prostituatele.

Se duse să se spele pe mâini la bucătărie. Când se-ntoarse, tot taleș-balmeșul de poze dispăruse.

— Uite! făcu ea, deschizând brațele. Nu mai e nici urmă de „fleacuri”!

„E uimitor, gândi Adrian, să fie oare găsculița o fată așa de bună”?

O prinse de talie, îi înclină capul pe umăr și o mângâie duios, spunându-și: „Ce păcat că această parte bună a existenței cuprinde atât de mari primejdii

pentru un om ca mine! De n-ar fi asta, cine ar fi atât de nebun să se lipsească de o asemenea fericire?”

Apartamentul era la etajul întâi și avea numai două odăi, dar drăguțe, care dădeau într-o curte pătrată, împodobită de trei ulmi mari. Adrian fu încântat. Se rezemă, melancolic, de fereastră și se gândi la salteaua din biroul lui de plasare, întunecat, ostil, țipând de mizerie. Pe când aici: curățenie caldă, cămin îmbibat de dragoste, siguranță de ziua de mâine. Viață demn omenească, nu viață de câine!

„Numai un deget să ridici, și ai avea toate astea. Ai fi stăpân.”

Lucia, îmbrăcată într-un capot frumos, se apropie de el, îi luă capul în mâini și-l sărută îndelung.

— Nu vrei să-l vezi pe Titi al meu?

Se aflau într-o cameră care era totdeodată salonaș și sufragerie. Îl conduse în camera de culcare, unde Adrian zări pe covor un copil dolofan de vreo doi ani și jumătate care se juca singur cu o sumedenie de păpuși și pui de urs. Nu se arătă deloc mirat de apariția necunoscutului. Se uită o clipă la el, cu niște ochi mari și albaștri, care nu semănau cu ai maică-si, apoi întinse mâinile spre Lucia, numind-o „Lola”! Ea îl luă în brațe și-l strânse la piept. Copilul era de-o curățenie desăvârșită. Adrian îi cuprinse o mânușiță și i-o sărută ușor. Doar așa, ca să pară amabil. Nu-i plăceau copiii.

Ea a băgat de seamă:

— Tu nu știi câtă fericire aduce un înger ca ăsta unei mame care n-are altceva pe lume.

— Poate... Și, mai ales, când mama are un mic venit.

— A! pentru el aș fi în stare să mă bag și la stăpân!

— Dar nu să suporti și indiferența unui tată vitreg.

— Asta, nu!

— Ei bine, aș fi pentru el acel tată vitreg, așa că ar fi cuminte să te ferești de mine.

Îi întoarse spatele, rece, și trecu de la o mobilă la alta, dintr-o cameră într-alta, admirând frumoasele lucruri de mână care împodobeau interiorul Luciei și erau ieșite din mâinile ei pricepute: dantele, broderii, ajururi. Ea îl urmărea din ochi, întristată. O lovise în inimă. Îi nimicea cea mai frumoasă nădejde de a-l dăruia pe Adrian, ca tată, lui Titi. Ca tată adevărat, nu vitreg. Și cu atât mai puțin un tată vitreg, „indiferent”.

Biata Lucia se trânti într-un fotoliu, cu copilul în brațe, și plânse în tăcere. În sufragerie, Adrian văzu niște cărți groase, între care cea mai mare parte în fascicule, rânduie pe o etajeră. Le cercetă, una câte una: Cei trei Mușchetari, Caterina a II-a a Rusiei, Căpitanul Dreyfus în Insula Dracului, Rocambole.

„Când o femeie e frumoasă nu poate citi decât ce citea și madam Thuringer: Majestatea Sa Banul și Alteța Sa Amorul. E un blestem!”

Dar dădu peste Graziella. O luă și se înapoia la Lucia pe care o găsi încovoiată peste copilul ei, amorțită.

— Hai... Nu plânge... Ți-am spus numai ce simt în clipa asta, dar... Știu eu ce poate aduce viitorul?! Omul nu e de piatră... Totul e cu puțință în viață...

Ea ridică fruntea. Lui Adrian îi păru rău că a fost aspru. Se vedea bine că nenorocita plângea sincer. Puse copilul jos și-i luă mâna lui Adrian și-o duse la buze:

— Tu nu știi ce se poate ascunde sub frivolitatea unei mame. Da, sunt o femeie ușoară. Îmi place viața asta leneșă și independentă. Dar fericire în casa asta nu e. Lipsește bărbatul. Simt lipsa lui de câte ori plec și de câte ori măntorc, când mă aflu la masă și când mă deștept în toiul nopții. Cred că toate femeile singure simt lipsa aceasta. Și știi de ce?... Zâmbești, dar faci rău, pentru că nu știi. Da, știu că sunt proastă! Am să-ți spun, totuși, următoarele: ceea ce lipsește mai mult unei femei nu e amorul, nici pâinea, și nici măcar un tată, pentru un copil, ci o protecție. Dacă o femeie este femeie cu adevărat, protectorul sau sprijinul e prima ei nevoie, de cum pășește în viață.

„Iată de ce prostituatele au pești. Dintre toate femeile, ele sunt cele mai singure în viață, ele care sunt totuși înconjurată numai de bărbați. Dar toți acei bărbați nu fac decât să profite de tinerețea și frumusețea lor. Desigur, în ziua când tinerețea și frumusețea lor au zburat, peștele nu prețuiește mai mult decât ceilalți, și nici nu e rolul lui acesta. El e numai tovarășul din ceasurile triste, care sunt numeroase în viața de toate zilele a unei prostituate. Tovarășul acesta, pe care cerul îl dăruie oricărei femei cinstite, prostituata îl cumpără, îl plătește. Îl vrea chiar cu prețul de-a fi bătută de el și exploatată cu cruzime. Căci, pentru o femeie singură, mai nemiloasă decât orice canalie este însăși singurătatea ei.”

— Sunt lămurit, zise Adrian, răsfoind Graziella. Regret, dar nu pot fi un tovarăș, chiar dintre cei mai onorabili, pentru nici o femeie.

— Nu e deloc laudabil ce spui tu. Ești un egoist cum n-am mai văzut.

Adrian se supără:

— Zău, tu ești nebună! Mai întâi n-am lichidat afacerea cu serviciul militar. Pe urmă, n-am nici o situație.

— Mofturi! De armată ai să fii scutit, pentru că ești „unic fiu la mamă văduvă și fără avere”. Cât despre situație, ce speri? Să ajungi într-o zi procuror? Nu-ți câștigi pâinea? Ce-ți mai trebuie?

— Mi-o fi trebuind poate o femeie ca tine, cu o mică rentă! Tocmai s-ar potrivi, căci nu-mi place munca! Sunt un leneș! Mă vrei și-așa?

— Da.

Adrian o privi îndelungat.

— Ești nebună, Lucia!

O voce tremurată pătrunse prin ușă:

— Doamna e servită.

— Na, poftim! făcu Adrian, pufnind de râs. „Doamna e servită!” Tu ai învățat-o tâmpenia asta de cucoane mari? Biată Lucia! Te plâng... Dar să lăsăm toate chestiunile astea și hai să mâncăm. Simt un miros strașnic de ardei umpluți.

Lucia îi sări de gât și îl acoperi de sărutări.

— Da, da, da! Vei fi tovarășul meu, bărbatul meu, dragostea mea și chiar tatăl adevărat al lui Titi, pentru că ești cinstit, iată un om cinstit!

N-avu puterea să se împotrivească îmbrățișării ei. I se urcase sângele în obraji. Îi vâjâia capul. I se zbăteau tâmpilele, de să-i vină rău. Ea îl simți și, încurajată, îl strânse mai tare, frângându-l cu trupul ei aprins de dorință.

Atunci, el cedând propriului său îndemn vulcanic, o luă în brațe și o trânti pe pat.

— Marițo! strigă ea.

— Da, conită.

— Pune ardeii să stea calzi.

V.

Adrian a părăsit cuibul de dragoste din strada Sălciilor, tocmai a doua zi, luni, la ceasurile patru. Lipsise deci de la lucru din prima zi a săptămânii.

„Am făcut blau-montag ca toți bețivii”, își zicea el, folosind expresia germană, comună muncitorilor români, pe care germanii i-au învățat și toate meșteșugurile, după ce i-au fericit cu primul rege al nației.

Lucrătorul care nu se afla luna dimineața pe șantier, era foarte sever judecat. Într-adevăr, absența aceasta îl caracteriza pe bețivul care își bea duminica toată simbria de-o săptămână, și luna nu se putea scula de dimineață. Era iertat o dată. A doua oară era concediat. Adrian nu-și făcea sânge rău pentru concediere, dar nu voia să fie clasat în categoria bețivilor. Așa că-i pierise toată bucuria.

Căci cunoscuse o imensă bucurie senzuală, cea mai întreagă din tot ce frageda lui experiență în dragoste trăise până atunci. Afla în Lucia o adevărată îndrăgostită, lipsită de orice rafinament de femeie ușoară. Era cinstită, sinceră, până în adâncul sufletului. Era cucerit. Și dacă nici nu se gândea măcar să întrezărească vreo posibilitate de căsătorie, găsea în schimb că Lucia putea foarte bine să-i fie amantă. Va fi deci amantul ei, sincer. Nu se vor da unul altuia decât din dragoste. Nu va fi, în asta, nimic necinstit. Cât despre „situație”, o va lăsa la o parte, cu atât mai mult cu cât amanta lui își avea pâinea asigurată. Și el, care n-o avea, nu-i va cere ei niciodată nimic. Se va descurca el. Și dacă se va întâmpla într-o zi să cadă iar în mizerie, ei bine, ea nu va ști nimic! Va face în așa fel, să se pară că nu-i lipsește strictul necesar. Iată. Iar viața lui va fi astfel mai frumoasă, decât dacă ar continua să lăncezească fără dragoste, cu simțurile mereu chinuite. Nici aia nu mai era viață, să alerge în fiecare sâmbătă seara, în Crucea-de-Piatră, să cumpere de un leu dragoste. Ticăloșie!

În clipa când să se despartă și atunci când se așteptau amândoi mai puțin, o cerință a Luciei i-a aruncat iarăși unul împotriva celuilalt. L-a rugat să vină să locuiască la ea. El a sfătuit-o să nu se gândească la una ca asta. Alte lacrimi, pe care el i le-a șters repede, făgăduindu-i că va veni să doarmă la ea de două ori pe săptămână: miercurea și duminica.

— Mai mult, nu se poate! Risc, cu toată bunăvoința mea, să tot lipsesc de la lucru, ca azi. Nu degeaba se spune că femeia doarme totdeauna pe o poală a cămășii bărbatului care, dimineața, nelăsându-l inima să strice un somn atât de scump, preferă să nu se scoale nici el.

— Vei dormi fără cămașă!

— Vei găsi atunci mijlocul să-mi dormi pe braț. Nu, nu! Să fim serioși. Ne-ar costa mai scump, dac-aș rămânea fără ocupație. Asta m-ar obliga să te părăsesc.

— Dă-mi cel puțin adresa. Unde locuiești?

— Într-o ocnă!

— Unde?

— Dă-mi voie să nu-ți spun. Mi-e rușine. Stau acolo numai pentru că vrea Mihail.

— A, ești cu Mihail? Va să zică s-a întors din Manciuria? Atunci spune-i că-l pup și că-l invit la masă, pe duminica viitoare. Am să gătesc rață cu mazăre, mâncarea lui favorită.

La biroul de plasare, Adrian îl găsi pe Mihail nespus de îngrijorat. Gândea că i se întâmplase vreun accident și se pregătea să plece să întrebe la poliție. Adrian îi povesti tot. Mihail exclamă:

— Și faci o mutră așa de acră când vii din brațele unei femei frumoase? Farsorule!

— Da, dar am făcut blau-montag, cum vezi.

— De, asta... ce vrei! Aventurile costă scump. Și-acum, vei locui la ea, nu? Desigur!

— Niciodată!

— Ei bravo! Ești tare! Te felicit pentru aventură și pentru dovada de caracter ce-mi dai. Numai să dureze. Dar, ia spune-mi, în împrejurarea asta, n-ai avut nevoie de bani? Ai plecat ieri-dimineață cu doi lei în buzunar.

— Îi am și acum! Nu m-a lăsat să plătesc nici muscalul.

— Ce fată de treabă! Păcat că n-are o soră ca ea și pentru mine! Am face împreună un careu de ași de toată frumusețea.

— Nu-i adevărat, interveni Macovei. Nu te pricepi la poker: într-un careu de ași nu poți avea două dame.

— Ești sigur? Adu-ți aminte de careul vostru, al tău și al domnului Leonard, care era un adevărat ghiveci, căci cuprindea două pașale, un ienicer și-o odaliscă costisitoare.

— E drept, a fost o cacealma neizbutită: ne-a dus la faliment!

Leonard, fără să se miște de la birou, întoarse încet capul și se uită la Macovei, cu ochii lui limpezi:

— Ienicerul” tău ne-a tăiat capetele!

— Ienicerul” meu sau „odalisca” ta costisitoare, nu știu. Eu știu atâta: careurile astea duc totdeauna la faliment. Trebuie să te ferești de ele.

— Pașa Macovei are dreptate, încheie Mihail, am să fiu atent la caniotă. Și uitându-se, roată, la servitoarele aflate în „Birou”, adăugă:

— Și, cu toate astea, mie-mi plac și „odaliscele”. Nu-i adevărat, Tasia?

Tasia, de fel din Transilvania și căreia îi ziceau „frumoasa mocăncuță”, era flirtul lui Mihail. Din pricina frumuseții ei, se vedea dată afară numai după câteva zile, din orice loc unde stăpâna își gelozea bărbatul craidon. Dar, având micile ei economii, nu punea la inimă. Și, totdeauna voioasă, înveselea „Biroul”, povestind tot ce știa de prin casele în care slujise.

— Odaliscă” nu știu ce e, răspunse ea, dar v-am auzit vorbind de un pașă. Și mi-adusei aminte de o stăpână care îi zicea bărbatului ei „dragă pașă”. Era un ăla pitic, chel și borțos, de parcă avea în burtă un butoi întreg de bere. Mereu se plângea cucoana de el. Ne împuiase urechile, bucătăresei și mie, tot spunându-ne câte îndură cu pașa al ei și cât are de furcă cu burta lui.

Tasia pufni într-un râs semnificativ, se roși la față și urmă:

— Dar nu de burtă îi era ei, ci de ce era sub ea: „O nenorocire! zicea conia. În loc de un instrument ca lumea, cum au mai toți bărbații, pașa al meu de-abia are, și el acolo, un ardeiaș!” Auziți! Ha! ha, ha! Așa zicea: „ia, acolo, un ardeiaș!”

Macovei sări de la locul lui:

— Ce, ce? Ce-a spus?! „Un ardeiaș?” Ti-i-i! Ce trist e pentru un bărbat să aibă numai un ardeiaș!

— Pentru un bărbat”, ziceți dumneavoastră că e trist? replică Tasia. S-avem iertare! Femeia e în drept să se plângă, căci ea e cea păgubită. Conia avea dreptate!

Tot „Biroul” râdea să se tăvălească. Încurajați, câțiva servitori îndrăzneți începură să facă glume de prost gust. Leonard îi făcu să tacă, arătându-le o trăsură de casă care se oprise în fața „Biroului”. El se ridică maiestuos, ca să primească o cucoană mare, ce intra. Gravă, bătoasă, dar elegantă, distinsă, vizitatoarea nu salută decât pe patron.

— Bonjur, domnule Leonard!

— Sărut mâinile, madam Stoenescu. Binevoiți, vă rog, și luați loc. E multă vreme de când nu v-am văzut. Sper că sunteți mulțumită de Amalia noastră...

— Da... Camerista asta de pe urmă, îmi convine. Dar n-o scot la capăt cu bucătăresele. N-ajung să pun mâna pe una ca lumea.

— Oricum, doamnă, poloneza...

— Da, e drept, își cunosc ele bine meseria. Dar, uite, toate mă fură!

Bucătăresele prezente făcură câte o strâmbătură, repede ștearsă.

Încurcat, Leonard se gândi mult.

— Ce-aș putea, doamnă, să vă recomand? N-am în clipa aceasta nimic demn de casa dumneavoastră. Dar, așteptați, să mă uit mai bine.

Și începu să se uite într-un mare registru. Dar era numai așa de formă. Știa pe dinafară și locurile și servitorii. Consultarea registrului nu făcea decât să salveze aparențele și îi permitea să câștige timp.

Îi veni în ajutor clienta:

— Dacă nu mă înșel, aveți un agent, dintre credincioșii aceștia noi, ziși adventiști.

— Da, doamnă. Vasile.

— Ei bine, n-ar putea să-mi dibuiască el ceva convenabil? Aud peste tot că servitorii adventiști nu fură și nu mint niciodată. Îi oprește, zice-se, legea lor. Aș vrea să fac și eu o experiență.

— Ne vom sili, prea stimată doamnă, să vă găsim o bucătăreasă adventistă. Vasile lipsește în momentul acesta. Dar va face tot posibilul ca să vă servească. Contați, vă rog, pe devotamentul nostru, pe care ați mai avut ocazia să-l apreciați.

Cristin intră, tocmai la timp, ca să audă ultimele cuvinte ale asociatului său. Salută, destul de rece, clienta care pleca și se duse îmbufnat în fundul „Biroului”. Leonard îl muștră:

— Ascultă, Cristin! Silește-te să fii ceva mai politicos cu clienții! Știi dumneata pe cine ai salutat așa de nerespectuos?

Cristin n-avu timp să răspundă. Câțiva dintre servitorii prezenți începură să urle furioși:

— Ah, ticăloasa!

— Auzi, pațachina!

— Ea e hoată!

— Vrea adventistă!

Pe Leonard, ridicarea aceea bruscă de proteste, îl înmărmuri. Însuși Cristin, care era gata să răcnească, a trebuit să intervină și să-și potolească norodul. Apoi:

— Știu! O cunosc bine. Poate mai bine decât dumneata, dacă e să judec după ploconelile ce i le făcuși. Am avut chiar nenorocirea, acum doi ani, să-i fac și un trusou, pentru fiică-sa. Jumătate din bani nu i-am încasat nici până azi. E o scroafă! Nu plătește la nimeni. Nu-și plătește nici furnizorii, nici servitorii. Deloc sau cât poate mai puțin. I se intentează câte treizeci de procese pe an, dar cine se poate lăuda că a câștigat vreunul? Căci, când nu e frate-său ministru, e văru-său președintele Camerii, sau cumnatu-său senator. Ca să nu mai vorbesc de unchi-su care e consilier la Înalta Curte de Casație, nici de bărbat-su, multimilionar, care dă iama-n pădurile statului și corupe și distruge pe oricine îndrăznește să se pună în calea nenumăratelor lui concesiuni forestiere. Un neam de caracatițe! Asta e „prea stimata” dumitale madam Stoenescu!

— Și l-ai uitat, zise Macovei, pe tată-su care a făcut parte din comisia pentru secularizarea averilor mănăstirești și... Și nu mai zic nimic.

Un nenorocit de bătrân care venise cu nevastă-sa și căuta un loc pentru amândoi, mărturisi, la rândul lui:

— O cunosc și eu. Ne-a angajat, acum un an, pe mine și încă trei tovarăși, ca să-i tăiem, să-i spargem și să-i aranjăm în pivniță două vagoane de lemne de foc. S-a tocmit atâta că am primit să muncim jumătate pe bani, jumătate pe mâncare. Și nu numai că n-am cunoscut gustul pâinii ei, dar a și

refuzat, da, da. A refuzat să ne plătească aproape trei sferturi din suma datorată, spunându-ne că n-avem nevoie de „atâția bani”. Dar asta n-a fost tot. Unul dintre tovarășii mei s-a încăpățânat, ce-o fi o fi, să-și ceară dreptul lui, și într-o zi și-a permis să-i facă puțină gălăgie la ușă. A chemat gardistul și l-a dus la secție. S-a ales, de-acolo, cu două coaste rupte. Scrisa în certificatul medical.

— Și n-a obținut nimic cu certificatul? întrebă Niță, care părea îngrozit de ce auzise.

— Ce să obțină?

— Despăgubire, dreptate.

Bătrânul zâmbi trist:

— Dreptate... Care dreptate? Dumneata, se vede, nu ești din țara asta?

Hm! Un tăietor de lemne, ducându-se la tribunal și cerând dreptate împotriva unuia de la poliție și a unei madam Stoenescu! Glumești!

— Bine, dar avea omul certificat medical.

— A, da, certificatul! Bun de șters cu el la spate. Și Marin al nostru a făcut bine: l-a dat pe cinci lei unui tip care venise să-l vadă când a ieșit din spital. Tot așa aș fi făcut și eu!

— Auzi, domnule Leonard! zise Cristin. Frumoasă speță de doamnă „stimată”, clienta dumitale! Și pentru ce-a venit? Ce pofteste?

Leonard nu răspunse. O femeie grasă râse sarcastic:

— Ha! Ha! Vrea o bucătăreasă bisericoasă. Ca să n-o fure și să n-o mintă! Ei, da, toate ciupim, dar nu din banii stăpânilor, ci din prețul târguielilor, pentru care ne tocmim de înnebunim, în piață, unde alergăm cu noaptea în cap.

— Vrea o credincioasă? țipă Cristin. Păcat că n-a dat peste mine! I-aș fi arătat eu, ei, credință!

În clipa aceasta, apăru Vasile. Cam de vreo treizeci de ani, mic, palid, nervos, foarte mușchiulos și cu niște ochi de o mobilitate de maimuță. Femeia cea grasă îl luă în primire:

— Uite scumpetea de adventist, care-o să-i facă afacerea doamnei Stoenescu! Are buzunarele pline de bucătărese evlavioase, care nu fură și nu spun decât adevărul.

— Ce te-a apucat? replică Vasile, cu o voce acră, oprindu-se, sincer mirat, în mijlocul „Biroului” și uitându-se roată-mprejur.

Fu pus la curent cu chestiunea. Asculta pe toată lumea, intrigat tare, și aprobând mereu.

— Ei bine, încheie el, nu găsesc nimic extraordinar. Așa e omul: fură, dar nu vrea să fie furat. E plin pământul de Stoeneste care trăiesc numai din nedreptate.

Bătrânul tăietor de lemne întrebă atârnat:

— Și socoți dumneata că trebuie să slujim asemenea cucoane?

— Desigur că nu; nu trebuie să slujim decât pe Dumnezeu!

— Asta e altă chestie. Și, până la Dumnezeu, te mănâncă sfinții, zice proverbul. Tot așa mi s-a întâmplat și mie cu cucoana asta.

Își spuse povestea și lui Vasile, care o ascultă până la sfârșit și după aceea, spre uimirea tuturor celor de față, tăbări pe bietul bătrân:

— Și cine îmi spune mie că tu ești mai bun decât bogătașa aceea? Ai fost furat. Dar nu furi și tu, la rândul tău, când poți? Ești tu mai drept ca fratele tău? Ai tu mai multă inimă? Căci sfântul Matei ne spune: „Împărăția cerurilor e ca și acel Domn care cheamă la el pe unul din slujitorii săi și îi cere cei zece mii de talanți pe care el îi datora stăpânului său. Dar slujitorul nu poate să plătească datoria aceasta. Atunci stăpânul vrea să vândă pe om și femeia lui și copiii săi și toate bunurile sale. Și slujitorul cade în genunchi și cere o amânare pe care Domnul său i-o acordă pe loc. Dar, ieșind de la stăpânul său, slujitorul se întâlnește cu un nenorocit care îi datora o sută de dinari. Îl ia de gât, îl trânteste jos, îi cere pe loc datoria și, pentru că acela nu poate să plătească, îl trimite la închisoare. Atunci Domnul său îl chemă și-i zice: «Slujitor hain! de toată datoria ta eu te-am iertat, când m-ai rugat. Nu trebuia și tu, la rândul tău, să ierți datoria celuiia ce-ți cerea să-i acorzi o amânare?» Și, mâniindu-se stăpânul, l-a trimes pe slujitor la muncă silnică, până va putea să-și plătească datoria”. Sunt scrise astea în capitolul al optulea, în Evanghelia Sfântului Matei. Ar trebui să vedem dacă nu ești și tu acel slujitor hain.

Mihail îi șopti lui Adrian:

— Știe toate Evangheliile pe de rost, dar nu pentru că le-ar fi citit, căci nu știe nici să buchisească. A pus pe alții să i le citească de mai multe ori și le-a fixat în memorie.

Cei din „Birou” care cunoșteau iluminismul lui Vasile, râseră de capul celui făcu muncitorul astfel apostrofat. Acela băgă de seamă și se supără:

— Ce-mi bați capul cu Sfântul Matei al tău! Nu mi-e dator cu bani nici un sărac, și n-am băgat în pușcărie pe nimeni! Dar dacă aș putea să pun mâna în gâtul câtorva bogătași care mi-au furat banul câștigat cu sudoarea frunții mele, ei bine, trecând peste toate Evangheliile din lume, i-aș trimite, repede-repede, pe lumea cealaltă, fără nici un fel de amânare!

Vasile își plesni palmele pe pulpe rânjind:

— Asta e! și asta e scrisă: „Nu vor intra în împărăția Domnului toți care-mi spun: Doamne! Doamne!” Ha, ha! Vorbești de săraci, hai? Sărac sau bogat, fiecare crede că face ceva pentru mântuirea sufletului său, strigând numai: Doamne! Doamne!

Din ce în ce mai furios, spre marea desfătare a ascultătorilor lor, bătrânul replică:

— Dar tu, adventistule, ce mare ispravă îmi faci?

— Eu? întrebă Vasile, devenind deodată grav, eu? Ei bine, nu-ți voi povesti decât un fapt și aș vrea să văd ce cap vei face: fiind tânăr recrut, am refuzat până la urmă de tot să jur pe drapel. Căci e scris: „Vorba ta să fie da, da și nu, nu!” și le-am spus domnilor ăloră de-acolo, că voi sluji cu credință drapelul, fără să depun jurământ, dar cu condiția ca drapelul să nu-mi ceară

nimic care să fie contra literei Evangheliilor. Apoi, n-am mai spus nimic. Și dumnealor s-au înverșunat să-mi smulgă de pe bucele dosului, ce nu putuseră să-mi smulgă de pe buze. Luni de zile mi-au maltratat bucele, până mi le-au făcut numai o rană. Apoi, m-au condamnat la închisoare. După închisoare, iar bătaie și pe urmă iar închisoare! A ținut, asta, câțiva ani de zile. Credeam că am să mor. Dar tot n-am zis ca ei și la urmă m-au gonit din cazarmă ca nedemn de serviciu. Un an întreg am fost bolnav și incapabil să-mi câștig pâinea. A fost acea vreme în care inima mea s-a bucurat mai mult ca oricând, căci e scris: „Fericiți cei ce vor fi jigniți și asupriți și schingiuiți pe nedreptate, pentru mine”.

Aici, Vasile tăcu și, gâfâind, cu fața schimonosită de spaimă, de parcă retrăise drama de la cazarmă, se uită la bătrân care, intimidat, zise:

— Dacă e adevărat tot ce spuseși tu acu, ei bine, eu n-aș putea să sufăr ca tine pentru Domnul. Mai întâi pentru că eu nu mai am buci. Am lăsat bucăți din ele prin toate curțile bogaților pe unde am tăiat lemne.

Bucătăreasa grasă strigă:

— I-au mâncat bucele bogații!

Adventistul, care crezuse că a aruncat sămânța lui pe pământ roditor, băgă de seamă că nu făcuse decât să provoace o ilaritate generală. Își luă pălăria și plecă. Cei care erau străini de „Birou” îl urmară. Începuse să se facă noapte.

Leonard deschise sertarul mesei în care se afla jimbla lungă și, așa cum făcea aproape în fiecare seară, începu să mozolească pătrățele de pâine, pe care le tăia cu briceagul, dovedind o mare grijă ca bucățile să fie perfect simetrice. Puțina lumină care mai întârzia în încăpere cădea blând pe trăsăturile feței lui. N-avea deloc aerul nenorocit. Nu părea nici măcar resemnat soartei lui, despre care cel dintâi lucru care se putea spune e că n-avea nimic vesel. Leonard sta cu ochii ținți în stradă, pasiv, ca într-o așteptare neutră, cu toată fixitatea imperioasă a privirii sale. Starea lui sufletească părea să fie aceea a unui om plin de griji, dar calm.

Totuși, afacerile „Biroului” mergeau prost. Nu ieșea decât chiria și o slabă subzistență. Într-un cuvânt, patroni și agenți, între care și Mihail, se vedeau puși la regimul pâinii goale, afară de Cristin care nu trăia numai din beneficiile „Biroului”. Firește, patronii câștigau mai mult decât agenții, dar, ca de obicei, Leonard se grăbea să dăruiască amantei sale orice sumă care trecea de zece lei. Când avea dublu sau triplu, era sărbătoare. Atunci se delecta o zi sau două în tovărășia iubitei lui, după care se întorcea repede la pâine goală și la banca din „Birou”, unde petrecea nopți de insomnie.

Adrian înțelese că și în seara aceea enigmaticul personaj va face parte din comunitate. Băgă de seamă că Niță și Macovei nu erau deloc vorbăreți și se lămuri asupra stării pungii lor, când îi văzu ducându-se fiecare să-și cumpere câte o pâine neagră de zece bani, pe care o mâncară, tăcuți, stând pe bănci.

Macovei, cu aerul lui de voios resemnat, provoca mai multă milă decât Niță cu mutra lui mânioasă.

„Celălalt suferă mai mult”, își zicea el, privindu-i pe furiș, îi făcu semn lui Mihail să-l însoțească afară.

— Ei bine? îl întreabă el în stradă.

— Ei bine! repetă Mihail surâzând. Uite-așa! Rea de tot, săptămâna asta din urmă. Cred că numai Vasile și moș Florea au scos câțiva lei, dar nu ei au nevoie mai mare, pentru că au neveste care muncesc și chiar fac mici economii. Macovei și Niță nu fac decât să se îndatoreze la Cristin, care e destul de amabil cu ei. Nu le refuză niciodată o bănuță.

— Dar tu cum stai cu casa?

— Douăzeci de lei, dintre care cincisprezece sunt ai tăi și numai cinci ai mei. De vreo lună, partea mea scade mereu. Partea ta, sau ce-aduci tu, ne salvează.

— Ce-nsemnează „partea mea”, „partea ta”?

— Nimic. Spun ce e.

Mihail zâmbea, dar se vedea bine că era trist.

— Vezi-ți serios de lucru, îl sfătui el. Silește-te să-l păstrezi cât mai mult. Dacă pui și tu de mămăligă, suntem pierduți! În clipa asta, aportul meu e nul. De nu-mi va merge mai bine, va trebui curând să mă hrănești tu. Așa că nu mai repeta blau-montagul de azi.

— Ce-ai mâncat astea două zile?

— Pâine cu brânză. Ce-o să mâncăm și-amândoi, astă-seară. Nu-i o nenorocire. Mai ales pentru tine, care nu numai că te-ai îndopat bine, dar care te-ai mai și regalat cu un articol care-mi lipsește mai mult decât pâinea.

— Fiindcă veni vorba: cum stai cu Tasia?

— Sunt aproape s-o conving. Numai să n-o convingă Cristin înaintea mea. I-am văzut făcându-și semne cam suspecte. Ai băgat de seamă că au dispărut aproape în același timp? Dar n-o poate avea decât în cămăruța de lângă „Birou” și atunci am să știu. Dacă-mi joacă festa și de data aceasta, îl sugrum!

A fost o seară mai tristă ca întotdeauna. Pe la ceasurile zece, pensionarii „Biroului” simțeau că zadarnic așteptau unul de la altul o vorbă care să stârnească vreun subiect de discuție, în stare de a-i ajuta să le treacă o parte din noapte. Stăteau așa, lungiți pe bănci, cu trupurile nemișcate și chipuri pe care lumina felinarului ce se răsfrângea puțin în odaie le făcea ca de stafii. Numai Niță se scula din când în când și da mereu târcoale încăperii, zbatându-se ca o fiară în cușcă, scuișcând și monologând blesteme nedeslușite, dar Leonard îl rugă politicos să se astâmpere, spunând că manejul lui îi dădea dureri de cap. Și când ceasul de la Spitalul Colțea bătea unsprezece, „Biroul” avea iar înfățișarea lui de azil de noapte, fiecare dormind sub pătură sau palton, la locul lui obișnuit: Niță și Macovei în fund de tot; Leonard, la dreapta, sub fereastra odăiței lui Cristin; Adrian și Mihail, pe salteaua lor, la picioarele mesei. Ultimul murmur, înainte de a-i prinde somnul, li-l smulse bietul „Mefisto”, care se năpusti asupra felinarului cu obișnuita lui lovitură de baston și țipă un lung și sinistru:

— Pa-ri-ii-is!

Pentru ca să dispară numaidecât.

Crezând că nebunul avea de gând să-i plictisească, Niță ridică repede capul, gata să-l ia la goană. Apoi se vârî iar sub zdreanța lui, reflectând:

— Paris! Cine dracu poate vedea Parisul? Numai bogații și nebunii!

Mihail, cu gândul la Tasia, așteptase îndelung ca vreun zgomot în odăiță să-i vestească o nouă vizită nocturnă a lui Cristin, cu vreo nouă cucerire și care putea să fie de data aceasta chiar „mocăncuța”. Știa că muieraticul pătrundea cu băgare de seamă, printr-o intrare separată, care dădea în curte. Dar, obosit, adormi în cele din urmă, aproape liniștit. Și, odată furat de somn, rar i se întâmpla să se deștepte până dimineața. Știa să-și alunge, prin autosugestie, orice pricină de insomnie.

Nu tot așa se întâmpla cu Leonard, care avea mai mult nopți albe. El fu cel dintâi care îl auzi pe Cristin când sosi după miezul nopții.

— Na, a venit! mormăi el morocănos.

Timbrul sonor al vocii sale îl trezi pe Adrian, care dormea totdeauna foarte ușor. Nu înțelese nimic, dar deschizând ochii, întâlni privirea patronului.

— Ce e? șopti el.

— Începe Cristin „muzica”! răspunse celălalt din vârful buzelor.

„Muzica” era zgomotul nunții perechii de alături: patul care scârțâia foarte tare și, adesea, suspinele și gemetele muierii. Cristin era uneori întrebat:

— Ce naiba le faci tu mânzatelor tale, de mugesc atâta?

— Le place! răspundea el mândru.

Plăcerea aceasta, la care se adăuga și scârțâitul ritmic al patului, făcu și în noaptea aceea să fie „muzica” nespus de violentă. Știa și Adrian, ca toți de-acolo, despre ce era vorba și ar fi vrut să se silească s-adoarmă iar, dar era curios acum să știe dacă partenera nu era cumva prietena lui Mihail. Ascultă, cu atenție, toată partitura, care se termină fără să-l fi lămurit. Somnul îi îngreuna pleoapele, când alături începu o nouă partidă.

De data aceasta, se auziră adevărate țipete și el recunoscuse limpede vocea Tasiei, care zicea:

— Dă, dragule, dă tare!

Încremenit, Adrian se uită la Leonard care, în aceeași clipă, ridica brațul și ciocănea în fereastră:

— Mai încet, Cristine, pentru numele lui Dumnezeu!

Adrian era sigur că Mihail avea să se deștepte, să afle adevărul și să provoace scandal, dar bietul pretendent dormea dus, fără să aibă habar de nimic. Din fericire, după ce li se atrase atenția, gălăgia celor doi smintiți se micșoră, treptat, până ce totul reintră în liniște.

Totul, afară de ceva cam ciudat, ce Adrian băgă de seamă la Niță, care dormea pe o bancă așezată în imediata lui vecinătate. Întors cu fața la perete, Niță făcea niște mișcări ce-l îndemnară pe zugrav să se uite mai atent. Nu bănuia nimic, dar intrigat de regularitatea gesturilor trădate de mantaua cu care se învelea Niță, se ridică într-un cot, sfredeli cu privirea clar-obscurul

încăperii și înțelese. Își aduse, adică, aminte că într-o zi Mihail, înfuriat de lipsa de rușine a lui Cristin, îi mărturisea:

— Ce e mai trist, este că în timp ce Cristin face dragoste cu câte o femeie, Niță face singur, săracul! Pândește toate acele momente și nu scapă unul măcar.

Adrian, ridicat acum în capul oaselor, vru să-și dea seama dacă Macovei și Leonard știau ce se petrece. Primul nici nu mișca. Își avea culcușul pe o bancă situată în colțul cel mai întunecat al „Biroului”. Nu se putea ști dacă dormea sau nu. Desigur însă că cel de-al doilea, care dormea anevoie, știa. Totuși, cu toate că în preajma lui era destulă lumină și cu toate că erau aproape unul de altul, Adrian nu putu să citească nimic pe figura liniștită a lui Leonard, nici chiar când Niță miorlăi, la sfârșit, un suspin, destul de tare ca să fie auzit. Geamătul acela îi îngheță inima lui Adrian.

„Iată și plăcerea lui?” gândi el culcându-se iar.

Adrian nu era chiar cu totul novice în ceea ce privea practica acelui soi de plăcere. Îl inițiaseră, între paisprezece și șaisprezece ani, niște ștregari de aceeași vârstă, dar mult mai experți în materie. A cunoscut atunci o epocă în care scurta bucurie zilnică ce i-o procura vidul alterna cu lungi ceasuri de regret. Căci băgase de seamă că de când contractase obiceiul acela vătămător, constituția lui fizică, robustă până la acea epocă, dădea mereu înapoi, făcând la urmă din el, un băiețaș slăbănog, aproape pirpiriu. S-a vindecat la timp, cu o energie pe care n-a putut-o aprecia decât mult mai târziu, grație unei cărți de educație sexuală care i-a dezvăluit înspăimântătoarele primejdii la care s-ar fi expus, dacă ar fi continuat. Dar tot cartea aceea care, smulgându-l din ghearele viciului, avea să-l îndrepte pe calea firească, l-a scârbit și l-a mai înspăimântat descriindu-i, cu ajutorul unei sumedenii de ilustrații, nenumăratele și aproape nevindecabile boli, cu care acea cale era semănată la mai tot pasul, pentru adolescent. Ceea ce l-a făcut pe el să aștepte ca, de-abia în pragul vârstei de nouăsprezece ani, să cunoască femeia, în persoana frumoasei servitoare unguroaice din casa Thuringer. Dar din ziua aceea a fost un tânăr sănătos, normal. Știa că are nevoie de femeie, cum avea nevoie de pâine, de aer și de libertate. Nu putea, desigur, s-o aibă oricând poftea, dar asta nu era un motiv, își spunea el, să se despăgubească revenind la acel viciu din adolescență, pe care aproape îl și uitase. Așa că pe Niță nu-l pricepea.

„Ce dracu! Din tot norodul de muieret cu care se freacă zilnic în «Biroul» acesta, nu găsește el niciuna care să-l placă? E, totuși, băiat drăguț”. Dar își aminti că bietul Niță lupta cu o mizerie prea neagră ca să mai îndrăznească să se apropie de-o femeie. „Iată ce m-așteaptă dacă ajung, într-o zi, în halul lui! Are dreptate Mihail, trebuie să mă țiiu bine!”

Și, cu toate astea, știa el cu vârf și-ndesat ce însemna aceea: să se ție bine! Umilințe fără sfârșit pe care trebuia să le înghită cu capul plecat. O muncă de rând și plătită prost, în timpul căreia nu trăia decât pentru patron. Un chin zilnic. Imense dorinți de libertate, de hoinăreală, pe care trebuia să și le înfrâneze brutal. O societate respingătoare de tovarăși de muncă a căror

vorbărie seacă, a căror mentalitate imposibilă și ale căror intrigi agresive, îi repugnav mai mult decât orice. Nu! N-avea comun cu lumea aceea decât lanțul robiei. Atât, atât! Cum i-ar fi fost deci cu putință să ție bine, să „ție cu dinții” o asemenea robie, cât mai multă vreme, așa cum îi recomanda Mihail? Ah, el nu știa despre ce iad era vorba?

Îi pierise somnul de tot în cadrul sinistru al acelui „Birou-azil”, problema existenței i se înfățișa într-o lumină mai neagră ca niciodată.

Iar mâine? Mâine ce va fi?

Ziua următoare, pe șantier, temerile sale se împliniră. La ceasurile șase dimineata, pe când, într-un colț al atelierului. Adrian își schimba hainele, contramaistrul îi spuse artăgos:

— Nu te dezbrăca! Așteaptă să vie patronul!

— De ce?

— Mai ai nas să mă mai întrebi de ce? Ei uite, ca să te înveți minte! Blau-montag, hai?

„Uite cine vrea să mă învețe minte”, gândi Adrian, așezându-se pe o ladă cu vopsele și aprinzându-și o țigare. „Dacă jigodia asta ar fi dictator în țară, i-ar trimete la spânzurătoare pe toți aceia care fac blau-montag. „

Adrian știa că șeful atelierului era și mai brută decât patronul, care a trebuit adesea să intervină pentru a-i tempera violențele verbale cu care improșa pe lucrători și să le dea dreptate acestora. Era un omuleț uscățiv, rău ca râia, foarte slab la meserie și care purta pică oricui îl întrecea în pricepere. Un singur merit avea, destul de trist și acela: scotea lucru mult, zorind oamenii, nepermițându-le să sufle un minut, ținându-i de rău până și pentru timpul folosit ca să urineze. Asta le convenea tuturor patronilor, care îi plăteau pe câinii aceștia cu câte un leu mai mult pe zi decât cel mai bun lucrător! Pentru leul acela, contramaistrul era gata să-și vândă și sufletul, diavolului. Adrian îl ura de moarte.

Lucrătorii soseau, unul după altul, gâfâind, dezbrăcându-se în galop, bâlbâind o scuză pentru mica întârziere de care se știau vinovați. Călăul îi întâmpina cu tradiționala bruftuală:

— Natural, tramvaiul e de vină! Totdeauna! Sau depărtarea! Sau ceasul care nu vi se potrivește niciodată cu al meu! Puturoșilor! Derbedeilor! Hai, hai odată, mai repede! E ceasu șase și un sfert!

Și imediat, luând un ton glumeț, începu să-și bată joc de Adrian:

— Uitați-vă, mă rog, la domnu cu ștaif! Ce scrobit e dumnealui! Și ce de dimineată a venit azi, doar i s-o uita cheful de ieri. Își închipuie că asta o să i se treacă așa, ca și cum nu s-ar fi ntâmpat nimic! Vita!

Adrian sări ca ars:

— Vită ești tu! Idiotule! Și dacă nu-ți stăpânești fleoanca, îți arunc oala asta în cap!

Zicând acestea, puse mâna pe o oală cu vopsea, dar totul se sfârși aici, pentru că intra patronul și primul lui cuvânt fu să observe că nu era încă nimeni la lucrul lui.

— După cum vedeți și dumneavoastră! se linguși contraistraul. Și-n fiecare zi, la fel! Nu știu ce să le mai fac!

— Și tu? îl întrebă patronul pe Adrian. Nici n-ai început să te dezbraci?

— Nu l-am lăsat eu, zise șeful. Știți, a lipsit ieri de la lucru.

— Ei și? A lipsit, mi se pare, pentru întâia oară. O săpuneală, și-atât! Hai, ștergeți-o! Nu-mi pierdeți vremea cu palavre!

Toată lumea fu îmboldită ca o turmă, în cap cu șeful, care nu prea mistuia încheierea neprevăzută pe care o dăduse patronul conflictului său cu Adrian. Ducându-l să-i dea de lucru, bruta îl strânse pe tânăr de braț și îi zise, scrâșnind din dinți:

— Ai să mi-o plătești tu!

— Nu m-atinge, scârnăvie!

Slugoiul se depărtă, laș, dar îl făcu într-adevăr să i-o plătească. Adrian avu o săptămână infernală. Contraistraul nu i-a permis să termine niciuna din lucrările începute, precum era obiceiul care acorda lucrătorului calificat momente de răgaz la urmă, după ce îi impusese la început eforturile cele mai grele. Toată săptămâna, Adrian n-a făcut decât să răzuie, să frece și să spele. Alți lucrători veneau apoi să continue și să termine un lucru pe-ndelete, curat și ușor.

N-a suflat un cuvânt. S-a făcut că nu bagă de seamă nimic, voind să vadă cât are să țină persecuția și hotărât să se plângă patronului, dacă nu-l scotea de la munca brută. Pentru că nu era îngăduit contraistraului să întrebuințeze pe om, plătit cu patru lei pe zi, numai la lucrări pregătitoare, pe care le execută ucenicii sau hamalii. Apoi, gândul de-a părăsi șantierul, dându-se bătut în ochii dușmanului care-l persecuta, ar fi însemnat să-i acorde acestuia o satisfacție pe care era vădit că o urmărea! Nu! Mai bine să crape încovoiindu-se la muncă silnică!

Răspata n-a întârziat să-i vină, ea singură. În ultima zi a săptămânii, pe când Adrian spăla cu sodă caustică vopseaua veche a unei uși, l-a văzut patronul și s-a infuriat, chemând pe șef:

— De ce își pierde omul acesta timpul cu asemenea corvezi? răcni el. E un bun „fașadier”. Pune-l imediat pe scara mare, la partea de răsărit a fașadei.

Lucrau la „Hôtel de France”, în Calea Victoriei. Acolo, și chiar în ziua aceea, a trebuit Adrian să părăsească șantierul, dar într-un chip neprevăzut și caraghios.

Ziua era pe sfârșite. Adrian, cocoțat în vârful scării, văruia o porțiune de la etajul al doilea al clădirii. Dedesubt, alt lucrător, camarad bun, făcea „legătura” cu el. Jos de tot, un al treilea om spoia parterul. Între un lucrător și altul erau distanțe de câte un metru sau doi. Care dintre ei trei a scuturat bidineaua plină cu var și a stropit din belșug pe un mândru colonel care tocmai trecea pe dedesubt, încălecând barierele și neținând seamă de avertismentele placardate, ancheta n-a putut-o stabili. Fapt e că ofițerul, numai var din cap până-n picioare, a făcut o gălăgie nemaipomenită, a chemat gardistul și-a cerut să i se plătească uniforma, jalnic terfelită. Patron, lucrători și colonel se

transportară la circumscripție unde, firește, un atât de mare personaj nu putea să nu aibă câștig de cauză, cu toată constatarea oficială a barierelor și a tăblițelor cu „Atenție la zugrăveală”, care înștiințau pe trecători de lucrările în curs de executare. Cunoscând bine justiția țării și preferând o înțelegere prin bună-nvoială, riscurilor și belelelor unui proces costisitor, patronul a plătit pe loc o sumă anume și reclamantul și-a retras plângerea. Dar, Adrian și camaradul lui de la etajul întâi au fost concediați chiar în acea seară.

Adevărul în afacerea asta era cu totul altul și Adrian îl știa. Desigur, ofițerul n-avea dreptate, căci escaladase barierele, dar nici n-ar fi putut să fie atât de îngrozitor stropit, chiar numai din nebăgare de seamă. Fusese „botezat” dinadins. Camaradul său de la etajul întâi, un drac de băiat, îi cam plăcea să facă de-astea.

Lucrând deasupra lui, Adrian îl surprinsese de mai multe ori încărcând bidineaua și descărcând-o apoi puternic în capul câte unui pașnic trecător. Asta era plăcerea lui și pedeapsa pe care o aplica celor care nu țineau seama de bariere. Odată isprava făcută, puteai jura că habar n-avea de nimic. Îl vedeai neturburat și atent nevoie mare la ce lucra, în timp ce jos pietonul stropit răgușea țipând în zadar. Apoi râdea cu hohote.

De data aceasta, joaca lui n-a putut trece fără să aibă urmări. Patronul văzuse bine că nu era vorba de câteva picături de var căzute din întâmplare. Bietul colonel primise în cap o găleată întreagă de var. Dar cum lucrătorul de la parter fusese scos din cauză, la anchetă, Adrian n-a vrut să scape și el la rândul lui, cu prețul unei denunțări a vinovatului, cu atât mai mult cu cât erau buni prieteni. A tăcut, și-a încasat ultima plată, și s-a dus să-i povestească lui Mihail hazlia întâmplare.

Mihail i-a aprobat purtarea:

— Nu puteai face altfel. Dar acum stăm prost. Poate o fi chip să găsești de lucru într-altă parte. În sfârșit, ce-o fi să fie.

Și pentru că a doua zi, duminica, Lucia îi aștepta pe amândoi cu o rață pe mazăre, ei bine, nu era momentul să fie triști.

Trăiască Lucia și... rața ei!

VI

„București, 10 august 1904”

Am primit cei cincisprezece lei pe care i-ai trimis. Ești mereu bună cu mine, cu toate greșelile mele. Dar poți spune matale că din răutate fug de-acasă? Nu, mamă, așa e soarta mea. Și soarta e inima noastră. Suntem mari, sau mici, sau mediocri, prin inima noastră, căreia ne supunem orbește. Ea ne duce și la bine și la rău. Unde mă va duce a mea? Cine poate ști? De dimineață până seara, nu mă gândesc decât la lucruri mari și frumoase. Aș vrea să fiu de folos omenirii acesteia care suferă, din vina ei, datorită egoismului ei. Dar gândul meu se îneacă în propria mea mizerie.

Azi-dimineață, când factorul mi-a adus mandatul tău, eram flămând ca un lup în toiul iernii. De o săptămână, eu și Mihail mâncăm numai pâine goală, și numai una neagră de zece bani, amândoi, o dată pe zi. Nu mai lucrăm deloc.

Bucureștiul e pustiu. Bogătașii au plecat în vilegiatură. Ne-o merge poate mai bine, când s-or întoarce. Până atunci, greu de noi!

Dar nu moare omul de foame. Și află că, în mizeria asta a mea, eu nu sunt nefericit decât pe jumătate. Aș fi total nenorocit dacă, chiar de-aș mânca numai pui fripți, aș fi nevoit să trăiesc, călcându-mi pe suflet.

Ce păcat că n-ai învățat să citești și să scrii! E supărător să corepondezi prin mijlocirea altora. O rog pe Ileana să scrie mai citeț și să nu pună decât cuvintele matala, nimic mai mult. Și îți mulțumesc.

Te strâng în brațe și îți sărut mâinile arse de leșie.

Fiul tău, Adrian, care împlinește azi douăzeci de ani și care va mânca pe săturate, grație bunătății matala”.

Destin de om generos. Nimic mai crâncen!

Unei canalii îi sunt îngăduite toate nesocotințele și toate nebuniile: nimic nu i se va întâmpla. Va ieși totdeauna la liman. Nu va cunoaște niciodată grozăviile mizeriei. Pe când omului cu inima largă, cea mai mică ușurință ce și-o îngăduie, îi aduce nenorociri și numai nenorociri.

Tristețile existenței sale de vagabond. Adrian le ascundea totdeauna mamei sale. Știind-o destul de necăjită, nu voia s-o mai amărască și el, mărturisindu-i adevărata lui stare, așa cum îi cerea dânsa în toate scrisorile mângălite de Ileana, o tânără vecină, aproape și ea analfabetă.

„Zici tu zice măta că lucrezi dar io nu te crez zice mama Zoița îmi spune mie inima în fiecare seară mi să bate tare ochiu stâng ș-am fost și la Baba tinca dă mea dat în cărți și știu că tu sufer că nai de lucru... iadivărat am fast și io dă mam uitat în cărți”...

Ca să-i scrie el maică-si o scrisoare atât de sfâșietoare, a trebuit ca mizeria lui să fie dintre cele mai negre. Și încă nu-i spunea tot adevărul. Nu „de o săptămână”, ci de-o lună mânca el numai pâine goală, nemaivorbind de zilele în care Mihail și cu el nu gustau decât apă.

Rând pe rând, frumoasele lor haine fuseseră, toate, vândute – zece lei costumul – și banii mâncați. Cămașile lor cele mai bune fură și ele date negustorului evreu, una câte una, pe un leu bucata. A fost o prăbușire, care în mai puțin de două săptămâni îi făcu să atingă fundul abisului. Spunea Mihail:

— Ce ni s-a întâmplat nouă, nu se poate vedea decât prin porturile Mediteranei, unde soarele îl face pe vagabond nebun de bucurie, îl amețește într-atât, încât îl îndeamnă să făptuiască cele mai formidabile dobitocii. Așa am cunoscut odată, la Smirna, un tânăr conte rus, un fluieră-vânt pe care familia lui îl exilase la Tobolsk și de unde fugise după ce-a falsificat iscălitura lui tată-său și a escrocat o mare sumă de bani. Când a debarcat la Smirna avea încă vreo mie de ruble, dar nici opt zile nu trecuseră, cred, și contele meu se repatria, prin consulat, într-o stare de mizerie la fel cu a noastră. Își vânduse tot, ca și noi, până la ultima cămașă, și spunea că pentru soarele Smirnei „merită să-ți jertfești chiar și dindărătul”! La fel ca junele conte am făcut și noi.

Și recunosc că de data aceasta eu sunt marele vinovat sau, mai bine zis, frumoasa mea Polixenia, care fu soarele meu smirniot, un astm care, vai, n-a strălucit decât trei zile. Dar ce vrei...!

Adrian nu „voia” nimic. Înțelegea. Totul se produse ca o vijelie, în duminica aceea frumoasă când fuseseră invitații Luciei, fată de treabă care, știindu-l pe Mihail singur, îi pregătise o delicioasă surpriză: pe Polixenia!

S-au dus la Lucia devreme, gătiți și scliviși ca niște fanți. Mihail, care încasase câteva bune „plasamente”, hotărâse „un mic chefuleț”. L-a așteptat unul mare și cam costisitor, dar vina a fost a destinului. El se gândise numai la o scurtă și nevinovată petrecere:

— Casa” noastră dispune de cincizeci de lei. Nu riscăm deci nimic, dacă rup din ei zece ori cincisprezece, ca să-mi plătesc o păpușică pe care va ști ea Lucia să mi-o afle printre camaradele ei. Spune și tu dacă n-am dreptate: „postesc” de mai bine de-o lună. Așa că astă-seară vreau să fac bairam.

Și ce mai bairam a fost.

Introduși de servitoare – să tot fi fost ceasurile unsprezece – rămaseră înmărmuriți când se văzură în fața unei tinere necunoscute, o adevărată frumusețe orientală care, deloc turburată, părăsi divanul și veni spre ei cu mâinile întinse:

— Nu e, domnilor, nici o nevoie să vă prezentați. Vă așteptam. Prietena noastră s-a dus să cumpere ceva icre și niște vin bun. Se-ntoarce numaidecât.

Adrian și Mihail se priviră, muți, fâstâciți, uluiți. Ce era cu femeia aceea, cu „odalisca” aceea, care îi primea și le vorbea de parcă era la ea acasă? Nu putură, în primele clipe, să facă altceva decât să-și aprindă câte-o țigare și să contemple apoi covoarele, ca niște școlari.

Falsa gazdă chemă servitoarea:

— Adă țuică și măslina!

Erau salvați! Tăbărâră pe rachiul și dădu fiecare pe gât la iuțeală câte trei păhărele, unul după altul. Tânăra bău numai unul. Sta liniștită pe divan și se făcea că răsfoiește un jurnal de mode, dar cei doi prieteni băgară de seamă că de-abia își stăpânea un râs nebun. Adrian își luă inima în dinți:

— Oricum, doamnă, ar trebui să ne spuneți cu cine avem onoarea de a... de a sta de vorbă, ca să zicem așa, deși suntem muți ca niște pești. Dar e vina dumneavoastră!

Ea izbucni, în sfârșit, și râse până se sătură, apoi se apropie de Adrian:

— Afurisit de prieten uituc! Persoana mea nu-ți amintește de nimeni?

Adrian încremeni în picioare, suportând greu ochii aceia negri, cu care necunoscuta îl sfredelea pe sub genele și sprâncenele tot așa de negre.

— Pe nimeni! bolborosi el.

— Nici chiar pe o anume prietenă care venea uneori în vizită la Lucia, în strada Griviței, la Brăila?

Adrian dădu din cap, negativ.

— Ce naiba! exclamă ea. Doar nu erai chiar așa de mic! Aveai vreo opt-nouă ani. Ei, atunci trebuie să mă prezint. Îmi pare rău, pentru că nu-mi place deloc numele lui bărbatu-meu: Polixenia... Topolog!

— Ah, Polixenia! strigă Adrian. Bou mai sunt! Adevărat, acum mi-amintesc. Dar, recunoaște și tu, că erai, pe-atunci, urâtă ca o ciumă.

— Pe când acum? făcu ea, orgolioasă.

— Acum? Lăsând la o parte pe... „Topologul” acela îngrozitor, ești o păpușă!

— Da, o păpușă! o păpușică! întări Mihail, pe jumătate beat, beat de țuică și de speranțe. Și, sculându-se, stăpân pe el, semeț, ironic, luă o mână a Polixeniei, i-o sărută, apoi:

— Permiteți-mi: Mihail Mihailovici Kazanski, duce de Sahara! proclamă el și îi sărută din nou mâna.

Apăru Lucia:

— Ei bravo! Merge mai repede decât...

— Decât ce? îi tăie vorba Mihail, repezindu-se spre buna lui prietenă și luând-o în brațe. Poți spune că nu te-așteptai? Și-ncepu să se-nvârtă prin odaie, apoi în cealaltă dădu de copil, îl acoperi cu sărutări și sfârși prin a urla, cu brațele la cer: „O, ho! dar azi e sărbătoare, copii! E bairam!” Și mai goli, unul după altul, două păhărele de țuică.

— Nu-i așa că știu să mă gândesc la toate? zise Lucia.

Mihail se uita extaziat la tânăra orientală:

— Polixenia... Polixenia! Asta-nseamnă, pe grecește, mult străina! Dar eu? Eu? Nu sunt, oare, și eu mult străinul?

— Știți grecește? întrebă Polixenia.

— Știu amândoi, zise Lucia.

Polixenia exclamă:

— O! dacă-i așa, am să vă cânt astă-seară: Stasso, stasso, émorfi micrula!

Mihail își pierdu capul de tot. În picioare, aprins la față și cu părul vâlvoi, ridică o mână:

— Ascultați, copii, închipuiți-vă că voi muri astă-seară...

— Să mori astă-seară? zise Lucia. Nu cred! Astă-seară nu vei muri, ci mai degrabă te vei culca cu grecoaica asta frumoasă, – nu-i așa, Polixenia?

Grecoaica îi înlănțui gâtul:

— Da, palicarul meu, vei muri în brațele mele, astă-seară.

— Ascultați! reluă Mihail. E bairam! Iau comanda! Totul pentru dragoste, azi! Nu-i așa, Adrian?

Cei doi prieteni se priviră. Și numai ei pricepură semnificația privirilor lor.

— Da, aprobă Adrian! Totul pentru dragoste!

— Ce-o fi să fie, nu-i așa, Adrian?

— Așa e, Mihail!

— Și nici un regret?

— Niciunul!

Mihail își luă pălăria:

— Într-o jumătate de ceas, m-am întors!

Voiră să-l oprească, dar el era deja afară.

— Unde se duce? întrebă Lucia.

— Știu eu? răspunse Adrian. Știu atât, că e fericit! Diavolițe de femei, ce sunteți!

La masă, Adrian băgă de seamă că Mihail nu mai avea în deget inelul său de aur, împodobit cu un frumos smarald.

„Va să zică, de-aceia mi-ai fugit ca o furtună?” gândi el. „L-o fi vândut sau numai l-a amanetat?”

Mihail, trezit puțin din păhăruțele lui, își mânca rața pe mazăre și răspundea domol la întrebări, părând că meditează tainic ceva. Îi pierise elanul. Și, încă o dată, Adrian putu să constate distincția acelui om care, fără să-și dea cea mai mică silință, își trăda prin toată atitudinea lui, noblețea originii sale.

„La masa asta, singurul binecrescut e el. Pe când noi, niște bădărani.”

— Dar de ce nu mai beți? îndemnă Lucia. Erați mai veseli adineauri. Și mai ales tu, Mihail, ți-ai pierdut buna dispoziție în misterioasa-ți plimbare? Ce-ai făcut pe unde-ai fost?

Mihail ocoli întrebarea:

— Nimic care să merite o discuție. Și ai face mai bine să ne spui, lui Adrian și mie, din ce colecție rară de păpuși ai ales-o cu atâta gust pe frumoasa noastră Polixenia.

— A, da! Norocul tău. Bărbatul Polixeniei...

To-po-log! urât mai sună, Doamne!

— Sună urât, dar se poartă frumos! își ajută nevasta să-l înșele cu tine. Ei, da! Topolog e un ilustru cizmar și șef socialist la Galați, unde are o prăvălie...

— Cum, Polixenia vine acum de la Galați?

— Da, iubite duce... de Sahara! Pentru că în aste trei zile, azi, mâine și poimâine, socialiștii țin primul lor congres. Și pentru că Polixenia are aici o mătușă bătrână pe care e vorba s-o moștenească, bărbatu-său nu s-a opus ca nevastă-sa să-l însoțească și să-și petreacă aceste trei zile la ea.

— Dar nu toată vremea, zise Polixenia. Așa, de pildă, azi la cinci, trebuie să mă duc să-mi întâlnesc topologul la serbarea câmpenească de la Băneasa, unde congresiștii din provincie vor căsca gura la defilarea steagurilor și a forțelor socialiste din Capitală.

— La cinci? tresări Mihail. Dacă-i așa, sunt un om mort.

— Nu de tot! Până atunci, vom avea timp să ne iubim de șase ori în șir.

— De șase ori în șir? Dumnezeuule! Ești obișnuită cu asemenea Herculi?

— Iată de ce trebuie să bei! zise Lucia. Și, din clipa asta, trecem la vinuri franțuzești.

— Hm! făcu Mihail. Parcă cele românești ar fi având vreun cusur! De exemplu, coala, un Cotnar adevărat!

— Nu-i nimic! Eu sunt amorezată de Franța. Mie-mi place Parisul. Ah, Paris! Cui mă va duce acolo, îi voi fi sclavă un an de zile!

— Cunoscut eu unul care se duce în fiecare zi. Numai că aleargă cam prea repede.

Adrian pufni în râs și trebui să le spună și femeilor povestea bietului „Mefisto”.

— Oricum, zise Mihail, melancolic, nu e chiar o plăcere pentru noi, faptul că Polixenia ne părăsește chiar de la cinci.

— Numai pentru un moment, puiule. Seara, teribilii șefi socialiști vor avea o lungă ședință de Comitet, unde eu n-am ce căuta.

Adrian se lovi cu palma în frunte:

— Am o idee! Vom merge toți la serbare. Nu sunt oare și eu un fel de socialist? Ne vom face că nu ne cunoaștem. Și, la sfârșit, ne vom regăsi. În felul acesta, Mihail nu-și va pierde din vedere nebanuita lui comoară.

Toată lumea găsi ideea genială. Năvăliră pe vinurile franțuzești.

La ceasurile trei. Adrian și Lucia plecau spre Băneasa.

— Vom fi mereu pe lângă bufetul congresiștilor. Trăiască dragostea, copii!

O serbare câmpenească socialistă, la vârsta aceea de aur a socialismului și a credinței în umanitate, era un spectacol care îi aprindea sângele și celui mai blazat dintre sceptici. O lume întreagă de martiri ai muncii obligatorii, devenită insuportabilă din cauza unei crude exploatare ce se afla la începuturile ei, venea să-și strige arzătoarea nădejde într-o eliberare pe care o voia apropiată. Pădure, soare, plin aer și gălăgioasă fraternitate. Nu era chip pe care să nu fluture cel mai senin surâs. Nu era suflet care să nu fi fost pregătit pentru marea jertfă. Totală și universală credință în viitorul umanității. Omul, bruta aceasta, credea în el însuși.

Tovarășe! Ce ești tu? Sondor din Câmpina? Dulgher din Galați? Țesător din Iași? Hamal din Brăila? Ceferist din Constanța? Vino să ciocnim un pahar! Jos capitalismul! Trăiască Internaționala socialistă!

Și-atât. Nouă creiere din zece nu știau nimic mai mult. Dar câteșinouă erau hrânite de inimi generoase, cum nu se vor mai afla altele vreodată. Idealismul acela și-a trăit traiul. Marea eliberare va fi opera unei lumi dezamăgite. Operă moartă. Fiecăruia, halca lui de pâine, unsă cu fiera sărăciei spirituale. Acesta e destinul brutei umane triumfătoare.

Crepusulul acelei zile de iunie începea să turtească figurile, schimonosindu-le, când, amețiți de vin și istoviți de petrecerea laolaltă cu toată poporănimea aceea, al cărei irezistibil antren îi furase, Adrian, Mihail și Lucia se depărtară puțin de hărmălaie, ca să se plimbe prin pădure și să respire aer curat. Se îndreptau încet spre bufet ca să mai schimbe o privire cu Polixenia și să-și stingă setea.

Mergând așa, Adrian văzu un bărbat care venea spre el. Tip de sportsman, îngrijit îmbrăcat, dar a cărui întreagă ființă trăda un gânditor. Un gânditor fără voia lui, înăscut, un om care, prin toate amănuntele chipului și atitudinii sale, părea a fi o inimă și un creier, într-o roditoare activitate de fiecă

clipă. Adrian recunoscuse în el pe tovarășul Costi Aloman, secretarul Uniunii sindicatelor muncitorești, cea mai bună până și cel mai bun orator al mișcării socialiste. Meseriaș, decorator la Palat. Se înapoiase de la Paris, unde stătuse mai mulți ani și își apropiase o frumoasă cultură generală. Poet discret și tot așa de discret adorator al femeii, dar mai ales vorbitor de înaltă calitate: acesta era darul lui cel mai necontestat. Foarte sociabil și iubit își jertfea bucuros rarele sale ceasuri libere, stăpânit de o singură intenție: de-a se îmbogăți el însuși într-o discuție cu un partener de talia lui, sau să lumineze, să convingă și să scoată din greșeală un element folositor cauzei. Se putea spune că n-avea altă pasiune mai imperioasă, nici altă țintă în viață.

Afară de Mihail, Adrian nu cunoștea o inimă, o inteligență în stare să se măsoare cu frumusețea aceluia spirit, profund, variat, lucid, sever, tolerant și onest, în întregime devotat idealului socialist, dar fără să fie molipsit de vreun dogmatism. Deloc. Ceea ce făcea din el un șef oarecum izolat de mediul celorlalți teoreticieni ai partidului, confuzi, săcâitori și care se temeau de eclectismul său.

Adrian nu se temea decât de logica lui, ca un sentimental haotic ce era. De aceea, cu toată arzătoarea lui dorință de a-i face cunoștința, se mărginise până atunci doar să-i asculte unele discursuri publice și, o singură dată, într-o berărie, să urmărească – fără a lua parte la ea – o interesantă discuție a lui Aloman cu niște amici politici. Ieșise de-acolo cu convingerea că, pus în fața propriei sale inconsecvențe din punct de vedere socialist, Aloman n-ar face din el decât o înghițitură.

Totuși, el îl iubea și îl admira cu pasiune pe acest idealist, pe acest om superior. Și, văzându-l acum apropiindu-se solitar cu intenția vădită de-a nu-l evita. Adrian îi zâmbi, de departe, în semn de consimțire. Și, de departe, Aloman rosti cu o voce fermă dar tandră:

— Tovarășul Adrian Zografi, nu-i așa?

— Salut prietenește pe tovarășul Aloman! răspunse Adrian întinzându-i mâna, pe care celălalt o strânse cu o discretă efuziune.

După ce făcu prezentările, Adrian simți privirea vulturului – o privire pașnică, dar de vultur – stăruind asupra mielușelei sale. Asta îi plăcu. Poți oricând ține piept unui om întreg. Și chiar mai cu folos decât cu virtuosoasele larve umane.

Aloman întrebă:

— Reușită serbarea noastră, prieteni? Ce ziceți de tot acest norod? Vă văd cam aprinși: v-ați amuzat, desigur, de-a valma cu mulțimea.

— Mai mult decât dumneata, care îmi pari destul de solitar, răspunse Adrian.

— Ceea ce dovedește că masa e demnă de adeziunile cele mai onorabile, chiar și de acelea care își iubesc cu sălbăticie independența.

— Aici mă călcași pe bătătură! Dar, ia spune-mi, nici dumneata nu admiți decât adeziunile formale? Nu poți iubi și sluji, fără să faci parte din turmă?

— Chestiunea complexă. Admit și n-admit. Nu pot începe această controversă aici, într-o pădure, obligând o amabilă doamnă să ne asculte stând în picioare.

— Ei bine, e simplu: amicii mei și cu mine suntem gata să vă urmăm oriunde și se va părea nimerit a aborda o atare controversă. O asemenea discuție cu dumneata e pentru mine de o importanță capitală.

— Adevărat? Și dacă îți dovedesc că teza mea e cea bună, îmi promiți că vei trage din ea consecința cea justă?

— Iată, deci, că-mi și întindeți un laț. Vai, mie! Ce să spun? Vă promit să-mi pun, sub ochii dumneavoastră, inima. O admiteți sau nu?

— Ei, iată că chiar de pe acum vrei să mă prinzi cu faimosul dumitale clește! Ce să-ți răspund? Îți făgăduiesc să fiu, față de dumneata, cu inima în palmă! Ai s-o admiți ori ai s-o refuzi, cum vei crede.

— Ha! Ha! Adică oferi „cleștelui” meu, sinceritatea dumitale absolută. Îmi întinzi o cursă, dar primesc. Și deocamdată nu-ți cer nici o promisiune, sperând totuși că din întâlnirea de azi vom ieși prieteni. Sunt curios să-ți cunosc inima de aproape, deși și-o cunosc intrucâtva din strălucitele dumitale articole, căroră însă le-ar fi stat mult mai bine în organul partidului.

— Unde n-ar fi găsit decât cinci sute de cititori!

Aloman se sumeți:

— Tovarășe Zografi! Nu uita că omul sfințește locul!

Se duseră la bufet. Urmă o controversă calmă, deși pasionată, care dură două ore. Adrian, în ciuda înfrângerii pe care Aloman i-o impunea treptat și fără replică, binecuvânta în sinea lui minutele pe care le trăia în societatea acelui frumos specimen de militant socialist. Ca totdeauna, Aloman conducea foarte natural dezbaterea și nu permitea nici o digresiune, nici o depărtare de la linia justă a subiectului, înainte ca el să fi fost epuizat și concluzia trasă. Căci Adrian avea prostul obicei, într-o discuție polemică, de-a merge pe mai multe drumuri deodată, pentru ca până la urmă să le încurce pe toate. Devia fără să vrea. Oratoria nu era darul său cel mai de seamă. Limpede și stăpânitor al subiectului său, era el numai pe hârtie. Aloman constată aceasta și îl scuză, convins de onestitatea desăvârșită a tânărului:

— Fii atent, te abați mereu și îți zăpăcești groaznic adversarul, care te-ar putea crede necinstit. Curios, articolele dumitale sunt atât de luminoase și de logice!

Dezbăteau eterna temă: conștiința revoluționară a militantului socialist. Adrian spunea: independență și onestitate. Aloman pleda: onestitate și disciplină. Respingea părerea lui Craioveanu, după care îi era îngăduit unui militant să trădeze, după ce vreme îndelungată a dovedit consecvență față de principii și, prin aceasta, a servit cauza.

— Nu. Trădătorul e trădător. Partidul trebuie să-l evite sau să-l demaște și să-l excludă cât mai repede cu putință, pentru că lungă lui ședere și trădarea lui finală prilejuiesc totdeauna mari decepții în spiritul maselor, care dacă acele defecțiuni se înmulțesc, ajung până la urmă să se îndoiască de însăși

soliditatea învățaturii socialiste. Totodată, nu e mai puțin adevărat că un partid care nu se poate bizui pe disciplina militanților săi, cade în haos și se macină.

— Atunci, ca să fii un bun militant, trebuie să-ți nimicești personalitatea, ca popii. Să fii un număr din serie.

— Exact, și să-ți joci rolul ca atare. Personalitate, într-o mișcare socialistă, are numai Revoluția, cu ținta ei finală: societatea comunistă.

Adrian nu se convinsese și vorbi câțva timp despre drepturile și avantajele independenței de spirit, dar Aloman îl încurcă și îl impresionează când îi spuse:

— Pretinzi că ești generos. Incontestabil: ești! Dar, atunci, cum acorzi dumneata generozitatea cu atitudinea egoistă a omului care nu vrea să sacrifice nimic din persoana lui? Căci, fără spirit de sacrificiu, generozitatea nu e decât o vorbă.

Și, numaidecât, Aloman își ilustră teza cu o sumedenie de exemple luate din istorie, care dovedeau că toate marile spirite n-au ajuns la țintă decât sacrificând persoana lor binelui comunității omenеști.

— Chiar biserica, pe care noi o disprețuim și-o combatem, n-a ajuns să joace marele ei rol în istorie și să-și înalțe catedrale decât sacrificând pe altarul ei independența legiunilor de spirite generoase. Asta este legea oricărui progres. Cu cât ești mai mare la suflet, cu atât trebuie să înțelegi că micile satisfacții pe care ni le aduc meschinele scrupule ale conștiinței noastre nu contează câtuși de puțin față de suprema datorie de-a sluji omenirea suferindă, de-a suprima nedreptatea, de-a sili, în sfârșit, crearea ordinii sociale celei mai apropiate de perfecțiune. Cine vrei dumneata să facă această reformă, dacă nu spiritele generoase, prin puterea sacrificiului? Răspunde-mi!

Adrian nu suflă un cuvânt. Îi întinse amândouă mâinile lui Aloman, care i le strânse afectuos, mulțumit să observe că-i lipsea foarte puțin băiatului aceluia, ca să poată fi „înhămat la rând”.

Îl măguli puțin:

— Ești, fără-ndoială, un real talent și un suflet frumos. Ducem grozav lipsă de asemenea elemente, căci burghezia atrage la ea și recompensează toate talentele, pe când noi, dragă Doamne, ce le putem oferi altceva decât sărăcia noastră materială și mulțumirea datoriei împlinite?

Și văzând că tocmai se apropia de masa lor unul din acele talente acaparate de burghezie, un fost socialist devenit redactor la Dimineața, Aloman adăugă:

— Iată, de exemplu, pe blândul nostru „tovarăș” Iosif Nădejde. Ne-a părăsit ca să-și pună inima lui bună și talentul lui în slujba burghezului democrat Constantin Mille. Pariez că vine să-ți vorbească.

— Nu, tocmai, zise noul venit, un tânăr cu un chip senin. Viu, mai întâi, ca să-ți strâng mâna ție. Și pentru că mă primești așa de prost, ei bine, da, îi voi propune lui Zografi să-și reia colaborarea la Dimineața.

Nădejde se așeză la masa lor. Aloman, vădit nemulțumit de oferta aceea, aprinse o țigare și începu să se uite într-altă parte, cu aer indiferent, dar gata

să se repeadă. Îl spiona pe Adrian cu coada ochiului, hotărât să nu intervină decât în caz că mânzul, uitând tot, ar accepta oferta.

Iosif Nădejde, ziarist democrat de rasă, înțelese situația și nu stăruie decât foarte ușor. Îi spuse lui Adrian:

— Am aflat de-abia de curând că ești în București. E adevărat că lucrezi la zăgrăvit?

— Am lucrat. M-a concediat aseară.

— Atunci, cad bine. Fă-ne anchete asupra condițiilor de muncă și reportaje asupra grevelor. Îți poți, așa, câștiga viața. E păcat să-ți lași condeiul să doarmă, după un debut atât de fericit. Sunt mii care ar vrea să fie în locul dumitale. Și, natural, nimic nu te împiedică să-ți dai, la ziarul partidului, articolele socialiste.

Aloman fierbea în el. Adrian, pe care-l munceau părerile de rău, răspunse ca un condamnat:

— Nu... Îți mulțumesc... Oferta dumitale mă onorează și îmi face plăcere. Dar, pentru moment, nu mi-e gândul deloc la vreo colaborare, oriunde-ar fi ea. Și, ca să spun drept, nici nu-mi place meseria de ziarist. Nu sunt decât un diletant.

Nădejde mai vorbi despre altceva, apoi se sculă. Aloman îl părăsi și el, la rândul lui, pe Adrian.

— Îți zic la revedere, pe când vei voi. Acum trebuie să mă duc la o ședință a Comitetului.

Aloman pleca mulțumit.

Cam pe la sfârșitul controversei cu Aloman, mai venise un personaj și luase loc la masa celor trei prieteni; un avocat tinerel, lung și subțire ca o prăjină, cochet și încrezut, dar simpatic, cu toată obrăznicia lui: Radu Penescu. Familiar, i se zicea Puți; de ce, nu se știa; poate din pricină că vorbea peltic. Era filfizonul partidului: afemeiat, licheluță, nesărat și afectuos cu toată lumea. Inimă bună. Copilul răsfățat al „Cercului feminin”. Nu era niciodată luat în serios.

Adrian nu-l cunoștea decât din vedere. Penescu venise, chipurile, ca să facă cunoștință cu Adrian; în realitate, pentru că o văzuse pe Lucia.

— Poftim, Puți! zise Aloman. E unul din „avocații” noștri „fără procese”, despre care vorbește Marx. Repede își vâră nasul, unde vede o femeie frumoasă.

— Pardon! Sunt avocat numai de un an și-mi câștig deja pâinea. Cât despre femeile frumoase, cine nu le iubește? Tu?

Nu-i mai dădură atenție. Continuară dezbaterile. Spre bucuria fantelui, care se grăbi să o amuze pe Lucia, de care ei își uitaseră, și izbuti să o facă să râdă cu hohote. Dar, chemat de un grup de prieteni, plecă peste puțin, nu fără a-i șopti ceva femeii, pe când îi săruta, galant, mâna. Lucia îl regretă:

— Doamne, ce plicticoși mai sunteți cu vorbăria voastră! Uite un socialist care nu m-a pisat.

— O! făcu Aloman, vexat. Aveți dreptate, doamnă; n-are toată lumea geniul lui Puți!

Când rămaseră singuri, Adrian își întrebă prietenii ce program au în vedere. Lucia avea planul ei:

— Vă invit la „Flora”! E de acord și Polixenia. Vreau să tragem și noi astă-seară un pui de chef!

— Un pui de chef? zise Adrian. La „Flora?” Dar bine, e localul de noapte al ciocoilor!

— Ce are a face! Vom fi și noi astă-seară ciocoi!

Mihail îi zise lui Adrian în grecește:

— Așa c-am avut dreptate să amanetez inelul?

Se înnopta. De câteva clipe, Polixenia – al cărei bărbat bea de zvânta, cu banda lui, la o masă vecină – îi făcea semne disperate Luciei, rugând-o să mai aibă răbdare. Topologul ei, un om de treabă de vreo cincizeci de ani, gras și chel, era beat. Intona singur Internaționala, după fiecare dintre pledoariile socialiste, rostite cu sughițuri de către convivi.

În sfârșit, fanfara răgușită a serbării urlă ea însăși Internaționala, pentru plecarea generală. Topolog se despărți de nevastă-sa, clătinându-se și recomandându-i din mers, pentru completarea celor ce-i mai spusese:

— Și, dacă vrei, poți să te culci la mătuș-ta! și eu am să viu târziu. Avem multe de dezbătut în noaptea asta...

— Uf! respiră Polixenia, venind la prieteni. Nimic mai plicticos decât să fii nevasta unui socialist! Noroc că-s mereu ocupați la ședințele lor de comitet. S-o ștergem repede!

La ceasurile trei dimineța erau încă la „Flora”. Socoteala, pe care o ceruseră de mai multe ori cu intenția de-a pleca „devreme, ca niște oameni cuminți”, se ridica la o sută și șaizeci de lei. O avere. Afară de Polixenia, toți ceilalți erau beți morți.

Grecoaica bea puțin, pentru că băutura îi stârnea durerile de cap, de care suferea.

Dragostea însă îi plăcea și și-a oferit-o chiar acolo, pe canapea, de câte ori Adrian și Lucia plecau să ia aer la șosea.

Acompaniată de un țigan viorist, Polixenia a cântat până la miezul nopții cântece grecești, aplaudată și bisată de prietenii amețiți și transportați. De la miezul nopții în sus, n-a mai cântat. Sustinea că recunoscuse vocea lui bărbatu-său, afară pe coridor, într-un grup de clienți nou-sosiți.

— Dacă e el, să vedeți ce-i fac!

— Ești nebună! zicea Lucia. Mai întâi că nu poate fi aici. Și pe urmă, dacă este, sper că n-o să te arăți.

N-au putut s-o scoată din bănuiala ei. Stătea cu urechea atentă la toate zgomotele și voia să iasă ca s-asculte la ușile celorlalte cabine. N-au lăsat-o.

— Dar vreau să mă duc la closet! protestă ea.

Lucia o dezarmă:

— Aici femeile nu se duc la closet. Fac în frapieră, uite-așa!

Scoase sticla goală de șampanie și îi arătă prietenei sale cum să facă. Apoi vărsă conținutul pe fereastră, în grădină.

Polixenia păru că se resemnează dar, ceva mai târziu, când nu se mai aștepta nimeni, se năpusti afară. Și scandalul izbucni! O auzeau țipând furioasă la ușa unei odăi vecine:

— Așa, hai? Asta ți-e ședința de comitet?

Topolog, încurcat, dar vesel, ieșise să-i explice:

— Nu-s eu de vină. Ei m-au adus! Ce vrei, dragă, așa e la congres! Dar, ia spune-mi, tu cum ai aflat?

— Asta-i treaba mea. Dă-mi repede ce bani ai la tine, toți banii, m-auzi? și n-ai decât să rămâi. Așa, aici se duc economiile pe care le fac eu acasă? La „Flora”, hai? Nas de „Flora” ai tu? Ca și pricopsitu’ ăsta de Cristin!

Chelnerii stăteau discreți, deoparte.

L-a buzunărit, i-a luat banii, apoi, împingându-l de-a-ndăratelea până în mijlocul tovarășilor lui, care râdeau cu lacrimi, i-a zis:

— Măine-dimineață plec la Galați! și a ieșit, trântind ușa.

A doua zi dimineața, cei patru prieteni luau cafeaua în strada Sălciilor. Se tăvăleau pe covoare, nebuni de bucurie.

— Ei, nu! exclamă Polixenia. Am mai văzut-o și pe asta. Socialiști la „Flora”! și Cristin ăla care face morală la toată lumea!

Nu se dumirea ea, și pace.

Mihail găsea că e foarte firesc:

— De ce te miri? Nu-s și socialiștii oameni ca toți ceilalți? Nimeni nu poate să sară mai sus decât borul pălăriei lui!

VII.

Toată luna august, Bucureștiul a fost un cuptor. De la ceasurile opt dimineața și până la apusul soarelui, bolta cerească era un jăratec. Nici un nor. Nici cea mai mică adiere. Din caldarâmul încins și din zidurile albe ale caselor ieșeau parcă flăcări. Văzduhul ardea neclintit. Pe stradă nu puteai să respiri. Salahori, hamali, zidari, părăseau lucrul, la fiecare pas. Toată lumea umbla pe jumătate goală. Cămășile bărbaților, bluzele și fustele femeilor se lipeau, learcă, de piele. La amiază, la ieșirea de la lucru, și între ceasurile unu și două, la reluare, caii de la tramvaiele prea încărcate cădeau trăsniți pe linie, ca muștele. Până să fie sculate dobitoacele, vagoanele staționau în dogoarea soarelui, vreme îndelungată, pe când înăuntru, oamenii, striviți ca sardelele, se înăbușeau și bărbații se plâneau cu glas tare că „miros femeile, cumplit!”.

Ferestrele erau astupate, peste tot, cu hârtie albastră. Adrian mai încerca de vreo două-trei ori să lucreze la niște fațade, dar se dădu bătut. După câte o zi de trudă, uneori numai după câteva ceasuri, Mihail îl vedea apărând trist, plictisit, sfârșit. Îl primea întotdeauna frățeste:

— Nu merge, hai? Ce să-i faci!... Nu mai stăruie. N-o să murim de foame. Bagă și tu mâna în grămada asta de servitoare și încearcă să plasezi ceva. Uneori, mișcă. Numai două „taxe” pe săptămână să scoți și tot e bine.

Așa deveni și Adrian, la rândul lui, „agent”. Și abia atunci ajunse el să afle și să prețuiască solidaritatea care domnea în „Biroul” acela pe care îl disprețuise atâta.

Cei zece bani, prețul unei lipii, sau, în cazul cel mai rău, măcar cinci bani, pentru cumpărarea doar a unei jumătăți, se găseau aproape totdeauna și în cel mai nemernic buzunar, chiar și într-al lui moș Florea, bătrânelul avar care, cu ochii bulbucăți și făcând spume la gură, se apăra ca un drac, și nu se despărțea de ban până nu se vedea împresurat și hărțuit din toate părțile. Uneori, lipia sau numai jumătate de lipie, era căpătată și pe datorie. Pe aceeași stradă, câteva numere mai sus, un unchiaș melancolic, moș Sandu, avea o baracă de scânduri, care alimenta cu pâine toată împrejurimea. Se ferea să vândă pe datorie, pentru că îl trăsese mulți pe sfoară, și nu numai săracii, dar chiar și oamenii cu stare. Cu toate acestea, în fața rugăminților stăruitoare și a unei oarecare garanții morale, se îndupleca, îngânând pe sub mustața-i stufoasă:

— Bine. Să te văd... Și dacă mi-o plătești pe asta mâine, mai pupi și altă dată. Dacă nu, adio!

Dintre cei ce erau „jumuliți”, Vasile Adventistul, dată fiind credința lui care izvora mai degrabă din inima-i bună, se lăsa aproape regulat stors de câte cinci bani. Ca și Florea, nu ducea niciodată lipsă de parale; nu numai pentru că aveau și unul și celălalt „case bune” care plăteau taxele plasamentelor, dar și pentru că aveau câte o nevastă care-i adăpostea și-i hrănea.

— Dă, frate, îi zicea Mihail lui Vasile, dă, și fie trecută pomana ta în cartea Domnului!

— Sigur: dă, frate! Dar e scris că din două cămăși trebuie să dai una, nu pe-amândouă!

Și totuși, dădea, bietul om, dădea pe capete. Dar mai des „jumulit” era Cristin. Nu trecea zi să nu împartă câte treizeci și chiar cincizeci de bani. Dădea, după toane, când bucuros, când înjurând de toți sfinții din calendar; dar dădea.

Mare chin pentru burțile goale era când Cristin, lipsind adesea de-acasă, mânca la „Birou” sub nasul flămânzilor câte vreo porție de tocană cu cartofi sau un castron de supă cu rasol sau ardei umpluți, sarmale și atâtea alte bunătăți aduse de la birtul din colț și ale căror mirosuri umpleau cu salivă gurile rămase uscate din ajun.

Veșnic grăbit, îmbuca lacom, stând în același timp de vorbă cu Leonard care, el cel puțin, își mesteca pătrățelele lui de jimblă. Ceilalți, cu nasurile lungite de foame, își mestecau numai balele și mestecau în sec. Atunci, băgând de seamă, Cristin se repezea:

— Paștele și Cristosul! Iar plesniți de foame? Dar e îngrozitor! Ce-mi învârtiți toată ziua? Știți numai să vă masturbați!

Nu era o vorbă în vânt. Era adevărat. Și adevărul acela nu-l privea numai pe Niță, ci, de data aceea, și pe Adrian și pe Mihail. De vină erau mizeria, epuizarea fizică, apăsarea morală, care sminteau sistemul nervos. O cauză de permanentă excitare era prezența în masă a acelor femei murdare, care cloceau toată ziua pe bancă. Răspândeau un miros de nesuferit. Și, ca o culme a

nenorocirii, mai avea și locuința două latrine care se pretau de minune să înlesnească și chiar să prilejuiască practicarea acelui viciu.

Două cabine de scânduri își ofereau în curte puținul lor confort unei duzini și jumătate de locatari, al căror număr mai era zilnic dublat de lumea „Biroului”. O mână bine intenționată mânjise cu catran Femei, pe o ușă și Bărbați, pe cealaltă. Indicațiile erau respectate, dacă nimic nu se opunea. Dar cabina femeilor se afla în lumina soarelui, pe când a bărbaților era întunecoasă. Ceva mai mult, se făcuseră în scândură găuri care le permiteau bărbaților să se uite la femei. Puteau fi văzute de-acolo, în toată goliciunea lor. Și când vedeai o tânără furișându-se din „Birou” înspre curte, puteai vedea și un găligan grăbindu-se să se ducă să ocupe cealaltă cabină, dacă nu era cumva și ocupată de vreun concurent, care o luase înainte.

Femeile ieșeau indiferente, nebănuind nimic: bărbații, abătuți, roșii la față. Pentru că, oricât de murdară și de săracă ar fi ea, femeia găsește totdeauna un om cu care să se împreune, pe câtă vreme bărbatul, deosebit de igiena corporală, nu poate să se gândească la dragoste dezinteresată decât atunci când știe că are cu ce să plătească măcar masa și camera necesară. Se putea vedea asta în fiecare seară prin cârciumile cu transilvăneni. Femeile veneau să joace, să mănânce și să se dea pe câte o saltea, fără să le pese de nimic. Bărbatul însă plătea tot. Așa că nu se ducea decât dacă știa că putea suporta cheltuielile dragostei.

Adrian și Mihail căzuseră mai jos decât flăcăul care putea să suporte cheltuielile dragostei la o cârciumă de transilvăneni, unde, cel puțin, plăcerea omului era împărtășită de consoarta sa de o clipă. Mai jos chiar de haimanaua care își putea plăti, cu un leu și o cafea de zece bani, o dragoste într-unul din bordelurile din Crucea-de-Piatră. Moneda de un leu o vedeau rar de tot, iar arunci primul lor gând era să-și achite datoria la brutar și, pe cât cu putință, să mănânce o mâncare caldă. Cât despre dragostea aceea frumoasă din strada Sălciilor, ea nu durase decât luna iunie. Adrian o părăsi pe Lucia fără veste, de cum se văzu redus la mizerie. Ea îi scria și acum la Brăila, scrisori disperate, cărora Adrian nu le răspundea un cuvânt.

Ajunsesese în fundul prăpastiei. Agent flămând al unui birou de plasare. Dărăpănat. Umilit. Incapabil să se hărțuiască, pentru a scoate taxa cu o clientă îndeobște țăfnoasă și necinstită. Străbătând în lung și-n lat, ca un osândit, nesfârșita întindere a Capitalei, pe un soare nemilostiv, el era cel mai adesea dezamăgit de câte o scorpie care-l copleșea cu sudălmi.

— Derbedeilor! Și voi, de-o teapă cu strânsurile voastre de servitori, leneși, incapabili și hoți, pe care mi-i aduceți! Unul mai netrebnic decât altul! Mai vreți și taxă! Afară!

Sau chiar servitorul venea să se jeluiască la birou.

— Nu! Nu stau acolo. E prea rău. Mâncarea, lături de dat la porci. Toate le ține încuiate. Dimineața, doar o bucățică de zahăr. La masă, o feliuță de pâine. Nu. Plec.

Și-așa, venea amiaza, ceasul cel mai greu din zi pentru cine nu se poate întrema la o masă, fie și numai cu o ciorbă fierbinte și cu un ciolan de ros. Când Adrian se știa cu douăzeci de bani în buzunar, ceasul acela îl afla dând târcoale Pieței Mari. Știa el pe-acolo niște barăci care vindeau jumări presate. Era singurul aliment oarecum sățios și plăcut, pentru că mirosea a friptură rece, care îngăduia să fie mâncată într-un chip mai puțin neomenos. Cu zece bani, luai o felie mulțumitoare. Nu era toată bună de mâncat. Printre firișoarele de slănină, mai găseai o grămadă de cocoloașe ațoase ca lâna, cu neputință de mestecat, sau oscioare sfărâmate, zgârciuri, noduri și șorici tare și cu păr. Dar tot rămânea cu ce să-ți înșeli burta.

Erau, atunci, zile mai de îndurat. Mai ales pentru că nenorocirea altora o îndulcea puțin și pe-a ta. De câte ori n-au iscat acele jumări bucuria flămânzilor din „Birou”, unde fiecare se întorcea la amiază și seara, după amarnică alergătură, cu câte o biată coajă de pâine sau numai cu o mutră plouată!

— Jumări, copii! striga câte unul.

Și ceilalți dădeau năvală. Împărțeau cu cel mai nenorocit decât tine și aici Niță ținea recordul: murea de foame, bietul băiat, cât era săptămâna de lungă. Și, cu lipia în mână, nu înceta să măsoare odaia, amestecându-și îmbucăturile cu blesteme filosofice:

— Spuneți-mi mie dacă nu e mai bine să fii tâlhar! Hotărât: mai bine ocna decât o viață ca asta! Cinstea e o invenție diabolică a burghezilor, pentru uzul celor săraci. Ea e obligatorie numai pentru cei de jos. Ce este, mă rog, cinstea? O virtute care le oferă celor puternici mijlocul legal de a-i înfunda pe cei slabi la ocnă și de a-și rezerva lor toate bunurile pământului. Asta-i tot!

— De-aceea, răspundea Cristin, trebuie să fii socialist și să dărami într-o zi edificiul ordinii burgheze, întemeiat pe minciună.

— Da. Și când ordinea socialistă va fi întemeiată, tot vor fi unii care se vor duce la „Flora” și alții care vor rămâne în uzine. De ce nu? Sau vrei poate să mă faci să cred că în ziua aceea se va duce toată lumea la „Flora”? Frumoasă glumă ar fi! Se vede de pe-acuma imaginea viitoarei voastre ordine socialiste: Bebel nu se mai dă jos din trăsură și armata lui de funcționari duce o fermecătoare viață burgheză, după perdelele somptuoaselor ei birouri.

Chestia aceea cu „Flora”, adăugată la poveștile care circulau pe socoteala birocrăției socialiste germane, îl făcea pe Niță sceptic cu privire la orice promisiune a unei societăți mai bune de realizat în viitor. Adrian constata, din zi în zi mai mult, din nenumăratele discuții politice asupra doctrinei și moralei socialiste, ce aveau loc între tovarăși, deosebirea de concepții sau de gândire care despărțea oameni uniți de aceeași credință. Se distingea limpede omul masei de individualist. Primul accepta fără control teorii clasice gata confecționate: dezvoltarea industrială, ajunsă într-o zi la punctul ei culminant, va crea proletariatul și îi va întipări o conștiință de clasă care, când va sosi clipa, îl va face să doboare capitalismul, pe care îl va înlocui societatea socialistă. Și atunci totul va merge de minune. Să nu se aibe deci în vedere

decât un lucru: organizarea. Individualistul nu le acordă acestor teorii decât un credit limitat. El observa pe omul destinat acelei încercări și îi găsea slăbiciuni morale capitale. El susținea că, dimpotrivă, n-ajunge numai organizarea pentru a săvârși revoluția și că, chiar așa fiind, ordinea nouă ce s-ar instaura n-ar fi prea diferită de cea veche, câtă vreme proletarul e tot atât de lacom de bună viață burgheză, cât și burghezul însuși. Ar fi, aceea, o societate socialistă coruptă, imorală și nedreaptă, în care egalitatea ar fi numai o vorbă. Trebuiau, prin urmare, silințe, mai degrabă pentru a-l moraliza pe om, decât doar a-l încorpora și a-l îndopa cu teorii care nu cer de la el decât o solidaritate lipsită de orice obligație morală.

Cam acesta era și felul de a gândi al lui Adrian.

Alt subiect de aprige dezbateri era rolul mașinismului în lumea ce va să vină. Socialiștii „gen turmă” îi atribuiau virtuți de speriat și care vor umple proletariatul de fericire. Acesta nu va mai executa munci grele. Totul va fi făcut de mașină. Chiar în societatea capitalistă condițiile tehnice ale muncii constituie unul din punctele cele mai importante ale programului socialist. Exemplu, Germania, unde puternicele organizații muncitorești, cu ajutorul unei tehnice din ce în ce mai perfecte, i-au asigurat proletariatului o viață demnă de om. Uzinele germane sunt curate ca niște farmacii. Acolo munca e ușoară. Numărul orelor de lucru, tot mai redus. Iată idealul.

Cristin era apologistul acestui sistem la întrunirile întâmplătoare care aveau loc seara, de preferință la plăpumari, unde șomerii și flămânzii găseau regulat ceai, pâine și brânză, din care se puteau înfrupta în voie. El proslăvea binefacerile tehnicii moderne, din ziua când tehnica aceasta va cădea în mâinile socialiștilor:

— Multe dintre produsele de primă necesitate sunt astăzi inaccesibile muncitorului. Vom spori capacitatea de consumație a clasei muncitoare, uniformizând prețurile. Nu se va produce decât după cerere. Vom acorda, fără inconveniente, ritmul producției cu al consumației. Nu vor mai fi stocuri de mărfuri care să putrezească, în vreme ce lipsa e aproape universală! Nu vor mai fi războaie pentru debușeuri! Mașina îi va suci gâtul capitalismului și va ajuta la întemeierea Ordinei comuniste.

Aici, Adrian se despărțea de aproape toată lumea. Cu riscul chiar de a trece drept un primitiv, el își mărturisea ura împotriva tehnicii împinsă peste măsură. Era acuzat de tolstoism retrograd. Replica:

— Nu. Nu zic că trebuie să ne întoarcem la alchimie sau la luminatul cu seu. Nu sunt contra drumului de fier, a tramvaiului electric, a telefonului și a tuturor științelor care îmbunătățesc viața omenească, suprimând truda, suferința, barbaria. Dar am oroare de orice tehnică al cărei rost e să facă din om o altă mașină, o simplă unealtă care n-are nevoie să cugete și nici dreptul să se plictisească. Și tocmai la asta s-ajunge cu diviziunea mecanică a muncii.

O gheată, o haină, o cămașă nu mai sunt executate fiecare în întregime de același om, ci de treizeci. În felul acesta dispar meseriile și, cu ele, pofta de muncă. Lucrătorul, redus la rolul de supraveghetor, nu mai săvârșește decât

gesturi lipsite de semnificație și îndobitocitoare. Inițiativa, talentul, interesul sunt stârpite. Carele devin lungi cât veacurile. Sub presiunea vertiginoasă a mașinii, creierul omului se împietrește, moare. Omenirea mecanică va fi liberă într-o imbecilitate perfectă. Omul care nu va mai munci decât cinci sau două ore pe zi, va fi mai stupid decât acela care se chinuiește azi douăsprezece sau patrusprezece. Nu! Eu sunt o făptură care gândește și care e sensibilă la ceea ce face cu mâinile ei. Vreau să fiu interesat, absorbit, acaparat de munca mea, apărându-mă bineînțeles de orice exploatare. Am și eu preferințe. Vreau să-mi iubesc meseria. Sunt incapabil să execut ireproșabil orice. Apoi, progresul tehnic e imoral. El dă lucrul peste ochi, terfelește totul. Nimic din ce se face de mașină nu poate fi comparat cu ce se face de mână. O broască, pe care țiganul rob a făurit-o acum două sute de ani pentru locuința stăpânului său, mai funcționează și azi. Pe aceea care ne vine din uzină, și încă de cea mai bună calitate, o schimbăm mai în toți anii. O jumătate de duzină de cămăși, ce și-a cusut pentru măritiş bunică-mea, a ținut-o până la venirea mea pe lume. Eu, deși îmi cumpăr din cele mai trainice existente pe piață, o cămașă mă ține trei luni. Și așa e cu tot ce iese din mașină! O hoție! Mașina te fură, te înșală.

În sfârșit, nu sunt de părere că trebuie înmulțite nevoile materiale ale omului. De ce să sporești masa de muncă omenească, născocind în fiecare zi mii de nimicuri? Așa ceva îi poate conveni capitalismului care caută toate mijloacele, închipuite și neînchipuite, spre a-și crea izvoare de bogăție, mereu reînnoite. Dar socialismul? El trebuie să însănătoșeze viața, să o simplifice, ca să-l elibereze pe om de orice trudă inutilă și să-i îngăduie să cugete, să contemple Creația. Hotărât, sunt un rău socialist.

Adrian se simțea singur în cugetarea lui și dintr-alte pricini. Exista o „elită socialistă” – șefi și subșefi ai fostei „mișcări” și ai actualei – care se dădea în vânt după marxism, economie politică și literatură. O frecvență uneori și se silea s-o priceapă. Nu izbutea decât foarte puțin. Oamenii aceia păreau îndopați cu o învățătură doctorală, infailibilă și rigidă, cu ajutorul căreia explicau totul, înțelegeau totul, răspundeau la orice, cu o ușurință și o promptitudine orgolioasă și adesea mușcătoare și nu concepeau și nu tolerau nici o contradicție. Îndoiala, o ignorau, pur și simplu. Față de manifestarea celui mai neînsemnat spirit de independență sau a unei deosebiri de temperament, simțeau o aversiune fizică. O Concepție materialistă a istoriei căreia Adrian nu-i sesiza adevărul desăvârșit, și mai puțin veșnicia, le oferea acelor oameni cheia tuturor evenimentelor sociale, tuturor acțiunilor omenești, până la cele mai mărunte fapte diverse, de la începuturile istoriei și până azi. „Concepția” aceasta atribuia aceeași cauză materială tuturor faptelor însemnate din toate timpurile: locuințelor lacustre ca și existenței desenelor executate de omul cavernelor; războiului Troiei ca și filosofiei lui Socrate; apariției lui Cezar ca și acelea a lui Christ; Cruciadelor ca și Renașterii.

Printre interpretările ce se dădeau, cu ajutorul acelei științe, faptelor și gesturilor omenirii, erau unele care-i smulgeau lui Adrian strigăte de admirație, atât erau de adevărate. Dar nu înțelegea el de ce explicau în același chip pe

efemerul Cromwell și pe eternul Shakespeare, mașina cu aburi și pe Byron, mizeria țărânului român și pesimismul splendid al poeziei genialului boem Eminescu. Temperament, caracter, personalitate, arbitrar nu existau. Același cuplet pentru a explica totalitatea, universalitatea întâmplărilor vieții.

„Deci, își zicea el, dacă viu a socialism, ar fi pentru că sunt sărac. Ei bine, nu: tot așa aș face și dacă aș fi bogat. Ceva mai mult, în caz că socialismul n-ar schimba cu nimic nedreptatea dintre oameni, aș fi în stare să-i oblig concetățenii să fie drepți, bătându-i la spate. Numai să mi se dea puterea absolută de-a aplica dreptatea prin toate mijloacele. Ce-mi caută mie aici concepția materialistă a istoriei? Sunt un om revoltat, nu pentru că sunt sărac, ci pentru că sunt generos. Îmi bat joc de toate favorurile cu care m-ar copleși viața, din moment ce trebuie să trăiesc în mijlocul unei suferințe universale! Și dacă cutare gânditor sărac era pesimist, cutare altul nu era mai puțin, deși domnea pe un imens imperiu”.

De-acii, subrezenia doctrinei socialiste, care prevedea dispariția nedreptății în ziua în care cauzele economice ale acestei nedreptăți ar dispărea.

„Dacă inima omului egoist nu se schimbă la priveliștea pildei și prin puterea educației, nu există ordine socială care să poată schimba fața lumii. În cea mai desăvârșită egalitate de drepturi, ticălosul va găsi totdeauna mijlocul să-l asuprească pe cel slab. Și nu cred în bunătatea îngerească a clasei mele. Nu cred nici în egalitatea de drepturi între oameni. Cutare act se poate numi dreptate într-un caz și nedreptate într-altul. N-au toți oamenii aceleași nevoi. Nu poți nici să le oferi și nici să le retragi tuturor oamenilor mijloacele de-a avea, de exemplu, o vastă bibliotecă, în același spirit de dreptate cu care îi îngădui fiecăruia să-și câștige pâinea și îl oprești să aibă palat.”

Cutreierând Bucureștiul în lung și-n lat, fie singur, fie însoțit de vreun servitor, Adrian își rumega cugetarea lui solitară. Avea o mare putere de-a medita în strâmtorare. Nici foamea nu izbutea să-l smulgă din visările lui. Cerințele inimii sale erau mai poruncitoare decât acelea ale pântecului său. Și cele dintâi aveau asupra celor din urmă avantajul de-a nu-i cere nici un efort.

Cele două aspecte preferate ale vagabondajului său erau contactul cu natura și contactul cu cărțile. Unul îl completa pe celălalt. Dar nemanducându-se pe la Șosea de teamă să n-o întâlnească pe Lucia, se învărtea acum prin Cișmigiu, care însă îi tăia orice plăcere, pentru că era veșnic tixit de slugărime. Adevărata slugărnice, cea innăscută și care se întâlnește chiar și printre membrii familiilor celor mai ilustre, alcătuiește o castă închisă, tot atât de hâdă, tot atât de măcinată de metehne morale ca și aceea care n-ar putea trăi dacă ar trebui să se lipsească de serviciile celeilalte. Și una și alta refuză să ia chipul obștesc al omenirii, care se află între aceste două extremități ale omului normal. De-aceea e atât de ușor să confuzi un valet stilat cu un diplomat de rasă și invers, în clipa în care amândoi se prosternă în fața aceluia care reprezintă, pentru fiecare dintre ei, pe stăpân. Nu pot trăi decât între platitudine și aroganță, creând o atmosferă irespirabilă pentru oricine nu e din casta lor.

În Cișmigiul de pe-atunci, pe care acea slugărimă, în majoritate transilvăneană, pusese stăpânire, apariția unui om liber pe vreuna din alei semăna cu aceea a unui crocodil în mijlocul unui cârd de păuni. Așa cum fac în orice clipă aceste păsări stupide și mândre, făcea și toată servitorimea aceea, întâmpinându-l pe cel ce se plimba, cu țipete și râsete isterice. Își petrecea vremea descoperindu-i singuraticului vreo particularitate în îmbrăcăminte sau atitudine și i-o ridiculiza fără nici o noimă.

Adrian, cu capul lui prin nori și cu miopia care îl făcea adesea să se împiedice de sârma câte unei pajiști, fu numaidecât reperat și botezat „junele filosof”. Și țin-te râsete și glume, dintre cele mai jignitoare! Trebui să renunțe, în scurt timp, la Cișmigiul, și să se mulțumească numai cu plimbări spirituale prin regatul anticarilor de pe bulevardul Elisabeta. Toți, bieți evrei, ascunzându-și cât mai demn cu puțință mizeria sub un guler de celuloid și o haină savant cârpită. Foarte inteligenți, uneori instruiți, dar totdeauna cunoscători de oameni și mai cu seamă de clienți, pe care îi puteau identifica de departe. Adrian era pentru ei unul dintre acei mici cumpărători care nu se tocmesec mult și nu sâcăie niciodată. Știau că punga lui nu-i permitea totdeauna să cumpere cartea care-i plăcea și, pentru a-l îndatora, îl invitau uneori să ia acasă pentru o zi, opera la care râvnea. Refuza, mulțumindu-se să constate pentru experiența lui personală că evreul nu e totdeauna un negustor venal, precum e socotit. Anticarii aceia simțeau o adevărată bucurie când vedeau că un client știa să aprecieze valoarea cărții rare sau numai interesante pe care o avea în mână, și bucuria aceea nu izvora din pofta lor de câștig, ci din însăși mulțumirea ce-o citeau în ochii unui client posibil sau probabil la descoperirea unei opere de seamă.

Așa, într-una din zilele mizeriei sale celei mai negre, arunci când nu mai avea para chioară, Adrian dădu peste Cultul eroilor a lui Carlyle, proaspăt tradusă și destul de scumpă. Cartea îl mai cuceri și prin aceea că era foarte curată, ca nouă. O strânse la piept și închise ochii, amintindu-și pasajele frumoase pe care le citise, reproduse în criticele de prin ziare.

— Adevărat? exclamă anticarul. Ți place atât de mult cartea asta?

N-ai fi putut spune care dintre ei amândoi era mai fericit.

— Dacă ai ști! răspunse Adrian. Sunt mai amărât că n-o pot cumpăra, decât aș fi de m-ar lua acum cineva să mă ducă la ocnă. Și, până diseară, zboară!

— Ți-o păstrez. O zi, două.

— Degeaba! N-o să am multă vreme bani.

— Ia-o, atunci, și adu-mi-o mâine.

— Nu. N-aș fi în stare să mă mai despart de ea.

Ce era de făcut? Se uitau unul la altul, mârșniți, căci erau aproape prieteni. Apoi:

— Poftim! zise Adrian. Am un portofel frumos. Mi l-a dăruit o femeie. Ți-l dau în schimb!

Era de la Lucia portofelul, căruia o monogramă de argint îi sporea și mai mult valoarea.

Negustorul nici nu-l luă în mână, dar acceptă.

— Sincer îți spun, nu mă interesează. Ai mei au nevoie de pâine, nu de portofel. Dar de vreme ce Carlyle ăsta te face atât de fericit, ia-l. Și dacă într-o zi mi-l poți plăti, îți dau obiectul înapoi.

— Nu așa. În ziua în care voi putea să-ți plătesc cartea, îți voi lăsa dumitale portofelul, ca să-ți dovedesc recunoștința mea pentru bucuria ce mi-o procuri azi. Plecă ușor ca un fulg și plin de fericire ca un îndrăgostit ce-a îmbrățișat pentru întâia oară o femeie prea mult dorită.

Puțin mai departe, se izbi nas în nas cu un ins care îi barase drumul. Era un foarte tânăr concetățean evreu, un soi de reporter pentru micile fapte diverse la Dimineața, și care din pricina aceea se umfla de trufie de nu-și mai încăpea în piele. Băiețașul vedea de pe atunci mijindu-i la orizontul vieții, locul de redactor-șef la acel mare cotidian și, cine știe, poate, chiar acela de director, căci era dintre oamenii care știu că totul e cu puțință pentru cine vrea și îndrăznește. În acest scop și după pilda atâtor evrei, cu urâtul obicei de a-și lepăda numele lor adevărat, înlocuindu-le cu nume băștinașe dintre cele mai neaoșe, se „botezase” Negru, azvârlindu-l pe Schwartz al lui, ca pe o rușine și ca pe o năpastă. Înalt, voinic, mândru de gușa lui precocă și de vocea lui, voit gravă, îl întâmpină pe Adrian cu o agresivă impertinență, care voia să treacă drept amicie:

— Ho! Ho! Ho! Oprește-te, ziarist plin de (hm!) „talent”! Și care faci pe grozavul când ți se oferă colaborări care nu sunt de nasul tău! Adrian, readus brutal pe acest pământ atât de bogat în pușlamale și atât de sărac în Carlyle-i, simți că i se urcă sângele la cap. Îi dădu tipului un brânci în piept:

— Du-te-n moaș-ta, idiotule!

Și își continuă calea, grăbit.

Biroul de plasare și anexa lui, atelierul de plăpumărie, îi ofereau lui Adrian un al treilea mijloc de a-și trăi viața așa cum înțelegea el. Nu mai era un „iad”, ci, așa cum îi spusese și Mihail, un loc de unde puteai îmblânzi mai bine mizeria. Acum își dădea seama. Până și acel Leonard, închis în el însuși, care nu dădea și nici nu cerea un ban nimănui, colabora cu partea lui de suferință la efortul comun împotriva deznădejdii. Mânca pâine goală ca și ceilalți, dormea pe o bancă în „Birou” ca și ei, tăcea și poate spera. N-avea niciodată un cuvânt de mângâiere pentru ceilalți, dar nici ca să-i certe, să-și arate nemulțumirea de văicărelile lor, de hărmălaia și buclucul cu care îi umpleau biroul. Și chiar atitudinea lui pasivă, ființa lui distrată, singurătatea lui în mijlocul tuturor, tăcerea lui omenesc îngăduitoare, alcătuia un fel de punct de sprijin în golul acela bătut de o zăpăceală generală.

Leonard era, de fapt, adevăratul patron al „Biroului”. Și totdeodată tovarășul-șef al „azilului de noapte”. Dimineața se scula cel dintâi, lăsându-i pe ceilalți să doarmă ceva mai mult decât el, deoarece toaleta lui era lungă. Se săpunea de trei ori, se limpezea cu apă multă și folosea un timp nesfârșit ca să-

și disciplineze coronița rară a părului de pe cap, ca și pentru a-și peria cu îngrijire redingota veche, slujindu-se de peria de mustăți care îi zbura mereu din mână și pe care o ridica mereu fără să se supere și fără să facă măcar caz de râsetele înfundate ale somnoroșilor pe jumătate treziți. Apoi, proaspăt ras și cu aerul convins că noua dimineață va aduce negreșit vreo surpriză plăcută, deschidea zgomotos ușa „Biroului” și se înfigea țănoș în prag, cu ochii la stradă, cum făcea și altădată, când deschidea marele lui magazin de mătăsuri din Călărași. Momentul acela era semnalul neutru al sculării generale. Îl lungea până fuma o țigare. Dacă întâmplător nu era toată lumea în picioare, când se întorcea și se ducea să-și ocupe locul lui la birou, ridicându-și poalele redingotei cu o mișcare ireproșabilă și familiară, rostea, simplu, încetșor, fără să se uite la cineva:

— Hai... Sculați-vă.

Sărea repede fiecare, își strângea boarfele și le ducea în depozit, trăgând pe furiș cu coada ochiului la omul care se și instalase pentru douăsprezece ceasuri. Nu se mai mișca de-acolo, toată ziua. Era mare mirare când își părăsea câteodată fotoliul o clipă și se îndrepta grav, spre latrine. Se întâmpla atunci, uneori, ca Macovei să-și permită a insinua discret, atingându-i cu cotul, clipind din ochi și intonând melodios:

— A-ten-ți-u-ne! E-acolo frumoasa Aglaia!

Când se înapoia, știind că în lipsa lui se răsese vârtos de gluma lui Macovei, străbătea „Biroul”, mut, cu ochii și mai holbați ca de obicei, gata parcă să zică: „Asta-mi mai lipsea acum, să mă mai și masturbez!” Dar n-ar fi rostit niciodată, așa ceva.

În zilele în care Macovei avea noroc la „încasări”, bunul bătrân își făcea o bucurie din a plăti, dimineața, câte o cafea turcească la toată lumea. Atunci Leonard manifesta o spaimă comică, deși era mulțumit de a-și vedea fostul asociat așezându-se lângă el, duios, zâmbitor, mângâindu-și cu o mână ceașca fierbinte și cu alta bărbuța plină de amintiri:

— Hm!

Leonard îl privea o secundă: „Ce hm?” avea aerul să-i spună.

— Hm!... Știi, Leonard?

— Nu, nu știu nimic.

— Îmi zic, uneori, că... poate...

— Nu-ncape nici un „poate”.

— Dacă tu ai fi vrut...

— Nu puteam să vreau nimic.

— Aia nu s-ar fi întâmplat.

(„Aia” era falimentul lor. Alteori îi ziceau „chestia” sau „accidentul”).

Leonard deschidea registrul de clienți. Macovei sorbea o primă înghițitură de cafea, țuguind buzele, ca să nu-și înmoaie mustața. Își arcuia ghebul ca o pisică speriată. Și, vreme îndelungată, cu fața luminată de zâmbetul lui bun, sfredelea pământul cu ochii. Întorcea încet filele, trecea mai departe, se oprea:

— Nu mi-ai spus dacă plasamentul tău din strada Romană e „încasat” sau nu.

— Cincizeci de mii de lei ar fi ajuns, ca să ieșim a liman, și de data aceasta.

Hohote mari de râs porneau de la Mihail, Adrian și Niță, care ascultau fără să vrea:

— Amândoi vorbiți și bașca vă înțelegeți!

Sosirea celui dintâi servitor al zilei pune capăt amuzantei intimități:

— Bună dimineața.

Și, fără să mai zică ceva, noul-venit se ducea să se așeze pe o bancă. Oamenii aceia care dormeau mai mult îmbrăcați, cine știe în ce cocioabă, în ce așternut și în ce promiscuitate, aduceau mai totdeauna cu ei, pe trup sau în haine, un puternic miros de șobolan sau de câine ud. Nimeni nu făcea vreo observație, căci nici cei din „Birou” nu miroseau mult mai plăcut.

Când intra un servitor necunoscut, era întrebat ce loc voia. Cutare sau cutare loc, ceea ce n-avea nici o importanță. Și astfel, pe nesimțite, într-un ceas-două, turma de oameni fără lucru umplea „Biroul” și atunci începeau destăinuirile din viața intimă a stăpânilor.

— Da, sunt orfană. Și, cum vă spun, mă învoisem să muncesc, până să mă fac mare, fără nici o simbrie, ci numai ca să mă înzestreze. Aveam atunci paisprezece ani. „Dacă stai până-mplinești douăzeci de ani, zicea conia, o să-ți dau o mie de franci și-o să te mărit cu un băiat care mi-o plăcea mie.” Dar uite că trecusem și de mama lui douăzeci de ani și conia tot nu-mi găsea băiat care să-i placă și ei. I-adusei atunci eu, mai mulți de-a rândul. De fiecare zicea că nu face de-o „păpușe cu zestre” ca mine. Până m-am săturat. Și mi-am cerut banii, să plec. Slujisem nouă ani, fără să fi văzut în mâna mea o para chioară. Nouă ani mă ținuse îmbrăcată numa-n zdrențe și înălțată numai cu catroși. Când i-am spus de bani, s-a făcut că n-aude. Mai muncii câteva luni, cerându-i mereu leafa. La urmă ne-am certat. Și, în sfârșit, într-o zi, după ce m-a făcut „scroafă” și „târâtură”, mi-a aruncat în nas cinci sute de lei! Vezi bine, am făcut gură. Atunci a tăbărât cu fi-sa pe mine și m-au bătut până la sânge. Pe urmă m-au alungat. Ei, ce ziceți?

— Și cum îi zice cucoanei acesteia de ispravă?

— Chivuleanu... Doamna văduvă Chivuleanu.

—?

— N-o fi cumva babornița aia care scrie la toate ziarele și țipă pe la toate întrunirile, reclamând o „Societate pentru protecția animalelor”?

— Chiar ea. Are casa plină de canari. Fabrică și niște cuiburi pentru păsări, pe care speră să i le cumpere într-o zi statul sau Primăria, ca să le atârne în copaci. Cică păsările din țările civilizate nu se ouă decât în astfel de cuiburi. E oare cu puțință ca oamenii civilizați să fie atât de proști?

— Și atât de drăgălași cu păpușile pe care le „înzestrează”?

Dar trâncănelile acelea nu-l interesau pe Adrian decât într-o slabă măsură. Cu toată latura lor de adevăr și de omenesc, nu le acorda decât un

credit limitat. Spre dezbaterile idealiste se îndrepta pasiunea lui. În mijlocul lor se simțea bine.

În fiecare seară, plăpumarii aceia de treabă primeau la ei, cu aceeași inimă bună, pe tovarășii lor serioși, și pe licheluțele anarhiste, ca și pe smintiți. Atelierul acela, cu imensul lui pat cocoțat sus și pe care lucrau câte patru-cinci, șase oameni, desfășurându-și frumoasele lor plăpumi, se potrivea de minune la așa ceva. Când venea ora șapte, fiecare lucrător își strângea plapuma și o atârna pe o frânghie întinsă aproape de divan. Patul mare, de scânduri, așternut cu „foițe” de casă, rămânea liber. Se aducea apoi ceai, pâine și brânză, deoarece lucrătorii, fiind mai toți neînsurați, preferau să întârzie acolo până la miezul nopții, înfulecând câte ceva și ascultând sau participând la discuțiile care erau totdeauna instructive sau hazlii.

Cea mai mare parte dintre flăcăi venea din fundul câte unei provincii, de prin Oltenia, de pildă, sau Moldova. Bucureștiul îi înghițea la iuțea, făcând dintr-înșii niște ariviști, dintr-alții, niște șnapani și numai o mică parte era atinsă de flacăra idealului. Aceia care, fie plăpumari, fie muncitori de pe la alte meșteșuguri, purtau în ei grăuntele sfânt al idealismului, erau, mai curând sau mai târziu, atrași de cenaclul liber al atelierului Craioveanu-Cristin, a cărui reputație era dublă: aceea a unei case de primul ordin care nu executa decât lucrări artistice, și aceea a unui focar socialist. Unii veneau acolo să se specializeze și după puțină vreme plecau. Alții rămâneau. Iar alții nu căutau acolo decât căldura ideilor și a prieteniei, ca de pildă, Mihail și Adrian.

Desigur, cei doi amfitrioni, primind tot norodul acela de naufragiați, se sileau să recruteze dintre ei, pe cât cu putință, membrii pentru partidul lor socialist, dar nu erau mai puțini umani, ba chiar cordiali, față de refractari ca Adrian, de neutri ca Mihail, și chiar când se aflau în prezența vreunui anarhizat care venea să predice discordia și să facă prozeliți. Lui Cristin îi era de-ajuns să știe că toți acei idealisti lihniți erau, în bloc, dușmani ai capitalismului.

Dintre toți inșii care defilau seara prin atelierul plăpumarilor, lui Adrian îi plăcea mai ales un oarecare Păcală. Nume predestinat, al ghidușului popular, mucalit ce-și râde de lume fără să-și dea seama, iar cele mai adesea pisălog tragi-comic care, cu toată sinceritatea lui, nu izbuteste să se înțeleagă cu nimeni și suferă el însuși mai mult decât ceilalți. Ultima semnificație i se potrivea mai bine acestui Păcală.

Plăpumar și el, dar lucrător mediocru. Vechi socialist, de treabă. Un sfrijit. Necunoscând râsul. Figură chinuită, mobilă, înfrigurată. Vorbind repede și prost. Gesticulând caraghios. Ochii și mintea, mereu în căutarea unui contrazicător. Păcală, autodidact și filosof confuz, silabisise, tocise, rosesse, înghițise, de două ori la rând, toată biblioteca partidului. De-aici, ca și din caracterul lui integru, izvora toată nenorocirea lui și a tovarășilor săi. Păcală avea obsesia inconsecvenței socialiste, pe care ținea s-o descopere la membrii cei mai de vază ai partidului. Se agăța de ei și îi apostrofa oriunde-ar fi fost: în stradă, pe terasa unei cafenele și chiar când vorbeau la tribună. Cu fruntea încrețită, voința încordată, vorba și gestul gata să izbucnească, îl urmărea pe

orator pas cu pas, îl aproba rar, aplaudând pripit și de unul singur, dar mai ales întrerupându-l zgomotos, și atât într-un caz cât și într-altul, primind ghionți cu nemiluita de la vecinii apropiați care voiau să asculte. Nu le dădea nici o atenție și continua mai cu foc.

„Drept! Drept! Așa e! Foarte bine! Pe-erfect!” Dar mai degrabă: „Tu să nu vorbești! Nu ți-ai plătit cotizația!” Sau: „Ești un burghez tu însuși!” sau: „Îți bați nevasta! Te-mbeți! Aiurezi!” „N-ai citit nimic!” „Nu cunoști doctrina?” „Ești și tu un exploatare!”

I se trăgeau pumni zdraveni în coaste și i se striga: „Taci, Păcală!”

Îi ziceau „Păcală”, pentru că fiecare credea că poartă acel nume ca pe-o poreclă. Dar s-a aflat că era numele lui adevărat, în ziua în care, înfățișându-se la tribunal, ca martor într-un proces, grefierul, necrezând posibil un asemenea nume, a strigat:

— Să între domnul... domnul... Pascal! Păcală era în sală, dar a tăcut.

— Domnul Pascal! repetă aprodul. Dar Păcală nici nu se mișcă. Nu se mișca deloc, cu toate îndemnurile tovarășilor săi care îl îmboldeau cu coatele și se prăpădeau de răs.

— Ce e asta? Întrebă președintele.

— E un martor care...

— Eu nu sunt „Pascal”, strigă asediatul, ridicându-se, ci Păcală. A răs tot tribunalul, apoi își dădu seama că într-adevăr avea a face cu un „Păcală”, căci plăpumarul declară mâniat că el nu jură pe cruce, ci pe „onoare și conștiință”, deoarece era liber-cugetător.

VIII.

Pe la sfârșitul lunii august, o veste dintre cele mai ademenitoare pătrunse ca un fulger în lumea ticăloasă a birourilor de plasare: un domn bogat și paralic căuta servitoare frumoasă pentru străinătate, plătea regește. Niță aduse cel dintâi vestea, după ce o verificase numai în avantajul lui, plasând pe sub ascuns una din acele frumoase servitoare și băgând în buzunar o sumă nemaiauzită, cu totul neobișnuită în plasarea de servitori: treizeci de lei!

„Biroul” rămăsese cu gura căscată. Cristin zise:

— Treizeci de lei pentru o servitoare, când o poți avea, chiar ca s-o trimiți în străinătate, cu zece lei? Mi se pare foarte suspect!

— Nu e preț mare, zise Niță, pentru că am bătut străzile mai mult de zece zile, și i-am dus peste douăzeci de femei, până să găsească una care să-i fie pe plac. Vrea numai înalte, voinice, prezentabile, adevărate femei frumoase!

— Nu le mai cere nimic altceva, nici o cunoștință în materie de serviciu?

— Nimic.

— E un proxenet!

— Ha, ha! exclamă Niță, triumfător. Mă așteptam să spui asta. Dar iată: m-am gândit și eu la așa ceva și mi-am luat măsurile mele de prevedere. Ei bine, inutil să fie suspectat acest om. Mai întâi, poartă medalia Bărbăție și credință, apoi, într-o zi l-am găsit prânzind între deputații Luca Tomescu și Ștefan Covrig. Atunci aflai tot, căci am asistat la conversația lor, pe când îmi

explica el cum trebuie să fie femeile de care are nevoie. E vorba de figurante pentru nu știu ce spectacol la Paris. Le-a spus în franțuzește prietenilor lui, deputații, cu care se tutuia. Și ministrului nostru de Interne îi zice pe numele lui cel mic, Silică. În sfârșit, am aflat că e pensionar, fost inspector de Siguranță. Ce vreți mai mult? E dintre hoțomanii de sus!

Într-adevăr, toate bănuielile căzură. Și o întrecere nebună se iscă între agenții tuturor birourilor ca și între servitoarele frumoase. Totul era cine să ajungă mai repede, cu oferta și speranța lui, în fața celui faimos paralytic, al cărui nume era Răcăceanu. Toate afacerile curente fură aruncate pe planul al doilea. La naiba cu plasamentele de cinci lei! Se află curând că pentru o femeie cu adevărat pe placul lui, Răcăceanu plătea nu numai treizeci de lei, dar chiar și îndoit și întreit. Și nici nu se sinchisea de „condicuță”, ticăloșia aceea de carnet de la poliție, pe care legea îl impunea tuturor servitorilor, pentru a-i robi mai bine. Și-apoi, ce condiții pentru angajată! Un avans de trei sute de lei. Garderobă nouă-nouă. Pașaport. Voiajul plătit. Și, acolo...

Ei bine, acolo era raiul femeii cu noroc: cinci sute de franci pe lună, feerie, banchete și... restul ce-o așteaptă pe orice femeie frumoasă și, firește, comlezantă. Treaba ei!

Vreme de o lună și jumătate, în piața Sfântu-Gheorghe, unde birourile de plasare foiau, nu se auzi decât numele unui om: Răcăceanu, și acela al locului unde stătea: strada Umbrei. Pe sub frumoșii arbori ai grădinii care poartă de asemenea numele Sfântului Gheorghe și pe unde nu se vedeau până atunci decât servitori palavragii și triști, începu să înflorească o recoltă întreagă de cocote de rând, îngrozitor fardate și împopoțonate, care acostau agenții birourilor, cu o voce răgușită și maniere din Crucea-de-Piatră:

— Psst! Puiule! Nu crezi c-aș fi bună pentru Răcăceanu? Hai să încercăm! Ai o sută de franci, dacă se face!

Și când era văzut câte un agent, proaspăt „înțolit” cu vreun costum cumpărat de la „Păduchele de aur” (de la „Taica Lazăr”), ca Niță, care trecea radios prin piața Sfântu-Gheorghe, auzeai spunându-se cu invidie:

— Uite unu care a dat lovitura în strada Umbrei!

Adrian și Mihail se băgară și ei în superba aventură. „Lucrură” împreună. Din prietenie, din necesitate practică, din spirit de solidaritate în caz de nenorocire. Căci Mihail nu împărtășea credința generală cu privire la curățenia morală a domnului decorat cu Bărbăție și credință, care avea deputați la masă și le zicea miniștrilor pe numele lor mic.

— E mai mult ca sigur, așa cum spunea și Cristin, că ne aflăm în fața unui proxenet. Dar tipul e sprijinit de sus. Și de vreme ce atâta lume se amestecă în afacere, să zicem și noi că e curată, cu atât mai mult cu cât Răcăceanu ne preferă pe noi doi.

Răcăceanu îi prefera pentru că se arătaseră, de la început, expeditivi, indulgenți. Nu-l plictiseau cu tot felul de femei imposibile, ca toți ceilalți agenți. Aveau meritul de a-i fi furnizat, una după altea, trei „superbe iepe”, cum le

zicea el. Și Mihail fu singurul agent care îi vorbi franțuzește, ceea ce îl măguli pe ticălos.

Un pehlivan cu înfățișarea grosolană. Mustăți ca ale lui Wilhelm. Cărare căruntă la mijlocul capului. Uitătură obraznică. Îmbrăcat elegant și acoperit tot de bijuterii scumpe: nenumărate inele, ac cu perlă mare la cravată, lanț gros de aur, întins pe toată lărgimea pântecului.

Primea, stând într-un jilt. Avea lângă el, în permanență, o femeie care înfățișa modelul a ceea ce căuta. Ea nu vorbea niciodată. Numai el perora, jovial și ferm:

— Domnule! Îi zicea el lui Mihail, pe franțuzește. N-ai nici o grijă! Am să le arăt eu ăloră care mă bănuiesc de vreo murdărie! Pentru că plesnesc toți de invidie, de-aia! Dar eu sunt un om cinstit și mă pricep la afaceri, asta e!

Și, într-o zi, lansându-se într-o poveste cu Coasta de Azur, zise, la un moment dat:

— M-am urcat în Pe-Le-Me și sfârr! la Nisa!

Vorbea de trenul „Paris-Lyon-Mediterranee”. În franțuzeasca lui schiloadă, inițialele „P. L. M.” erau pronunțate pe românește. De-atunci, Mihail nu-i mai zicea decât Peleme, Pelemea și Pieleamea.

Și Peleme încoace, Peleme încolo, până la jumătatea lui octombrie când, într-o bună dimineată, „sfârrr!” Peleme fu înșfăcat de Parchet și trântit la gherlă, în larma nespūsă a ziarelor care urlau împotriva Proxenetului din strada Umbrei.

Dar, vai, nu fu singurul care avea să fie arestat! Îl urmărară toți agenții birourilor de plasare, cu patronii în cap. În subsolurile prefecturii de poliție se întâlneau, cu ocazia aceasta, două duzini de oameni pe care rivalitățile meseriei îi făceau să se urască din inimă: patroni și agenți, cea mai mare parte oameni fără onoare și fără caracter, foști polițiști sau spioni destituiți pentru corupție, șantaj, fraudă. Se refugiau în dosul firmei, onorabilă în aparență, a câte unui Birou de Plasare, unde afacerile cu plasamente de servitori nu erau decât un pretext. Pe ușa din dos a prăvăliei intrau servitorii specializați în furturi de la stăpâni și erau plasați pe-acolo de pe unde puteau aduce ușor bijuterii și argintărie, sau chiar bani. Li se fabricau strașnice „certificate” de serviciu. Făceau spionaj particular pe seama conștelor înșelate și a conașilor încornorați. Se procurau frumoase fete blenoragice, gravilor tați de familie. Celor care nu erau atât de gravi, li se ofereau pe loc fete, contra cinci lei, pe canapeaua din odăiță. Bineînțeles, în suma asta nu intra și tratamentul medical inevitabil. Și dacă se întâmpla câteodată vreun mare scandal cu furt sau desfrâu, care amenința dugheana, se descoperea totdeauna printre fișe câte un domn suspus căruia i se făcuseră servicii și care salva întreprinderea.

Amestecate cu toate acele scârnăvii se văzură, după arestarea în masă, și chipurile nevinovate ale lui Leonard și Macovei, cei mai de plâns dintre toți, deoarece ei erau singurii din „Birou” care nu puseseră niciodată piciorul în strada Umbrei. Din sala mare comună, în care fusese grămădită toată lumea, erau chemați, „birou după birou”, și aliniați în fața unui comisar uriaș și

sălbatic, adevărat soi de fiară polițistă, pentru care primul act al instrucției era de-a năvăli asupra împricinatului și a-i scoate măselele.

Primiră și Adrian și Mihail câte două palme care îi făcură să se învârtască pe loc, ca niște titirezi. Apoi, fără să știe din ce motiv – deoarece bruta avea informații exacte asupra vinovăției sau nevinovăției celor arestați – îl înșfăcă pe bietul Macovei de piept și dădu cu el de perete!

— Pezevenghi bătrân!

Atunci îl văzurăm pe Cristin, cu formidabila lui îndrăzneală, repezindu-se la telefonul de pe masa comisarului. Fu oprit să meargă mai departe, dar el izbi o dată cu pumnul în masă, de-ai fi zis că o sparge și urlă, roșu de mânie:

— Vreau să-i telefoniez tovarășului Morțun! Trebuie să afle și ministrul de Interne ce se petrece în spelunca asta de bandiți! Da, bandiți!

Comisarul încremeni, apoi rânji, vârând mâinile în buzunar:

— A-șa! Domnul Cristin e... „tovarăș” cu domnul ministru de Interne! Uitasem! Bieții miniștri „generoși!” Cum plătesc ei acumă păcatele din tinerețe. „To-va-răși...!”. ei bine... cărați-vă de aici, cu toții!

În stradă, Cristin regreta că plecase fără să-l fi „obligat pe comisar să consemneze brutalitățile într-un proces-verbal”, dar Mihail, care, cu un minut mai înainte se vedea „în drum spre Siberia”, își zicea: „Am scăpat ușor!”.

Macovei mormăi, melancolic:

— Plățiți-mi, barem, o porție de varză eu carne, voi ăștia care ați făcut afaceri, ca să mă despăgubesc de cucuiul din cap!

Afacerea din strada Umbrei fu repede înăbușită, într-un cor de lătrături ale presei, din ce în ce mai slab, după cum se întăreau și intervențiile oficioase și sporea mituiala. Răcăceanu, pus în libertate pe cautiune, făcu să nu se mai vorbească niciodată de el. Asta e frumoasa soartă a tuturor „Peleme”-ilor români, care știu să-și cultive relații parlamentare sau ministeriale. Și noroc cel puțin că, în împrejurarea aceea, n-au plătit oalele sparte, tot cei nevinovați, cum e obiceiul!

Dar, pe cei doi eroi ai noștri, aventura îi îngrozise, Mihail și Adrian, scârbiți, profitară de o cerere venită de a „Hotel English”, unde se căutau doi băieți de etaj, și își schimbă existența. Deveniseră „londonieri” de hotel. Își dădeau seama că, întorcându-se la obișnuitele plasări care nu te lasă nici să mori nici să trăiești, „casa” lor repede s-ar fi secătuit! Ca să nu mai vorbim de vremea rea care începuse: ploi, vânt, frig. Așa că cotlonul călduros de la „Hotel English” era binevenit.

Leafă aveau cincisprezece lei pe lună, apoi, casă, masă și bacșișuri. Fiecare „garçon” avea, ca tovarășe de etaj, o femeie. Lucrul: douăzeci până la douăzeci și cinci de camere de întreținut: în plus, femeia trebuia să perie hainele pasagerilor, iar băiatul să le lustruiască încălțăminte. Lu Adrian i se dădu etajul al doilea. Lui Mihail al trei. Patron: Ghiță Lemnaru, un țigan de ispravă, negru ca chinorozul, îndesat, cu mustăți mari, activ, sever, dar drept. Atât de drept cât poate fi un patron. Domnul Ghiță n-avea nimic de zis, câtă

vreme treaba mergea militărește, ca la cazarmă. De nu, o înjurătură și un picior în spate.

Hotelierul mai impunea și prin faptul că era un părinte nefericit: unul dintre copii lui, o fată, era epileptică; se prăvălea de mai multe ori în aceeași zi. Priveliștea acestor crize, adesea publică, era una dintre cele mai sfâșietoare. Bietul om suferea mai mult decât bolnava, care părea, sărmana, o fantomă. Tot personalul compătinea cu ei și se silea să-și facă datoria.

Dar era greu, greu! Scularea era la cinci dimineața. Între zece și unsprezece, robii se duceau la culcuș, mizerabil culcuș colectiv, pentru bărbați, ca și pentru femei. Și, din noapte până în noapte, o imensă zi plină de-o muncă istovitoare, dezgustătoare și rău plătită, care nu-ți îngăduia nici să răsuflă.

Clientelă mediocră. Provinciali, avocați, ingineri, comercianți, pensionari, militari, popi. Din când în când, câte o pușlama de deputat, pretențios, arogant. După o săptămână întreagă de servicii făcute, mulți dintre domnii aceștia o ștergeau englezește (nu se aflau oare la „English-Hotel”?), luându-și pe furis geamantanul. Rămânea, bietul „garçon”, împietrit în fața camerei goale. Scuipe și exclama:

— Bun voiaj, puțin bagaj!

În cele mai bune cazuri, aliniați ca niște urangutani de ambele părți ale ieșirii, în urma alarmei date de soneria plecărilor, se pomenea fiecare cu câte o băncuță în palmă. Uneori, numai douăzeci de bani. Alteori un leu. Pentru o întreagă săptămână de slugăreală. Iar când li se întâmpla să primească doi lei, violența plecaciunii executate făcea să le trosnească șira spină.

— Mersi! Mersi! Mersi!

Și, în momentul plecării, se știa dinainte dacă clientul era dintre cei care dau sau dintre cei care nu dau. În primul caz, pasagerul remarca la timp mizerabila prezență „urangutanilor”, ale căror speranțe îi barau drumul mai temeinic decât un fluviu de foc, număra repede capetele și își procura de la casă monedă mărunță, potrivită. Și când, cu conștiința împăcată, simpaticul, excelentul om se îndrepta spre trecătoarea arzătoare a strâmtei ieșiri, el și avea banii pregătiți în mână, sunându-i chiar, distrat, pe când vorbea cu patronul care, și el, fără să pară a avea habar, cântărea în gând cam la cât se putea ridica suma destinată bacșișurilor, a cărei împărțea nu era decât o chestiune de amănunt.

Tot așa de ușoară, dar cât de dezolantă, era constatarea prealabilă care se făcea în celălalt caz, a călătorului care ține prea mult la banii lui. Bestia aceasta nu se îngrijește niciodată de monedă mărunță, nu se teme deloc de pasagiul speranțelor înflăcărâte, face totdeauna pe omul grăbit care nu vede pe urangutani, și vorbește, și povestește, și gesticulează, și râde, tot plătindu-și nota și tot ștergându-și gentilica, până ce, deodată, o zbughește ca o săgeată, înăbușindu-și strigătul conștiinței. Dar gorilele îl prind la strâmtoare:

— Drum bun, domnule, bun voiaj!

— Ah, da... uitasem de voi (se caută prin toate buzunarele). Ce belele mai sunteți și voi! Na-vă câte un gologan... N-am mai mult de data asta.

Secătura! Cică „de data asta” numai!

Dar erau unii și mai ticăloși, „lunarii” de pildă, cei care locuiesc cu luna. Nu numai că-ți ung ochii, acolo, cu un leu, pentru toate cele treizeci de zile, dar își mai transformă și camera în muzeu, în bucătărie și în spălătorie. Uneori și în latrină.

În felul acesta, etajul lui Mihail se mândrea cu o actriță. Al lui Adrian, cu un poet. Dar actrița avea cel puțin gentilețea să-și facă „necesitățile inexorabile” la w.c. Pe când poetul, mai divin decât actrița, se murdărea în odaie. N-ai fi crezut niciodată una ca asta, văzându-l dimineața, elegant în mizeria lui, îndreptându-se melancolic spre ministerele pe care le tapa la rând. Dar era, totuși, un om cumsecade. Și-apoi, publicul care îl citea nu cunoștea mistica intimă a poeziei sale.

Da, era greu. Frecau mult, câștigau puțin, dormeau și mâncau prost. Și totuși, cu chiu cu vai, de bine de rău, mergea. Pentru că, afară, nimic mai bun nu-i aștepta. Afară, decembrie viscoala!

— Să ne ținem bine! zicea Mihail. Nu ne este îngăduită nici un fel de greșală. Te previn: dacă trebuie să plec din serviciul acesta, acum în toiul iernii, plec și din România. Zbor în Egipt. Nu vreau să risc să-mi cheltuiesc economiile și să mă întorc la rogojina și la lipia de la „Birou”. S-a isprăvit cu „Biroul”! Nu uita că ne pândește pe amândoi tuberculoza. Suntem foarte slăbiți. Încă vreo câteva luni de privațiuni pe vremea asta câinească și nu ne mai rămâne decât revolverul. Mie, cel puțin, care n-am o mamă să mă îngrijească.

Erau hotărâți să se țină bine. Soarta, însă, hotărî altfel cu Adrian.

Într-o seară, cu cincisprezece zile înainte de Crăciun, Niță veni într-un suflet la Adrian să-i spună că judecătorul de instrucție, Moangă, de la Brăila, îl cita prin mandat ca inculpat de „răpire de minoră”. Un polițist arătase la „Birou” mandatul de aducere:

— Am spus că nu știm ce te-ai făcut. Dar au să te găsească. Așa că șterge-o de pe-aici!

Adrian lăsa totul baltă și chiar în noaptea aceea plecă la Brăila.

„Răpire de minoră!” își zicea el, în tren. „Visez! Când voi fi răpit sau voi ajutat eu să se răpească vreo minoră?”

Și gândul lui se opri la o aventură banală care nu putea, nici pe departe, să semene cu o răpire de minoră. Prin primăvară, cu puțin înainte de a pleca la București, fusese târât de niște tovarăși la o serată dansantă populară. Târât, deoarece Adrian n-avea nici în clin nici în mănecă cu dansul. Dar:

— Hai, vino! Nu fi sălbatic! Ai să vezi, vin o mulțime de „gagice”... ușor de răsturnat.

Cedă. Și, într-adevăr, în zarva „balului” i se arătă o fetișcană „care nu făcea fasoane”.

— Bine, dar n-are nici cincisprezece ani, obiectă Adrian.

— Ce-ți pasă! s-a culcat până acum cu o duzină de tipi. Ia-o cu tine!

O luă. Și dimineața, strecurându-i o patacă, se despărțiră prieteni.

„Se cheamă asta, răpire?” se întreba Adrian.

— Da, haimana! se răsti la el judecătorul Moangă, un borțos care de-abia îl încăpea fotoliul. Răpire se cheamă! Auzi? Și se pedepsește cu unul până la trei ani închisoare. Legea e categorică. Ai răpit dintr-un bal o minoră și ai necinstit-o.

— Am necinstit-o? Mă iertați, domnule judecător, dar vă pot cita martori care vor declara că sau culcat cu ea înaintea mea.

— Așa...?! Îmi poți cita asemenea martori? Dă-mi numele și adresele lor... Adrian îi servi doi, pe loc.

— Vă mai aduc alții, mâine. Judele, pe jumătate convins, încetă de-a mai gesticula. Îi pierise avântul. Potolit, îl cântări pe Adrian din ochi. Și atunci se petrecu una din acele drăguțe scene care caracterizează moravurile justiției românești:

— Și zici că ești zugrav, hai? făcu judele, căscând.

— Da, domnule judecător.

— Atunci, uite, voi cita martorii ăștia care zici tu că s-au culcat cu minora înaintea ta, le voi lua declarațiile și dacă se dovedesc exacte, mă voi sili să dau o ordonanță de neurmărire. În vremea asta, ai să-mi zugrăvești sufrageria. Plătesc materialul. S-a făcut?

— S-a... făcut, domnule judecător.

Trebuia să se facă! Altfel, adio neurmărire!

Știa el bine Adrian ce însemna aia, mă voi sili.

Măhnit, nenorocit că se vedea obligat să mai zăbovească la Brăila, se duse în piața Poligonului să examineze sufrageria pe care trebuia s-o zugrăvească pe veresie. Se găsi în fața unei lucrări în ulei. Ulei, iarna! O mizerie! Zile și zile, între două straturi de vopsea, ca să se poată usca. Să-l țină până la Crăciun. Nu, nu! O dragoste cu o minoră nu făcea chiar atâta.

— Vreau, zise magistratul, s-o faci toată în roșu, un roșu aprins. Cu o mică bordură lângă tavan. Pereții, în panouri. Trebuie s-o am gata de sărbători. Hai, curaj băiete!

Adrian zugrăvi de zor până în ajunul Crăciunului, termină sufrageria și obținu neurmărirea. Dar procurorul Eremia făcu apel și îi smulse tribunalului o condamnare de cincisprezece zile închisoare, de care Adrian nici nu se sinchisi, dar pe care trebui s-o facă, ceva mai târziu, la înapoierea dintr-o călătorie în Egipt.

De ce toată această persecuție?

Numai și numai pentru că minora avea un unchi gardist la poarta locuinței procurorului Eremia. Rugând pe acel amabil apărător al virtuții femeiești să urmărească pe Adrian, bietul unchi spera să-l hotărască pe tânăr să-i ia nepoata de nevastă. Nu izbuti decât să-l mânjească cu o condamnare infamantă.

Cu toată sufrageria zugrăvită pe veresie.

Adrian petrecu Crăciunul alături de maică-sa, care se arătă fericită de întâmplarea neașteptată, în ciuda clevetirilor cu care mahalaua știa să învăluiască șederea fiului ei la Brăila.

„Da, auzeai în toate părțile. O să trebuiască s-o ia pe pațachină de nevestă. De nu, îi toarnă procurorul trei ani de pușcărie. Așa-i trebuie!”

Înapoindu-se, după Sărbători, la București, Adrian crezu că se trezește dintr-un vis urât.

„De ce s-or fi bucurând atâta, dacă aş fi silit să iau o târfă, sau că va trebui să fac pușcărie? Ce le-am făcut eu oamenilor acestora? O, viață! Unde e omenirea cea demnă de-a lupta și muri pentru ea?”

Numai la suferințele morale ale mamei sale se gândea el, când nevoia de bârfeală a mahalalei pune pe tapet purtarea lui. Biata femeie îndura orice, afară de ideea de a-și vedea idolul trecând drept un derbedeu. Dar nu se scursese bine luna lui ianuarie și o altă poveste avea să otrăvească zilele bătrânei.

Fu afacerea cu tulburările produse la București, când cu marea manifestație de simpatie pentru revoluția rusească din 1905 organizată de socialiști la data de 14 ianuarie, în sala Eforiei. În ziua aceea, în care burghezia face mare tărăboi național pentru a sărbători aniversarea Unirii Principatelor dunărene sub sceptrul bunului domnitor Cuza, la partidul socialist hotărî să-și afirme existența și să-și inaugureze noua activitate printr-o impunătoare desfășurare de forțe muncitorești, care să facă ecou manifestației cvasi-universală a Internaționalei socialiste, fixată tot la acea dată pentru a protesta împotriva masacrelor țariste și arestării lui Maxim Gorki.

Înfierbântarea spiritelor, care precedă acel miting, fu de-așa natură încât Adrian, ca atâți alți neofiți, crezu că ultimul ceas al capitalismului sunase. Presa democratică era plină de amănunte asupra grozăviilor la care se dedase armata țarului ca să-și răzbune înfrângerea din Manciuria, masacrând populația pașnică a marilor orașe. Portretul popii Gapon și al lui Gorki erau tăiate din ziare și păstrate cu religiozitate, ca niște icoane. Gorki, mai ales, deveni în puține zile figura cea mai populară dintre scriitorii revoluționari. O primă culegere din nuvelele sale, apărută sub titlul Ceva mai bun, mai omenesc, se volatiliză într-o săptămână.

Se aflau în ea, printre altele, bucățile: Cititorul, Conovalov, Macar Ciudra, Emilian Piliai, Celcaș. Seara, atelierul de plăpumărie și „Biroul” se transformau în sală de lectură. Citeau și reciteau din Gorki și nu se mai săturau. Adrian, care dormea de data aceasta în atelier și singur, contempla portretul scriitorului și cugeta: „Asta, într-adevăr, e ceva nou în lume. Un salahor, aproape neștiutor de carte, ajuns la această putere de expresie artistică și revoluționară! Iată o soartă cu care nu se pot mândri toți scriitorii. Trebuie pentru asta, pe lângă talent, și o mare inimă de revoltat.”

O altă împrejurare venea să se adauge acestei exaltări generale și să sporească autoritatea morală a mitingului proiectat. Un revoluționar, rus sau bulgar, nu se știe bine, dar care vorbea românește, doctorul Stanciof, sosise de câteva zile și ținea sfaturi dese și tainice cu un mic număr de șefi socialiști. Printre ei, Adrian observase figura unanim respectată a bătrânului revoluționar basarabean, Ramură, autorul cărților În exil și În temniță, povestiri ale propriei

sale activități în cadrele Partidului socialist rus. Era veșnic însoțit de fiica lui mai mare, doctorița Eufrosina Ramură, ea însăși revoluționară dar, pe-atunci, ca și tatăl ei, puțin distantă de noua mișcare muncitorească. Cristin, inițiat în acele consfătuiri, afirma că cele trei personaje vor intra sigur în luptă. O vom face, deci, „lată rău”.

Câțiva dintre obișnuiții flămânzi ai „Biroului” și ai plăpumarilor, dându-și aere de martiri, se declarau gata să moară, în acea zi de „miting hotărâtor”, în care vor „dobiî burghezia la pământ”. Niță era pentru moarte. I se acrise. Adrian nu voia să moară chiar în ziua aceea, dar plecase „să pună și el umărul”. Atâta pagubă pentru mamele care își iubesc prea mult fiii!

N-a fost însă nici un mort, și burghezia s-a ales cu sperietura.

Prefect de poliție era atunci jovialul „cneaz” Moruzi, boier bărbos și burtos, care știa totdeauna să ia lucrurile în bine și care nu-și pierdea cumpătul cu una cu două. Pe când sala Eforiei gemea de popor și poliția da în vânt, falnicul prefect își tunde barba. „Curcanii” lui, înotând prin zăpada terciuită, nu mai știau pe unde să-l caute. Și abia după o crâncenă încăierare, dar numai la intrarea în sală, deoarece înăuntru se ronțăia năut și se cânta Internaționala, „cneazul” fu descoperit la un bărbier. Apăru, legănându-se ca o rață, zâmbitor, voios și sceptic:

— Unde vedeți voi revoluție? Își întrebă el copoi.

Câteva nasuri turtite, printre care și Cristin cu Adrian, izbutiră să-și facă drum până prefect:

— Nu ni se dă voie să intrăm!

— Dreptul de întrunire...

— Constituția...

— Ei da, da, copii! Toate acestea există! Dar... Hai, hai! Cu revoluționari de treabă, ca vechii mei prieteni Ramură și doctorul Stanciof, nu se face ea revoluția chiar azi! Vor avea dumnealor bunăvoința să se gândească și la răspunderea mea!

Lui Cristin nu-i prea plăcu gluma cneazului, dar vreo douăzeci de tovarăși îl făcură praf, strigând, ca la întrunirile electorale:

— Trăiască prefectul nostru! Trăiască cneazul Moruzi!

Și intrarea sălii fu luată cu asalt.

Dar polițiile sunt nenorocite, dacă nu pot să-și dea dovada zelului lor. Cum să lași să treacă o asemenea frumoasă ocazie de a-ți justifica existența de polițist? E, doară, de pomină replica unui prefect de poliție model care, în fața raportului cotidian al agenților săi afirmând mereu că nimic nu se petrecuse peste noapte, exclamase: „Așa? Nu se petrece nimic în oraș? Totul merge strună? Atunci noi ce rost avem aici? Nu mai e nevoie de noi! Haideți domnilor: demisiile dumneavoastră!”

Așa că bunii elevi ai acelui maestru polițist hotărâră să facă ei revoluția. Pe drept cuvânt: ieșind de la întrunire, manifestanții păreau să-și rădă de poliție. Și prea cântau Internaționala chiar într-o zi de sărbătoare națională și cam prea strigau „Trăiască Gorki”, acel Gorki despre care nu se știa cine era și

unde se afla, ca să fie înhățat. Îmbrânciră lumea, invitând-o să se împrăștie. Atât fu de-ajuns. Câțiva pumni ridicați, câteva strigăte „subversive” și țin-te matrace de gardiști și săbii de comisari, plouând cu nemiluita asupra masei de capete. Apoi, firește, arestări. Vreo cincizeci, între care Niță și Adrian, cu fața umflată. Noaptea fură pisați „în lege”. Și, a doua zi, fiecare provincial, însoțit de câte un agent, lua drumul orașului său natal. „Trimis la urma lui”.

Numele lui Adrian apăru în ziare. Mahalalei, atât îi trebui. Că și începui: „Ce spuneam eu! O haimana! Ca mâine-l vezi în fiare și între baionete! Gândește-te și dumneata: «soțialist»! Contra statului, adică! Asta-i culmea!”

Și biata maică-sa, care nu înțelegea nimic: „De ce te bagi tu în afacerile statului? Politica nu-i pentru oameni de teapa noastră. Cum poți tu, când ești sărac, să te crezi mai deștept decât miniștrii? Și cum să «lupți» tu cu mâinile goale contra statului, care are poliție și armată? Și ce ai tu, Dumnezeule Doamne, de le iei apărarea muncitorilor ruși? Ești nebun! Nu știi că țarul e puternic și poate veni oricând să ne robească, cum a mai făcut și pe vremea bunicilor mei? Asta ne-ar mai lipsi acum în mizeria noastră! Sotniile de cazaci beți, care fură purceii și siluiesc femeile! Așa că lasă statu-n pace și vezi-ți de treburile tale!”

Singur, trist, cu economiile aproape irosite, Adrian se plictisi timp de două săptămâni în Brăila, dar cel puțin trecu prin fața consiliului de revizie, fu găsit inapt pentru militarie și scutit. Era acum liber, liber să treacă granița! Pe la jumătatea lui februarie zbură iar la București.

Mihail îl primi rece. Două luni de zile se războise cu patronul, ca să-i păstreze lui Adrian locul, punându-i mereu înlocuitori provizorii pe care îi instruia el însuși și-i ajuta, ca să nu sufere deloc serviciul. Acum ocupa etajul un servitor „definitiv”. Mihail povățuise pe Adrian să nu participe la mitingul acela buclucaș. Dar el tot după capul lui a făcut.

— Acum ce-ai să devii?

— N-am să-ți cer de mâncare, îi răspunse, moșic.

Bunul Mihail se supără. Se despărțiră certați. Adrian se întoarse la „Birou”, hoinări câteva zile și se simți nenorocit de moarte. Fără Mihail, lumea era pustie: „Biroul” de o tristețe care-ți rupea inima. Aproape nimeni nu mai lucra. Niță dispărut. Macovei, bolnav, zăcea în odăița înghețată. Moș Florea și Adventistul, plecați. Singur Leonard continua să-și ocupe fotoliul și să-și molfăie pătrații de pâine goală, suflându-și în mâini sau dezmorțindu-și-le pe un „tunuleț” care mocnea lângă el. Dar ochii mari, limpezi, ai fostului negustor cam începeau să se închidă încet, peste deznădejdea vădită a unei vieți în zadar eroică. Nu mai priveau spre stradă cu vajnica lor neliniște de altădată. Nu mai așteptau nimic de la strada aceea înșelătoare. Și, lipsită de luminoasa lor voință, fața lui era toată stinsă: fruntea parcă mai mică, obrajii moleșiți, buzele îmbufnate, bărbia blegită, nările lipite, pielea întunecată.

Leonard nu mai părea preocupat decât de-o singură grijă: să dea fuga la fiecare jumătate de ceas, să vadă „ce făcea” Macovei, să-i sufle și lui în mâini

sau să-i pună la picioare o cărămidă caldă. Uneori îi zicea lui Cristin, care se arăta rar:

— Dă-mi câțiva gologani, să-i aduc un ceai lui Macovei.

Și într-o zi, pentru întâia oară, îi vorbi lui Adrian:

— Da... Desigur... Sunt mai vinovat decât Macovei, de pierderea magazinului nostru. Ar fi trebuit s-o jertfesc pe acea ultimă femeie, care mi-a dat lovitura de grație. Nu putea să-și lase el nepotul dus la pușcărie. Băiatul acela era toată viața lui, singura lui fericire. Nu schimbi copilul, cum schimbi femeia. asta nu m-am gândit. Am fost orb... Acum e prea târziu. Nu-i mai rămâne decât să moară. Vom muri amândoi. Curând.

Servitori oblojiți deschideau din când în când ușa „Biroului” și repede o închideau și plecau. Pustiul care domnea acolo, nu le plăcea. Leonard, trezit o clipă din visurile lui, bătea din pleoapele pe jumătate închise și înclina capul.

Într-o zi, intră o femeie bătrână:

— N-aveți un fecior, care să vrea să îngrijească un domn bătrân, bolnav?

— Ba da! răspunse Adrian. Merg eu. Dar trebuie să plătiți „taxa” numaidecât.

— Și dacă nu stai în serviciu nici opt zile? Că, să știi, e greu tare.

— Vă garantez cincisprezece zile de încercare și dacă după acest termen plec, îmi veți reține „taxa”.

— Cu condiția asta, plătesc. Cât?

— Zece lei.

Femeia puse banii pe birou:

— Am o treabă undeva. Peste o oră trec pe-aici să te iau.

— Vai, prietene dragă! zise Leonard, după ce plecă femeia. Dumneata nu știi despre ce este vorba. E un bătrân paralytic, pe care trebuie, de două sau trei ori pe săptămână, să-l iei în brațe, să-l duci în baie și să-l freci câte două-trei ceasuri, că mai suferă și de o boală de piele. Nimeni nu stă. Femeia asta, care e jupâneasa lui, bate în toate lunile birourile de plasare. E știută. Te sfătuiesc să nu te duci. N-ai să rezisti. E o muncă mârșavă.

— Nu-i nimic... Mă duc.

— Atunci... Înțeleg, e ca să încasez eu acești zece lei.

— Și pentru că libertatea nu-mi mai spune nimic în clipa asta. Mă plictisesc. Vreau să fac ceva, indiferent ce. M-aș duce să scald și porci.

Gura lui Leonard schiță o strâmbătură. Bătrânul își aruncă brațele pe masă, cu mâinile împreunate, cu palmele în jos și își culcă, încet, fruntea pe ele.

IX.

Bătrânul solitar din strada general Ipătescu nu era chiar un bolnav. Mai degrabă un infirm. Se numea Dumitrescu. Boier degenerat. Bogat. Mare colecționar de fluturi.

Adrian văzu un bărbat respectabil, foarte în vârstă, cu o barbă albă, frumoasă și chel. Era în pat, așezat în capul oaselor, în cămașă de noapte, între perne mari. Sta așa, de douăzeci de ani. Cu o lupă în mână, citea ziarele.

Bătrâna jupâneasă îl împinse pe Adrian în camera stăpânului și dispăru fără o vorbă, ceea ce tânărului i se păru ciudat. Abia putu să îngâne o bună-ziua.

— Apropie-te, zise infirmul, privindu-l cu ochi pătrunzători. Adrian făcu un pas spre pat.

— Mai aproape: nu te mănânc. Când ajunse lângă pat, bătrânul îi apucă o mână, i-o trase spre el cu putere și începu numaidecât să-i examineze unghiile. Într-adevăr. Adrian le avea lungi. Se scuză:

— Am să le tai. Sunt prea mari.

— Nu! Să nu le-atingi! Te opresc! Sunt tocmai unghii cum îmi trebuie mie. Căci treaba ta de seamă, aici, e să mă scarpini pe tot corpul în fiecare seară, înainte de-a mă culca, afară de serile din ajunul băilor, pe care le iau de două ori pe săptămână, la ora unu dimineața. Aceste băi durează de la două până la trei ceasuri, după îndemânarea ta de-a mă curăți de pielea moartă, și asta e a doua ta treabă. A treia, e să mă speli în fiecare dimineață pe cap, afară de zilele când ies din baie. Și asta e tot, flăcăule! Și-i dădu lui Adrian cu palma peste sex: Ha, ha! Ce mai carabojan, nu?

„Ei, comedie! gândi Adrian, încremenit. Bună poamă de boier trebuie să fii.”

După două zile, fostul fecior care n-avea să părăsească serviciul decât după ce-l va fi instruit pe Adrian, îi zise acestuia, arătându-i un tinerel care străbătea coridorul spre apartamentul bătrânului:

— Uite amantul domnului Dumitrescu. E un funcționar din ministerul de Interne. Vine în fiecare săptămână să-i frece stăpânului dindărătul, singurul loc de pe corpul lui pe care nu-l frecăm noi, după cum ai văzut. Dar frecatul ăsta îi aduce tipului, de fiecare dată, îndoitul salariului tău întreg: o sută de lei!

— Frumoase obiceiuri mai sunt în casa asta! zise Adrian.

— Stai că nu s-a isprăvit! Bătrânul are să-ți facă și ție curte, cum mi-a făcut și mie, căci i-ar plăcea, vezi bine, să aibă asemenea ședințe cât mai des și cât mai ieftin.

— Mulțumesc!

— Și dacă n-ai să vrei, are să-ți facă zile fripte. De-aia nici un fecior nu stă mai mult de-o lună.

Viața de servitor la acel infirm nu era rea. Munca, deși dezgustătoare, era dintr-acelea care se pot executa. „Scărpinatul” de seară îi cerea feciorului să stea treaz până la miezul nopții, când nenorocitul de bătrân se despuia tot și își supunea unghiilor infirmierului său toate părțile trupului, bucățica cu bucățică. Era o întreagă operație, care dura un ceas și care cerea răbdare, iscusință. Dădeai, de-a lungul părții tratate spate, piept, coapse sau picior – cu amândouă mâinile deodată, cu degetele lipite, și nu trăgând spre tine, ceea ce ar prilejuit „arsuri”, ci împingând cu toate opt unghii, numai înainte, ceea ce potolea mâncărimea și aducea ușurarea necesară somnului. Pielea pierdea astfel un strat de piele iritantă, ca un fel de tărăță. Până la sfârșitul ședinței se strângea pe cearceaf o grămăjoară bună. În timpul zilei, pacientul se

scărpina singur, cu bieteale lui degete strâmbe, cu unghii enorme. Când „scărpinatul” era executat ireproșabil, domnul Dumitrescu gemea de plăcere și binecuvânta viața. Atunci Adrian era răsplătit cu o linguriță de dulceată, care îi plăcea mult. Dar erau seri în care operația nu mergea deloc în ritmul voit și atunci Adrian era tratat cu violente împunsături de unghii în brațele-i goale. Se alegea, uneori, cu mici răni sângerânde, foarte veninoase.

Băile de noapte erau obositoare, mai ales din cauza nevoii de somn. Se transporta cada în camera bolnavului, cu multă băgare de seamă ca să nu fie murdărit covorul. Era umplută și golită, cu găleți. După ce era muiat corpul vreo jumătate de oră, începea frecatul cu unghiile, centimetru pătrat după centimetru pătrat. Cădea pielea după el, ca brânza rasă. Muncă îndelungată, plictisitoare. Moșneagul își tot pipăia corpul, arătând părțile neîndeajuns de curățite:

— Aici... Și-aici... Încă puțin colo...

Deoarece liniștea lui din zilele următoare atârna de felul cum fusese săvârșită curățenia aceea. Adesea, vlăguiți, cu nădușeala curgând pe el șiroaie, adormeau amândoi, unul în baie, celălalt pe scăunel, cu brațele în apă:

— Hai! zicea pacientul, trezindu-se. N-a mai rămas decât o bucățică la buci. Freacă bine. Am să-ți dau o dulceată de caise, să te lingi pe bot!

Spălatul capului, dimineața, era ușor, deși tot atât de migălos. Era așezat omul turcește, în pat, pe mușama, cu ligheanul pe genunchi. Era săpunit de mai multe ori, i se masa pielea cheliei, obrazii, gâtul, și era limpezit cu apă multă. Dar, la fiecare spălat, Adrian remarca o ciudățenie, pe care el o punea pe seama caracterului bătrânului.

Domnul Dumitrescu avea două enorme portmoneuri, tixite cu bani, pe care le păstra de obicei sub perne, deoarece plătea totul pe loc și în monedă potrivită până la o para. Odată pe lună venea bancherul lui și îi aducea suma trebuitoare, în hârtii de câte o sută și de douăzeci, în piese de câte cinci lei, un leu și în băncuțe, în gologani de câte zece, cinci și în părăluțe de câte doi bani și un ban.

Când trebuia să plătească, de pildă, o jumătate de kilogram de carne, pentru servitori, de treizeci și cinci de bani kilogramul, el scotea din pungă exact optsprezece bani. Era o manie a lui și Adrian nu se arăta prea mirat. Dar nu știa el, pentru care motiv, în timpul spălatului la cap, moșul lua de la locul lor cele două săculețe de piele și le vâra în izmene, între picioare, sub lighean. Într-o zi, strâmbându-se de râs, îi ceru să-l lămurească.

— Are să te supere, îi răspunse el, dar am să-ți spun. Uite, de ce: am fost furat odată! Aveam un fecior așa ca tine, dar dobitoc. Mă spăla prost și-l înțepam cu unghiile. Într-o zi, cum eram cu capu-n lighean și orbit tot de săpun, hoțomanul mi-a șterpelit amândouă pungile pe care le țineam atunci, chiar în timpul spălatului, sub perne. Ba, ceva mai mult: furios rău că-l înțepam, a răsturnat și ligheanul cu zoi pe mine, udând tot patul, apoi a șters-o, lăsându-mă singur și în starea aceea, pe mine, infirm și nenorocit, și care nu

pot trăi o zi fără îngrijirea pe care o vezi... De-atunci, ascund banii între picioare.

— Și credeți c-aș putea să vă fac și eu la fel?

— Nu știu! Nu. Nu cred. Dar acum m-am obișnuit așa.

Nu credea. Omul, deși grosolan, zgârcit și vicios, nu era lipsit de inteligență, nici de cultură. Băgase repede de seamă că Adrian n-avea stofă de servitor și-i acorda o stimă care se traducea zilnic prin lungi convorbiri, aproape amicale, cu privire la literatură și la ideile timpului, ba chiar prin confidențe. Îi povesti tânărului fragmente din frumoasa lui viață de rentier liber, tinerețea lui, închinată întreagă dragostei sale de natură și pasionată după fluturi, pentru vânarea cărora jertfise peste un sfert de veac.

— Colecțiile, pe care le vezi colo pe pereți, nu reprezintă decât a zecea parte din ce aveam. Deoarece, acum cinci ani, căzând grav bolnav și crezând că am să mor, le-am împărțit pe toate la prieteni. Pe urmă m-am făcut bine și mult am regretat că m-am despărțit de fluturii mei dragi. I-am rugat pe toți să mi-i împrumute, pentru puținii ani câți îmi mai rămân de trăit, dar nu mi s-au mai înapoiat decât o mică parte și nu dintre cei mai frumoși.

Uneori, pe neașteptate excitat, făcea aluzii transparente la nevoia lui de „dragoste filială”, o dragoste filială pe care Adrian nu se mai silea s-o interpreteze, căci bătrânul își însoțea declarația sentimentală de gesturi care îi trădau limpede intenții.

— Dac-ai vrea să fii bun cu mine, să mă iubești puțin, să te ocupi de zilele mele bătrâne de biet om singur, ți-aș lăsa la moartea mea o parte din avere. Și, cu ochii ieșiți din orbite: Vino, copilul meu, să te îmbrățișez!

Adrian, întristat, pleca fără să răspundă nimic. Și, timp de câteva zile, bătrânul nu mai stăruia, dar tot nădăjduia să-și ajungă ținta. Se arăta binevoitor, drăgăstos și chiar larg, sporind cheltuiala întreținerii servitorului său și îndopându-l cu dulceață, după care se prăpădea. Infirmul nu se hrănea decât cu lapte, pâine prăjită și fructe. Carne se cumpăra numai pentru personal, dar puțină și proastă.

Începu să se cumpere mai multă și de calitate mai bună, ceea ce o miră pe bătrâna slujnică, femeie de încredere, foarte veche în serviciu, tăcută, rece, petrecându-și vremea cu scuturatul apartamentului și cârpitul rufelor. Mai ajuta la pregătirea băilor nocturne, precum și la îmbrăcarea și dezbrăcarea domnului Dumitrescu, care, aproape în fiecare zi, ieșea în cupeu să se plimbe la șosea. Pentru această din urmă treabă, de-abia ajungeau cei doi servitori, deoarece membrele bolnavului, anchilozate, țepene, strâmbe, intrau cu greu în haine, ghetе și mănuși. Un ceas întreg ținea munca asta. În tot acest timp, el suferea, gemea, se înfuria. Apoi, sprijinindu-se în baston și susținut de subțiori, era condus până la trăsură. Era atunci un jalnic boier chipeș, investmântat tot în negru funerar, cu respectabila-i barbă albă revărsată pe piept, cu privirea severă, cu ținuta rigidă. Văzut din fuga cupeului, nu-i ghiceai cumplita infirmitate.

Mai ales la înapoierea din acele plimbări, avea obicei, nenorocitul, odată reînstatat în pat, să-l sâcăie pe Adrian cu avansurile lui de „dragoste filială”. Firește, personalitatea tânărului îi impunea totdeauna invertitului și-l făcea să adopte anume forme, într-atât admirabila putere a sufletului omenesc obligă la respect pe omul cel mai decăzut. Dar, vai, puterea viciului o depășește pe aceea a sufletului și se îndârjește s-o înjosească.

Într-o zi, în clipa în care Adrian își încasa leafa pe prima lună de servici și primea bacșiș de zece lei, bătrânul îl înșfăcă, brusc, cu amândouă mâinile, de dinainte și îi strigă:

— Lasă-mă să-ți văd știuletele! Lasă-mă să-l sărut!

Fu o scenă penibilă și grețoasă. Adrian amenință că pleacă, fără să mai aștepte cele opt zile obligatorii. De-atunci, se isprăvi tot. Viața în casa aceea deveni pentru el un iad. Nimic nu mai era pe placul stăpânului, care își înțepa furios feciorul cu ghearele, făcându-i brațele numai o rană. Până într-atât, că-ntr-o dimineață, scos din sărite, după un spălat, Adrian îi dădu moșneagului un pumn în cap și, spre nenorocirea lui, exclamă:

— Scârnăvie! Aș fi în stare să-ți dau foc casei și să te fac să arzi ca un șoarece!

În aceeași seară, chemat pe ascuns de bătrâna servitoare, un domn încruntat, care era comisarul circumscripției respective, era introdus în odaia infirmului. Puțin după aceea, Adrian apărea în fața celor doi judecători ai săi:

— Iată pe acela care m-a lovit și care vrea să mă facă să ard ca un șoarece!

Adrian fu bătut până la sânge, în ochii stăpânului său. Ajunse în camera lui, clătinându-se, cu fața și corpul strivite în lovituri de pumni și picioare. Fu bolnav mai multe zile, neînstare măcar să se miște. Alt servitor, repede găsit, îl îngrijea acum pe bătrân.

Vindecându-i-se, în sfârșit, rănilor, își strânse lucrurile și vru să plece, fără chiar a-și mai cere banii ce i se cuveneau. Atunci, servitoarea îi strecură, mută, o bucată de hârtie. Moșul zicea: „Sunt un ticălos. Îți cer iertare în genunchi. Nu mă părăsi fără să-mi dai iertarea ta: remușcările m-ar face să-mi iau viața”.

Adrian se duse la el. Cum apăru, ochii călăului său se umplură de lacrimi:

— Află, copilul meu, că oamenii au făcut din mine scârnăvia care sunt și cum pe drept m-ai numit. Eu, eu am venit pe lume, îndrăgostit de tot ce vedeam, am venit bun, milos și mai ales îndrăgostit de natură. Dar un tânăr cioban de pe moșia noastră, pe care îl iubeam pentru poveștile și snoavele lui, știu atât de bine să se „joace” cu mine pe când aveam zece-doisprezece ani, încât, curând de tot, nu mă mai putui lipsi de plăcerea pe care mi-o altoi în trup și care deveni și rămase pentru totdeauna cea dintâi nevoie a mea, mai puternică și decât foamea... Iată mizeria și nenorocirea mea. Ai să-mi ierți crima ce ți-am făcut-o?

Adrian, lângă ușă, rosti:

— Ți-o iert.

— Și-ai să primești de la mine o mică sumă de bani?

— Asta, nu. Nu primesc decât dreptul meu. Suferința nu se plătește.

Ger siberian, cu toată luna martie care înclina spre sfârșit. De câteva zile, o îmbelșugată zăpadă moale, mărunță, îngăduia săniilor să zboare, încoace și încolo, înveselind spațiul cu sunetele zurgălăilor.

Adrian, cu geamantanul pe umăr, părăsi strada general Ipătescu, așa cum părăsești un spital când ești tuberculos, cu suflet amorțit și gol de convalescent care nu știe dacă afară îl așteaptă viața sau, cumva, întoarcerea bolii. Absență totală de sentimente precise. Nici dragoste, nici ură. Nici nădejde, nici temere. Ieșirea din cele cinci săptămâni de ocnă cu îngrozitoarea lor vedenie scârboasă de la sfârșit, îl lăsa indiferent în fața libertății regăsite. Nu simțea nici măcar nevoia de a-l revedea pe Mihail, despre care nu mai știa nimic. Și, lucru ciudat, îi era bine așa: neîmpins de nici o voință lăuntrică să facă într-un fel sau într-altul.

Ajuns la o răscruce, sumedenia de sănii galopând ca niște fantome, chiciura de pe pomi, albul orbitor al peisajului, îi dădură poftă să alerge și el cu o sanie prin zăpadă. Strigă una și se sui:

— Unde mergem?

— Unde vrei. Plimbă-mă puțin. Uite: de-a lungul cheiului Dâmboviței.

Frigul șfichiuitor îi făcu bine, fără a-l trezi.

Dormita, cu ochii pe jumătate deschiși, cu geamantanul la picioare, neștiind unde va sfârși cursa. Clădiri, șiruri de pomi, pietoni grăbiți, uneori imaginea unei femei sau a unui bogătaș, înfוליți în blănuri, îi defilau iute pe dinainte în sens contrar, silindu-se parcă să-i fugă de sub priviri. Se ghemui în pătura groasă a săniei. La Cotroceni, vizitiul întrebă:

— Continuăm?

— Nu. Du-mă la o cofetărie bună, pe Calea Victoriei.

În fața cofetăriei se întrebă ce să facă cu geamantanul, care nici prea frumos nu era.

— Așteaptă-mă zece minute, îi spuse birjarului.

Intră și ceru prăjituri, luând loc la o masă în fundul localului. În clipa aceea chiar, se gândi la Lucia și, după un minut, apăru și ea, urmată de Puți, avocatul de la serbarea câmpenească. Le întoarse repede spatele, ca să nu fie văzut, în timp ce în inimă simți un junghi care îl făcu să-și piardă răsuflarea. Închise ochii, cu capul proptit în piept, cu plumb în trup, și rămase așa mult după plecarea fostei sale ibovnice. Apoi, buzele lui rostiră amar:

— Puți! M-a înlocuit cu Puți!

Dar de ce faptul acesta îl durea așa de tare, o durere pe care n-o mai cunoscuse încă? O iubea, deci, pe Lucia? Și până-ntr-atât? Pentru ce, atunci, o părăsise? Biata fată îi scrisese îndeajuns. El nu-i răspunsese deloc. Atunci?

„Da... Dar... Puți!”

Puți sau altul, nu era totuna?

„Nu, nu! E-ngrozitor! Puți ăla se culcă acuma cu Lucia mea!”

Lucia lui!

Se sculă, nimicit. Sania îl lăasă în fața „Biroului”, dar un lacăt mare la ușă îl vesti că prăvălia trăsese pe veci obloanele. Intră la plăpumari. Atelierul era în păr. Același. Dar chipurile nu erau vesele ca de obicei. Lucra acum și Cristin. Nimeni nu păru surprins de apariția lui Adrian. Schimbară doar câte un bună-ziua. Apoi Cristin zise:

— Macovei e la morgă.

Adrian ghicise:

— Și Leonard?

— Pe jumătate nebun. Are să se omoare, cu siguranță!

— Și nu se poate face nimic pentru el?

— Ce să faci? Să-i dai o sută de lei? Două? Nici nu vrea! Nici nu primește!

Și-l înțeleg.

— Acum unde e?

— Dus după pregătiri pentru înmormântare... Îl îngroapă mâine.

— Mihail știe?

— Nu l-am mai văzut de când a intrat la „English”.

Adrian hotărî să nu se ducă să-i anunțe vestea morții lui Macovei. La ce bun?

Ieși.

Gol... gol... Pustiul vieții!

Ei, nu! Puți! Ah, Lucia asta, care spunea că-i e scârbă de de-alde Puți. hotărât, toate femeile sunt la fel!... Da, toate sunt la fel, dar junghiul e tot acolo în inima lui. Se înfige din ce în ce mai adânc: Lucia se culcă acum cu Puți! Dar e de neîndurat! Cum are să uite el asta? Tocmai în clipele astea când e singur. Fără Mihail. Și Macovei, mort. Și „Biroul”, mort. Și plăpumarii, reci, tăcuți ca niște vrăjmași!

„Dumnezeule, unde e umanitatea mea?”

Zăpada bătătorită, înaltă de trei palme, făcea să nu se mai deosebească trotuarele de stradă. Nu mai știai pe unde mergi, dacă ești pe calea ta sau alături. Săni și pietoni alergau alandala. Peste tot, ciocniri, bombăneli, înjurături. Toată această zăpăceală și aceea din capul lui, îi pricinuiră lui Adrian necazuri la tot pasul: fu îmbrâncit de toată lumea, gata să fie răsturnat.

Mergea fără să știe încotro. Imaginea lui Mihail și a Luciei, cu domiciliile lor opuse unul altuia, îi jucau mereu în minte și îl făcură până la urmă să ia o direcție contrară amândurora. Nu voia să se ducă să vadă pe niciuna din aceste două ființe iubite, cu toate imaginile lor ce-l obsedau.

Nu, nu se va duce să-i vadă! În ce-o privește pe Lucia, ar fi fost umilitor pentru el și nici nu i-ar fi slujit la nimic: ea se culca acum cu Puți. N-o mai voia. Cât despre Mihail... Ei, dar și Mihail ăsta, prea făcea pe încăpățânatul. De ce nu mai dăduse nici un semn de viață? Desigur, Adrian îl jignise, spunându-i că n-o să-i ceară lui „de mâncare”, vorbă urâtă, care nu se aruncă în obrazul unui frate bun ca Mihail. Dar asta era, oare, un motiv să se bosumfle pe veci? Să-i poarte atâta pică? Și nu bănuia el, măcar, ce se petrecea acum în inima

lui? Nici deznădejdea căreia îi era pradă Adrian în clipa aceasta? Și care-ar putea să-l ducă la sinucidere?

„Da, sunt în stare să mă omor. Totul e neant!”

Se pomeni cu ochii în vitrina librăriei „Socec”. Un galantar întreg cu cărți nou apărute, printre care o frumoasă ediție a poeziilor lui Eminescu și Strigoii lui Ibsen. Îl privi aproape rece: „Și voi sunteți tot o iluzie! Frumusețea voastră? Ea depinde de inima noastră. Totul depinde de inima noastră. Dacă suntem fericiți, sau măcar mulțumiți, un braț de paie sub cap ne e de-ajuns ca să ne facă să binecuvântăm existența. Dar, în nenorocire, la ce ne-ar putea sluji raiul, așternut la picioarele noastre!”

Simțindu-se îmbrâncit, porni disprețuitor, mai departe, înspre Poșta centrală și dădu de-o îmbulzeală. Se interesează despre ce e vorba. Un domn, care avea o decorație la butoniera paltonului, lovise pe un nenorocit pe care acum îl ridicau oamenii din zăpadă. Se aflau în fața bisericii Zlătari. Domnul cu decorația tocmai se opri, ca bun creștin, să se închine, când cel bătut îl apostrofă cu gluma populară care face aluzie la păcatele celor habotnici:

— Fă-ți crucea mai mare, că-i dracu bătrân!

— Dumnezeu! exclamă Adrian, uitându-se la omul care se ridica cu ajutorul trecătorilor. Tu ești, Păcală? Păcală era. Care, firește, în ura lui pe bisericoși, își răsese de acel credincios de răspântie, fără să țină nici o seamă de decorație. Adrian îl smulse cu putere, din gloată, și-l târî cu el.

— Ce-ți veni să te-agăți de om? Păcală, numai în haină, era înghețat lemn. Își ștergea sângele ce-i curgea din nas. Puțin mai departe, căzu. Adrian îl ridică și îl ajută să meargă, ținându-l de braț.

— Ai fost bătut așa de rău sau ești bolnav?

— Nu... nu e nimic. Dar n-am mâncat de două zile.

— Și te-ai gândit că era chiar acum momentul să zeflemisești canaliile religioase și să fii bătut?

Intrară într-un birt de pe strada Brezoianu. Adrian cercetă lista și ceru două fripturi de porc pe varză călită. Dar Păcală, în loc să mănânce, perora cu voce stinsă:

— Trebuie să stârpim superstiția și ignoranța! E de datoria noastră, a socialiștilor. Ele otrăvesc poporul. Biserica! Unul dintre cei mai mari dușmani ai eliberării maselor! Trebuie s-o demascăm.

— Lasă asta acum și mănâncă!

— Popii sunt jandarmii unui Dumnezeu care face jocul capitaliștilor. Cot la cot cu adevărații jandarmi, ne țin țărani în robie. Trebuie să...

— Trebuie să mănânci, Păcală. Ai să vorbești pe urmă.

Înghiți câteva îmbucături și începu iar:

— Când vrem să luminăm masele, suntem loviți. Asta dovedește că răspândirea luminii în popor nu le convine stăpânitorilor luminii. Zice Karl Marx...

— Dă-l dracului pe Marx, acum când ești flămând! Mănâncă, pentru Dumnezeu!

— Da, sunt flămând... N-are a face. Nu moare omul de foame. Dar trebuie să-ți spun ce e...

— Și ce vrei să-mi spui? Să mă convingi, pe mine, de rolul funest al religiei? Depinde! În mâinile oamenilor, credințele cele mai sublime devin mijloace de îndobitocire și prigoană. De asta, sunt încredințat. Bigotul care te-a lovit adineauri e o brută. Dar nu toți credincioșii sunt brute: dovadă, maică-mea, care crede și care e o femeie sfântă.

Păcală mânca și dezaproba, bodogănind:

— Ești un rău socialist. N-ai citit de-ajuns. Socialismul trebuie să măture toate credințele burgheziei. Toate sunt putrede... Ei bine, află că eu nu cred în inafailibilitatea socialismului tău!

— Socialismul meu!

Păcală azvârli furculița, se sculă și ieși ca vântul, fără să-și fi terminat mâncarea.

Adrian se căi mâhnit: „Trebuia să tac și să-l las barem să se sature. Săracul Păcală!”

Comandă o cafea, fumă și se întoarce iar la tristețea lui. De ce-o lăsase el pe Lucia? Trebuia să se-nsoare cu ea, să accepte colaborarea regulată pe care i-o oferea Dimineața, să-și facă un viitor, să-și creeze un cămin, s-o facă pe maică-sa fericită. La ce-i servise linia de conduită ce și-o trăsese! Iată-l singur, singur pe pământ și fără nici o dorință de-a merge mai departe. Prietenie, cărți, independență: vanități! A împins-o pe Lucia în brațele lui Puți, iată rezultatul credinței sale în aceste valori. Acum își dă el seama de zădărnicia lor. Lucia lui, amanta lui Puți!

Totul deveni negru în ochii lui. Îl durea acum inima și fizicește. Se înăbușea. Mai aprinse o țigare, plăti și ieși.

Viscolul îi biciui vederea.

Rebegan de frig în vechiul lui pardesiu, istovit de trei ceasuri de umblet pe jumătate inconștient, de-a lungul cheiului Dâmboviței, se pomeni spre seară în fața „Halei Vechiturilor”. Intră. Un evreu se repezi la el:

— Cu ce vă putem servi, mă rog?

— Îmi trebuie un revolver.

Negustorul se dădu înapoi:

— Un revolve-e-e-er? Așa ceva nu-i un articol curent. N-aveți cumva nevoie și de altceva? De exemplu: un dulap bun, scaune aproape ca noi, o lampă superbă... Alți negustori evrei îl înconjură:

— Ce-ce-ce? Ce vrea?

Primul evreu deschise brațele:

— Vrea un revolver! Ce ziceți de asta?

— Pe un așa frig!

Adrian se duse mai în fundul hălei și găsi un revolver calibru 6,35. Pocni cu el de mai multe ori. Arma funcționa bine.

— Gloanțe aveți?

— N-am decât două.

Cumpără revolverul, cu cele două gloanțe, pe cinci lei, și ieși prin partea cealaltă a clădirii, ca să nu se vadă luat la vale de primii negustori.

În stradă, simți o ușurare mare. Capul i se limpezi. Durerea fizică din inimă îi dispăru. De asemenea și oboseala. Nu mai avea nimic.

„Curios! gândi el. Cu sinuciderea e ca și cu durerea de dinți, care-ți trece de îndată ce vezi cleștele în mâna dentistului. N-aș fi crezut niciodată.”

Un singur loc rămânea încă sensibil: Lucia se culca acum cu Puți! Iată ce nu-i putea trece deloc. Iată ce nu va putea uita niciodată. Dar, de data asta, dacă-l vor năpădi iar durerile, se va omori.

Adevărat? Se va omori? Va avea el curajul? Și de ce nu? Sunt dureri mai crâncene decât moartea. În sfârșit... Are revolver. Când nu va mai putea îndura, va trage...

Deocamdată îi era frig și voia să bea un ceai. În jurul lui, copii cu năsucuri și mâni înghețate înfruntau viscolul, cu brațele încărcate cu lemne pentru încălzit. Înaintau eroic, strângând cu dragoste la piepturile lor fragede legăturica de bețe, care avea să aducă, peste câteva clipe, fericirea, în promiscuitatea cocioabelor lor. Știa bine Adrian ce înseamnă asta: „Dați-mi de cin'spe bani, cinci kile de lemne!” strigase el, copil, de-atâtea ori, în prăvălia negustorului.

„O! de ce nu poți rămâne veșnic copil!”

Dădu buzna într-o agitată ceainărie populară de pe Calea Văcărești. Abur ca la baia rusească. Popor evreiesc, vorbăreț, ager, inteligent, spiritual, deși crăpând de mizerie. Nici chip, să găsească printre ei un loc liber. Erau îndesați ca sardelele. Câte patru și cinci guri aplecate pe aceeași porție de ceai de douăzeci de bani, sorbeau cu nesaț o apă fierbinte, fără culoare și fără zahăr. Dar capetele și ochii și brațele lor, și limbile lor mai ales, păreau posedate de o furioasă nevoie de a-și impune părerea, de-a spune totul dintr-o dată, de a-l da gata pe adversar!

Adrian primi un puternic duș de optimism și scoase mâna care strângea în buzunar caraghiosul revolver.

O, lumea aceea! Lumea aceea strivită de nevoi! Unde era suferința lui? Toate acele fețe asudate, voioase, toți acei ochi strălucitori de mulțumire! Toți acei oameni murdari, zdrențăroși, pe jumătate sau cu totul înfometați, care se întorceau spre el ca să-l vadă și să-l identifice, sau numai ca să-l primească triumfători, să-i facă loc și să-l atragă în larma lor, și să-l apropie sau să-l înfunde, în orice caz, să-l „descoasă” și mai ales să nu-i tolereze mutra aceea de înmormântare, nelalocul lui.

Adrian străbătu mulțimea, se întoarse și ieși rușinat. Acolo nu era loc pentru el, nici la propriu, nici la figurat.

Se duse să-și ia ceaiul la „Café Boulevard”. Lume puțină, oglinzi multe, alămuri și nichel. Curățenie ostilă. O femeie bătoasă, la tejghea. Chelneri care se înfrâneau să nu caște. Lumina electrică indiscretă, domni cu monoclu, foarte discreți, care își priveau vecinii numai cu coada ochiului. Conversații în șoaptă, care încetau de cum apărea în local un client nou.

Nici aici nu era de el. Adrian simți că ochii cu monoclu îi scotocesc politicoși gândul și pătrund până la revolver. Își sorbi apa caldută și părăsi locul.

— Duceți-vă dracului, cu capetele voastre insuportabile!

Era ora când, ziua sfârșită, plăpumarii luau ceaiul. Adrian nu vru să stea ei. N-avea nici chef de vorbă, nici de căscat gura. Având cheia atelierului, de la intrarea din curte, hotărî să se întoarcă pe a ceasurile nouă, după închidere. Dar, până atunci, unde să-și treacă timpul? Într-un restaurant? Nu-i era foame.

Trebuî totuși să se ducă, din cauza frigului și a dezgustului de alte localuri publice.

Doamne, cât de sinistre sunt orele când deznădejdea îți macină sufletul! Adrian nu știuse niciodată ce-nseamnă lungimea timpului. Dimpotrivă, pentru el, timpul fusese totdeauna prea scurt, chiar atunci când nu făcea nimic. Ce se întâmplase? Cum de-și pierdu el solidul său echilibru?

„Sunt poate bolnav. A spus Mihail că ne pândește tuberculoza.”

Se poate. Și, totuși un fapt era precis: Lucia! Și nu era o suferință închipuită, nu era un chin tiranic. Nu va scăpa din cleștele lui, fără un eveniment care să-l mântuie. Ce eveniment?

Cu multe precauțiuni, ca să nu fie văzut de clienții birtului în care se afla, Adrian scoase revolverul din buzunarul pardesiului și îl privi, pe genunchi: „Trebuie să fie îngrozitor să ridici brațul, să lipești țeava de tâmplă și să apeși pe trăgaci”.

Pentru moment, nu se hotărâse la acest gest. Dar ideea că putea să-l facă oricând, îl liniștea.

La ceasurile nouă pătrundea în atelier și, fără să facă lumină, trecu în „Birou”. Leonard la locul lui, întins pe banca lui, cu chipul luminat de felinar. Pustietatea care sălășluia în jur, îi îngheță lui Adrian inima. N-avu puterea nici să zică o bunăseara și nici să mai rostească vreun cuvânt. Se așeză pe scaun, alături de Leonard. Acesta nu se răsese de mai multe zile. Era aproape de nerecunoscut. Se uita la Adrian, cu gura întredeschisă, cu pleoapele pe jumătate închise și nemișcate. Ocii nu i se vedeau și nu aveau o privire, ci mai curând o atitudine. Păreau că spun: „Suntem gata”.

După câteva minute, Adrian înțelese că, de astă dată, cadavrul lui Macovei îl despărțea de Leonard și făcea prezența lui de prisos lângă un om care era de asemenea mort. Vru să se retragă dar nu știa cum, când stâlpul felinarului răsună sub lovitura de ciomag a lui Mefisto, care urlă, cu glas răgușit:

— Li-vor-no-o-o!

Adrian tresări. Se sculă, tremurând, fugi în depozitul atelierului și se cocoloși repede într-un morman de plăpumi vechi, unde somnul nu întârzie să vină și să-l cufunde în neant.

A doua zi, dimineața, trebuia să aibă loc înmormântarea lui Macovei. Adrian se sculă înainte de deschiderea atelierului și ieși. Cutreieră toată ziua

prin muzee. Fără să vadă nimic. Cu sufletul mai gol ca niciodată. Seara, la șapte, pe când mânca într-un mic restaurant, o femeie tânără, vecină de masă, îi făcu cu ochiul. Acceptă invitația, numaidecât. Luară cafeaua împreună și el ascultă, aproape fără să deschidă gura, o văicăreală searbădă despre iarna grea și „lipsa de lucru”, iar la urmă se duse să se culce cu femeia într-un mic hotel de pe strada Colței.

Nu se atinse de ea toată noaptea.

La ziuă, pe când își lua cafeaua turcească, află din ziare o veste înspăimântătoare: Leonard se sinucisese în ajun. Ziarul povestea că „D. Cristin, binecunoscutul socialist, neliniștit de deznădejdea morală în care se afla Leonard după înmormântarea fostului său asociat, s-a transportat aseară pe la orele opt la biroul de plasare ca să se intereseze despre starea sa și l-a găsit spânzurat de chiar clanța ușii interioare a biroului, deși partea de jos a trupului era întinsă la pământ”.

Adrian nu putea să creadă: „De clanță! A trebuit, deci, să se târască pe jos, ca să izbutească să se spânzure! Ce grozăvie!”.

Moartea aceasta îl înspăimântă. Moartea însăși îl înspăimântă. O mare nevoie de-a trăi, cu orice preț, îl împinse spre „Hotel English”. Să cadă în brațele lui Mihail, să-i ceară iertare, apoi să părăsească Bucureștiul, să plece împreună în străinătate, indiferent unde, dar să se bucure de viață, de soare, de libertate, chiar de mizerie!

Fu însă numai o scurtă criză de speranță. Noaptea îl află nehotărât, într-o cafenea din cartierul lui Mihail. Gândul că s-ar putea să-și regăsească prietenul tot bosumflat, poate chiar decis la o ruptură definitivă, îl opri de mai multe ori în ușa hotelului. La ceasurile zece intra în culcușul său din atelier.

Veghe până dimineața. Clanța și spânzuratul care se târa pe pământ, îi jucară în ochi toată noaptea.

Era duminică. Atelierul stătea închis.

„Nu mă voi scula azi, decât îmboldit de foame”, își zise.

Într-adevăr, nu se sculă decât la amiază, după ce dormise câteva ceasuri. Privirea îi căzu pe revolver. Îl pusese de cu seară, pe scaun, la căpătâi. Îmbrăcându-se și apoi făcând focul în soba din atelier se tot întreba: „Care va fi, oare, soarta lui în zilele următoare? Se va omori, până-n cele din urmă, sau viața va birui, în ciuda morții?” În clipa aceea, grație spânzuratului, inima lui învinsese amenințarea revolverului. „Și pe urmă?” Adrian ar fi dat mult ca să știe.

Dădu o fugă în împrejurimi, ca să-și ia pâine, brânză, ceai și zahăr. Când se întoarse, căzu peste Mihail care, așezat pe scaun, ținea revolverul într-o mână și cele două gloanțe în cealaltă. Era îmbrăcat fercheș. Alături de el, valiza. De unde Adrian trase încheierea că prietenul său părăsise serviciul. Cei doi amici se priviră o clipă, muți: Adrian, în picioare, cu târguielile în brațe; Mihail stând pe scaun, unde fusese revolverul. Ultimul zise, arătând arma:

— Ce e gluma asta? Adevărat, te hotărâseși să te duci după Leonard? Și maică-ta? Maică-ta, care nu trăiește decât pentru un egoist tine? La ea nu te gândeai?

Și cum celălalt tăcea, adăugă revoltat:

— Măgarule!... Și eu care venisem să-ți vorbesc despre Egipt, despre Grecia, despre călătorii!... Dar ești nevrednic de ele!

Mănăstirea Neamț noiembrie 1932

SFÂRȘIT

1 Poliția secretă țaristă. (n.e.)